

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

S SEJE PREDSEDSTVA
ZVEZNEGA ODBORA
ZSB NOV JUGOSLAVIJE

Uveljaviti pravice upo- kojenih borcev

V sredo, 15. januarja, je bila v Beogradu seja predsedstva zveznega odbora Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije. Vodil je je podpredsednik Zoran Polić. Na seji so razpravljali predvsem o letnih konferencah krajevnih organizacij in skupščinah združenj po občinah.

Razprava o dotedanjem uveljavljanju organizacij borcev pri urejanju družbeno političnih problemov je pokazala, da so ponekod dosegli vidne uspehe, da pa je na drugi strani še precej napak in pomanjkljivosti. Na seji je predsedstvo opozorilo na to, da bodo morale organizacije v komunistični skrbiti, da bo priznavanje delovne dobe v času NOB za borce pravilno urejeno, da bodo borci vsestransko sodelovali v razpravah za sestavo in pozneje za izvajanje novega zakona o pokojninah.

Predsedstvo je podrobno razpravljalo o nekaterih problemih položaja borcev v sistemu

(NADALJEVANJE NA 2. STR.)

KAJ VSEBUJEJO predlogi o novem pokojninskem sistemu

Ob začetku široke razprave o predlogih za novi zakon o pokojninskem zavarovanju je zvezni sekretar za delo Risto Džunov raztolmačil osnovna načela novega pokojninskega sistema. Po njegovih besedah ta sistem izključuje vsako uravnilitvo in bo vsak zavarovavec občutil, da si z višjimi prispevki v sklad pokojninskega zavarovanja ustvarja tudi višjo pokojnino.

Teze novega pokojninskega sistema določajo za polno pokojnino štiridesetletno delo moških in petintridesetletno delo žensk. Novi zakon o pokojninskem zavarovanju naj bi tudi določil avtomatično povečevanje pokojnin ob zviševanju življenjskih stroškov in novim načelom ustrezno usklajal položaj starih upokojencev. Specifično pa bodo urejene pokojnine borcev NOV, zavarovancev iz vojaških ustanov in še nekaterih drugih služb. Nosilec spomenice naj bi se zagotovila pokojnina, enaka njihovim osebnim dohodkom.

Za štiridesetletno pokojninsko zavarovanje pri moških in petintridesetletno pri ženskah bo znašala pokojninska osnova 85 odstotkov od osebnih dohodkov zavarovancev. Višina pokojnine naj bi se določala po osnovi, za katero je bil zavarovavec zavarovan v zadnjih petih letih pred upokojitvijo ali pa po osnovi iz kateregakoli drugega neprekinjenega desetletnega obdobja zavarovanja.

Ta novost je pomembna predvsem za tiste, ki zaradi posebnih pogojev nekaterih delovnih mest v zadnjih letih pred upokojitvijo ne morejo doseči takega delovnega učinka kot prej.

Poleg obveznega pokojninskega zavarovanja bo imel novi sistem tudi možnost za prostovoljno razširjeno zavarovanje, s katerim bo lahko vsak posameznik z višjim zavarovalnim prispevkom ustrezno zvišal svojo pokojnino.

V pokoj bo mogoče iti tudi pred izpolnjenost štiridesetletno oziroma petintridesetletno delovno dobo, vendar bo v takem primeru pokojninska osnova nižja od 85% osebnega dohodka.

V predlogih je predvidena zakonska obveznost pokojninskega sklada, da vse stare in nove pokojnine usklajuje z gibanjem življenjskih stroškov, če bi ti presegli določeno mejo (tri oziroma pet odstotkov). Razen tega predvidevajo teze možnost občasnih

Štiri strani današnje številke »TV-15« smo odstopili idrijski občini, ki praznuje svoj praznik 27. januarja, to je dan, ko je ob zločinskem napadu sovražnika na partijsko šolo v Cerknem izgubilo življenje 47 gojencev — najboljših gorenjskih in primorskih fantov in deklet

Na sliki: Partizanska bolnišnica Franja

Sedemnajstega januarja je umrl v Beogradu v šestdesetem letu Djordje Andrejević-Kun, srbski slikar in grafik ter vodja mojstrske šole za grafiko v Beogradu. Kot slikar ekspresionist, kot grafik pa realista je v vseh svojih delih izražal revolucionarno tendenco. Udeležil se je tudi narodnoosvobodilne boja. S svojimi upodabljalnimi deli v partizanih se je vrstil med najuglednejše partizanske umetnike. — Djordje Andrejević Kun: Politična ura, risba.

dodatnih zviševanj pokojnin, tako da bi se življenjski standard upokojencev zviševal skladno s splošnim naraščanjem življenjskega standarda delovnih ljudi.

Osebam, ki bodo odšle v pokoj z delovno dobo, krajšo od 40 oziroma 35 let, se ob ponovni zaposlitvi ne bo izplačevala pokojnina, podaljševala pa se jim bo pokojninsko zavarovanje. Tisti, ki bodo delali še po 40 oziroma 35-letni delovni dobi, pa bodo, poleg osebnih dohodkov za opravljeno delo, dobivali tudi pokojnino, ne bodo pa jim podaljševali pokojninskega zavarovanja.

Vse stare pokojnine bodo predvedli tako, da bodo ustrezale no-

vim pokojninskim osnovam. Vsakemu staremu upokojencu bodo revalorizirali osebne dohodke, ki jih je ostvaril pred upokojitvijo, na današnje splošno raven osebnih dohodkov. Predvidene so tudi možnosti nekaterih korektur v razvrščanju nekaterih kategorij upokojencev, pri katerih so se v sedanjem sistemu pojavile očitne razlike.

Po izjavi Rista Džunova, sekretarja ZIS za delo, bodo teze še temeljito proučevali, predvsem skupščinski odbori. O tezah sevali pokojninskega zavarovanja. ZSB NOV Jugoslavije na svoji zadnji seji.

Mladost je tedaj izginila z obrazov

ZLOVEŠČA TIŠINA je bila 25. februarja 1944., ko se je Šercerjeva brigada (brez dveh bataljonov, ki sta se prebila na Pohorje) spuščala od Atelška proti Rastokam. Ob prvem jutranjem svitu se je komaj moglo spoznati posamezne obraze utrujenih, ozebljenih in sestradanih borcev. Močno so se odražali prestani napor in boji na licih teh neustrašnih junakov, ki so že tri tedne brez strahu in z vero v zmago odbijali najsrditeljske napade spočitih, pijanih in pobesnelih esesovcev. Partizanski borci so prebijali sovražne obroče z juriši in nezadržno nadaljevali pot proti svojemu cilju. Mladost je tedaj izginila z obrazov celo pri mlajših borcih; vsem tem so napor zarezali globoke brazde v mlada lica...

(NADALJEVANJE NA 3. STR.)

OBČANOVA BELEŽNICA

Zima. Sol. Čisto navadna. Zima in čisto navadna sol... Zima je zadnja izmed štirih letnih časov in o njej so mnenja deljena: eni pravijo (otroci), da je to najljepši letni čas, drugi pa trdijo, da bi lahko tudi brez nje povsem lahko in lepo shajali. Sol pa je začimba. Med najpomembnejšimi začimbami, saj sami dobro veste, kako turobno je jesti neslano jed. Raje nezabeljeno, toda neslano nikoli. Zato je sol zelo zelo pomembna začimba. Je pa tudi družbeno koristna! Če verjamete ali ne! Družbeno koristna in potrebna je in sploh v našem gospodarskem sistemu »nepogrešljiva!«
To se je pokazalo prav letošnjo zimo. Sneg je kmalu pobelil dol in plan. Kmalu nam ga je mati narava navrgla prav lepo prgišče. Snežilo je dva dni in takoj, ko je snežna odeja presegla debelost desetih centimetrov, so že nastopile prve težave. Zastoji v prometu, v preskrbi... Še tako široke ceste so postale »kolovozi«, kjer sta se lahko srečali le dve vozili.

Cestna podjetja so imela polne roke dela. (In zdaj se začne šče povest o zimi in soli!)
Posebna vozila cestnih podjetij s plugi so križarila po cestah Slovenije in opravila svoje delo še kar zadovoljivo. No, nato je prišla na vrsto tudi sol. Tista sa razkrajanje snega in ledu.

Slane ceste

Vedo povedati, da so včasih, njega dni (čeprav je bilo to še lani in predlanskim) cestna podjetja kupovala to sol od usnjarn, ki jim je ostala od nasoljenih svinjskih ali govejih in drugih kož. Tudi od kolin so jo kupovala. Tisto »zadnje« sol, ki je ostala pomešana še s peskom. Za to sol so cestna podjetja plačevala en sam dinar za kilogram! Zaradi tega kakovosti posipanja cest ni prav nič trpela...
V letošnjem letu — tudi to vedo povedati — pa so nekatera cestna podjetja ubrala drugo pot: zakaj bi se mučila z nabavo soli po usnjarn-

nah in kdo ve še kje, pa čeravno je zelo poceni in bi zanjo plačila le simbolično ceno. Ali ni preprosteje nabaviti sol pri prvem prodajalcu, pa naj stane kar stane?

Tako je. Nekatera cestna podjetja so v letošnjem letu kupovala — verjemite ali ne! — pravo kuhinjsko sol, po štirideset dinarjev za kilogram, ki so jo potem razsipavali po sneženih in ledenih cestah. križem krašem po naši republici.

Verjamem, da boste rekli: »Ta je pa bosa! Zveni le malce preveč »debele!«

In vendarle je res...

Ob tem pa se kar samo vsiljuje drugo vprašanje: v začetku leta je bilo objavljeno, da se je bencin podražil, z utemeljitvijo, da bodo razliko od prejšnje in sedanje cene dobivala cestna podjetja za vzdrževanje cest, kajti teh sredstev primanjkuje in zavoljo tega postaja modernizacija cest vprašanje.

Ce zdaj primerjamo podražitev bencina z nakupom prave kuhinjske soli za posipanje zasneženih cest, bomo, če smo še taki laiki, ugotovili, da nekaj ni v redu!

In še hkrati, ko govorimo, da sredstev ni, vidimo, da ni prav nič škoda denarja za sol, ne moremo mimo dejstva:

Nekdo pač ribari v kalnem... IZTOK AUSEC

Obrambna vzgoja v radovljiški občini

Komisija za obrambno vzgojo predlaga v delavski univerzi sta v zadnjih dveh letih tesno sodelovali v izvedenju programa obrambne vzgoje, ki ga izvajamo po enotnem programu v vsej naši republiki. V tej komisiji sodelujejo predstavniki upravnega organa občinske skupščine za narodno obrambo, ZROF, ZB, SZDL in delavske univerze.

Delavska univerza je edina ustrežna ustanova v občini, ki se ukvarja s izobraževanjem odraslih in je zato tudi poklicana skrbeti za uresničitev programa obrambne vzgoje. Nasilje te vzgoje pa je treba iskati v organizacijah, občini ter po podjetjih in ustanovah. Toda to je samo ena stran vprašanja. Druga, mnogo važnejša pa je ta, da je treba veliko več razmišljati o oblikah in metodah izpolnjevanja programa obrambne vzgoje. Prav s tega področja niso v delavskih univerzah imeli doslej skoraj nobenih izkušenj. Zato je komisija sklenila, da je treba poiskati ustrezne oblike in organizacijske prieme, ki bi našli na večji odvis pri vseh stolih preoblikovanja, posebno pa tistih, ki niso delci obrambne vzgoje z drugih strani. Tu mislimo predvsem na ljudi, ki niso vključeni v redno obrambno izobraževanje v ZROF, predvojski vzgoji, civilni zaščiti itd.

Dosedanji program je v preteklem letu zajemal štiri teme, ki so jih posredovali izključno v obliki informa-

tivnih predavanj. Več ali manj so jih spremljali s ponazorili, diafilmi, diapozitivi in kratkometražnimi filmi. Predavanja so se zvrstila v petih večjih nasejih v občini. Kljub vsem mogočim propagandnim sredstvom, od lepakov, oblik in osebnih vabil pa prav v večjih krajih udeležba ni bila zadovoljiva. Najslabši je bil obisk prav v Radovljici, najboljši pa v ramsaroma odmaknjeni Kropi.

Komisija je sklenila v bodoče obrambno vzgojo posredovati bolj pristopno in z novimi prijemi. Sem spadajo razgovori z udeleženci posameznih bojev ali drugih podobnih akcij, oziroma s strokovnjaki izmed rezervnih ali aktivnih oficirjev. Po določeni vprašanji obrambne politike naj bi prirejali javne tribune, kjer bi udeleženci lahko aktivno razpravljali. Toda tudi pri teh oblikah bi uporabljali ponazorila, ki jih je zadnje čase vedno več. Če bi imeli dovolj finančnih sredstev, bi prirejali tudi razstave. Obrambno vzgojo, zlasti domovine, obalno zaščito bi jih dalo poveljstvo garnizije v Bohinjski Beli. Razstavo bi dopolnjevali s skicami, grafikoni in fotografijami. Posebno pozornost pa je treba posvetiti tudi pešnosti, ki ne bo vedno v skladu z enotnim republiškim programom. Gre za krajevne značilnosti in potrebe. Predavatelji bi se glede metodike v bodoče morali izobraziti, zlasti pri razstavi in ustvarjalni izvedbi. Če bi imeli dovolj finančnih sredstev, bi prirejali tudi razstave. Obrambno vzgojo, zlasti domovine, obalno zaščito bi jih dalo poveljstvo garnizije v Bohinjski Beli. Razstavo bi dopolnjevali s skicami, grafikoni in fotografijami. Posebno pozornost pa je treba posvetiti tudi pešnosti, ki ne bo vedno v skladu z enotnim republiškim programom. Gre za krajevne značilnosti in potrebe.

Pri izbiri je treba upoštevati miselnost o dolžnosti, ki jo ima vsak državljan pri obrambi svoje domovine. Obrambno vzgojo pa je treba ustrezno kombinirati s kulturno, športno in predvsem odgovarjajo čisti zvezi.

Nekdanjim borcev Kozjanskega odreda

Ob dvajsetletnici ustanovitve Kozjanskega odreda, 27. aprila 1964, bi se želeli nekdanji borci sestati. Zato prosim, če mi vsi nekdanji borci sporočite svoje naslove in predloge za člane pripravljalnega odbora.

NIKO RADI, Poljska pot (nova hiša), Sevnica ob Savi

Predsednik ZBZ NOV okraja Ljubljana Janez Japelj predaja prehodni pokal ZBZ NOV okraja Ljubljana zmagovalcu patroleškega teka na 15 km na zimskošportnih igrah »Po stezah partizanske Jelovice«

Okrevališče za borce v Gozdu Martuljku

Zveza združenj borcev NOV Slovenije je v Gozdu Martuljku uredila za borce manjše, toda zelo prijetno okrevališče z 12 posteljami, ki je odprto vse leto. Borci in njihovi ožji družinski člani, ki ostanejo v domu več kot tri dni, plačajo dnevno 900 din oskrbnih stroškov. Tisti, ki pa ostanejo v domu manj kot tri dni, plačajo oskrbni dan po 1600 din. Posamezni bivši borci so lahko na okrevanju v tem domu od 10—21 dni. Interesenti naj se prijavljajo na Zvezo združenj borcev NOV Slovenije, Ljubljana, Beethovnova 10.

Uveljaviti je treba pravice upokojenih borcev

Nadaljevanje s 1. strani

pokojskega zavarovanja. Po uvodnih besedah Saše Javorine so ob obravnavanju materialnega položaja udeležencev NOV ugotovili, da so še odprti nekateri problemi glede položaja upokojenih borcev in pogojev upokojitve. Naglasili so, da bi bilo treba nekatere njihove pravice uveljaviti boljše, tako kot zahtevajo potrebe in dovoljujejo materialne možnosti skupnosti. Zato bo sekretariat predsedstva ZBZ NOV predložil te probleme ustreznim organom ZIS in zvezne skupščine ter sodeloval z njimi, da bodo v tej zvezi sprejeli najboljše ukrepe. O predlaganih ukrepih bodo pravočasno razpravljale tudi organizacije borcev.

Norman Acton je obiskal Jugoslavijo

Norman Acton, generalni sekretar Svetovne federacije bivših borcev (FMAC) je na povabilo ZBZ NOV Jugoslavije prišel na tridnevni obisk v Jugoslavijo. Razgovarjal se je s predstavniki Zveze. Sprejela sta ga tudi predsednik Zveze združenj borcev NOV Aleksander Rankovič in pomočnik državnega sekretarja za zunanje zadeve Dušan Kveder.

Pred odhodom je Norman Acton imel še sestanek s predstavniki domačega tiska. Na vprašanje, kakšno je njegovo mnenje o zahtevi Jugoslavije po odškodnini žrtvam fašističnega nasilja, je izjavil: »Vsakdo ima pravico do odškodnine in jo mora tudi dobiti.« Dodal je še, da bo FMAC ukrenila vse potrebno, da bodo prizadeti jugoslovanski državljani dobili odškodnino.

Popravek

V št. 3 »TV-15« od 14. I. 1964 je tiskarski škrat zagrešil neželjeno napako. V rubriki Pravni nasveti v odgovoru S. V. Z. pod točko 1 se mora pravilen odgovor glasiti pred 9. septembrom 1963 in ne 1964. Upamo, da so bralci še sami opazili in popravili to napako.

Stanovanja vsem borcem do konca leta 1965

V letu 1960 je vložilo v okraja Maribor pri občinskih ljudskih odborih prošnje za dodelitev ustrezne stanovanja 166 članov Zveze borcev, po gospodarskih organizacijah pa 1071. Skupno torej 1237, kar pa še ne pomeni vseh deljanskih potreb. Saj so mnogi vložili prošnje tudi v letih 1961, 1962, 1963 in jih bodo verjetno vlagali še v naslednjih letih. Do konca leta 1962 so rešile občine vsa skupaj 395 prošelj, gospodarske organizacije pa 497, torej skupno 892.

Leto 1963 so občinske skupščine rešile 127 prošelj, delovne organizacije pa 168. Torej je bilo v letih med 1960 in 1963 rešenih 1188 prošelj za stanovanja. Zdalj čaka pri občinskih skupščinah na rešitev še 250 prošelj članov ZBZ, in to zaposlenih ter tistih, ki so izven delovnega razmerja. Pri delovnih organizacijah čakajo še nadaljnje 204 prošnje, torej skupno 454 prošelj.

Lani so najbolj prizadete reševali stanovanjska vprašanja članov v občini Maribor-Tezno. Taj občin sledijo Maribor-Center, Ravne, Slovenj Gradec, Radlje, Maribor-Tezno, Ptuj, Murska Sobota, Ljutomer, Slovenska Bistrica, Ormož in Lenart. Pri tem je treba pripomniti, da se je gradnja stanovanj za borce v občini Maribor-Center in Maribor-Tabor nekoliko zavlekla zaradi gradnje novega mostu in maistracije. Vsega skupaj so lani občinske skupščine prispevale skoraj 258 milijonov dinarjev, republiški sklad pa 43 milijonov. Od 1960, leta dalje je republika prispevala v ta namen 140 milijonov dinarjev.

Izmed delovnih organizacij so najbolj uspešno reševale stanovanjsko vprašanje bivših borcev v občini Maribor-Tabor, kjer so rešile 33 hišnih primerov. V celoti pa so izpolnile svoje obveznosti do borcev lovarne in podjetja: Svati Silkopijski in Piramidni. Tudi v občini Ravne so glede tega gospodarske organizacije dosti nantavile.

Ze prej smo zapisali, da te v okraju še 454 borcev, ki potrebujejo novo stanovanje. Od tega števila je 72 bivših borcev brez stanovanja, v neprimernih in zdravju škodljivih stanovanjih na živi 178 borcev. Leta 1964 predvidevamo, da bodo rešili 217 stanovanjskih problemov in jih bo torej ostalo še 35, kar pa velja za borce, ki morajo zanj skrbeti občinske skupščine. V delovnih organizacijah na predvidevanje rešitve 154 pšenit in jih torej ostane še 50. V slovenskorepubliški soditi, da bodo letos rešili stanovanjsko vprašanje vseh borcev

kreditov. Tako je lani dobilo kredite 241 borcev, in sicer 43 milijonov za novogradnje in enako vsoto za popravila. Od leta 1960 dalje pa je tako posojila dobilo 876 borcev v skupnem znesku 247 milijonov dinarjev.

Pred kratkim je v Mariboru zasedala posebna komisija za socialna vprašanja pri predsedstvu ZBZ NOV Maribor, ki je sklenila priporočiti ustanovitev tričlanske komisije v vseh občinah. Ta naj bi se povežala z vsemi organizacijami, da bi prihodnja leta hitreje in uspešneje reševali stanovanjska vprašanja borcev, tako za zaposlene, take izven delovnega razmerja, pa tudi za bivše borce, zasebne kmetovalce. Do konca leta 1963 naj bi odstranili z dnevnega reda stanovanjsko vprašanje.

Jože Janež

Fotografija, ki jo objavljamo, je bila posneta junija 1942 na Vrčicah pri Semeči v Beli krajini (tedaj je bilo osvobojeno ozemlje). Fotografija predstavlja domačinke iz Vrčic, ki pred Darovinko hišo pletejo nogavice za Belokranjsko četo na Kleču. Posnetek doslej še ni bil objavljen, negativ pa imajo v Belokranjskem muzeju v Metliki. Avtor posnetka, ki nam ga je tudi poslal v objavo, je Franc Derganc iz Semeča.

Ob tabornem ognju

Ko takole prebiram »TV-15« najdem v vsaki številki kaj zanimivega, posebno prijetno in zanimivo branje pa so spomini nekaterih borcev. Vendar pa tako redko zaide med te spomine članek iz dela in življenja naših partizanskih tehniko-tiskarjev, ki so v minuli vojni odigrali pomembno vlogo. Prav bi bilo, da bi tovarši iz raznih »tehnik« od časa do časa tudi v tem listu opisali svoje doživljanje. Kako se je razvijal partizanski tisk, kakšne so bile tiskarne, imenovane »tehničke«? O tem naši ljudje, zlasti mladina in vsi, ki so živeli bolj v saledžju ali na »drugem bregu« naše borbe, ne vedo.

Knjižnica »Slovenske partizanske tiskarne«, ki jo je novembra 1944 izdala propagandna komisija pri IOOF in ponatisnila po vodni leta 1945, je že zdavnaj pošla ter se nahaja le še v študijskih knjižnicah in arhivih. Dobro bi jo bilo ponatisniti ali pa naj bi jo kdo, ki je bil takrat v centralni tehniki KPS, predelal in dopolnil z izjavami še živelih članov raznih »tehnik«. Zdi se mi potrebno, da bi o tem premitili bivši člani teh »tehnik« in to preko predsedstva ZBZ NOV Slovenije in založbe »Borec« tudi uresničili. Sicer smo slišali, da iz te dejavnosti že nekaj piše član tehnike »Triglav« tovarši Tonček Ožbalt, kar bo gotovo lep prispevek k dokumentaciji naših »tehnik« v času NOB.

Zdi se mi še druga stvar enako važna in potrebna: čas se počasi odmikata od viharnih dni NOB in ljudje, ki so bili so-

udeleženi, polagoma odhajajo ali pa pozabljajo, saj je od tedaj že kar precej dolgih let. Vendar pa, razen enega poskusa leta 1956, ni bilo čuti, da bi se kdaj sestali naši tehniko-tiskarji iz dni NOB. Niti posamezni, niti v celoti vsi, ki so na kakršenkoli način sodelovali pri tisku. Vem, da mi bo kdo zametil, da še vedno »vladimo« tiste dni v sedanosti, ki je drugačna, nova. Vendar sem še vedno mišljenja, da je ravno vse tisto, kar je danes novo, zraslo iz dni vojne in tako tudi tisk. In če se sestajajo razne brigade in druge enote na svoje posvete, zbornice, kar je prav in tudi mora biti tako, zakaj se ne bi sestali tudi vsi tehniki iz vseh tehnik, ki so delale na našem slovenskem ozemlju med NOB in da bi bili tudi za vse te enkrat res prazniki, lepo in znanljivo slavje. Bivši »Triglavci« smo sicer že poskusili, pa žal ni bilo nobenega odziva. razen pred leti, ko smo po Kočevskem priredili pohode in obiskali ljudi, sodelavce tiskarne »Triglav«. In to je bilo tudi vse. Zato se mi zdi, da bi že bil čas, da bi se spet sestali, mogoče ob 20-letnici črnomeljkega zasedanja SNOS. Mogoče bi se domenili za redne sestanke in to na krajih, kjer so bile te tiskarne, kolikor so še pri »življenju«. Lahko bi odkrili ploščo, priredili razstavo ter pripravili miting, ki bi ga izvedel kolektiv tehnike. Predlog je na nas vseh, dragi tovarši tehniki, da ga uresničimo!

Tudi še tretja stvar je, ki me večkrat »preganja«: prav bi bilo, da bi tudi vsi krajevni muzeji imeli v svojem »kotičku« delček, posvečen tiskarni-tehniko, ki je delala na njihovem območju. Gradiva je dovolj, potrebno bi ga bilo le urediti in vem, da bi tu naši tehniko-partizani prav radi pomagali.

MARJAN TRATAR-UCO

Ko je predsednik alžirske republike Ben Bela govoril o demonstracijah, ki so jih priredili pred časom profalžirski elementi, je med drugim poudaril, da bo tudi v prihodnje alžirsko ljudstvo znalo preprečevati take protisocialistične izpade. Za vzpostavitev splošne varnosti v državi je bil sprejet sklep o ustanovitvi posebnih revolucionarnih svetov pri alžirskih sodiščih, ki bodo v prihodnje sodili osebam, delujočim proti nacionalni enotnosti.

Zaustaviti bo treba naraščanje že sicer ogromnega administrativnega aparata, saj se je v zadnjih treh letih povečalo njegovo število dvakrat hitreje kakor delavcev — poudarjajo na Češkoslovaškem.

Atenski časopis meni, da je za napete odnose med ZR Nemčijo in Jugoslavijo kriv Bonn, ker pomaga ustaškim zločincem, živčim v Nemčiji, saj je Jugoslavija napravila vse za izboljšanje odnosov. »Bonn pa se gleda ostro proti Jugoslaviji dela svetnik.«

Odber sovjetskih mladinskih organizacij je predlagal naj bi pripravili skupen festival svetovske in ameriške mladine. da bi tako pomagali vzpostaviti stike med mladinskima organizacijama obeh držav, to pa bi gotovo pomagalo k boljšemu medsebojnemu poznavanju.

Ameriški zunanji minister Rusk je izjavil komentiral novoletno poslanico sovjetskega premiera Hruščova: »Če so naši sovjetski prijatelji pripravljani ravnati v skladu s tem, kar je premier Hruščov povedal v delu svoje novoletne poslanice, potem daje, da skupno izpopolnjujemo mehanizem OZN za ohranitev miru, tako da bi preprečili celo majhne vojne v našem zlahka vneljivem svetu...«

Tudi Peru se vedno pretresajo vse slabši notranji odnosi, za kar opozicijske stranke »krivijo« Kubo kot nekakšnega podpihovalca »državne zarote«.

Predsednik kubanske vlade Fidel Castro je prišel na uradni obisk v Sovjetsko zvezo. Zadnjič je obiskal SZ maja lanskega leta in se je zadržal v SZ mesec dni.

Na Svedskem, v mestu Tyringe, so ustanovili Mednarodno konfederacijo za razorožitev in mir. Naloga konfederacije: podpirati sodelovanje med vsemi nacionalnimi in mednarodnimi neodvisnimi organizacijami, ki si prizadevajo za mir na svetu. Med podpredsedniki te organizacije je tudi jugoslovanski zastopnik Jože Smole.

Lani so izpustili v Grčiji 397 političnih zapornikov, zaprtih pa imajo še vedno 500 političnih jetnikov, zatrjuje grški levčarski časopis »Avgi«.

Blizu Livorna, v Piombinu, so neznanec izvršili atentat na sedež splošne konfederacije dela. Ob tem dogodku so delavci zahtevali, naj izsledijo krivce, predvsem pa naj takoj razpuste fašistične organizacije v Italiji.

Dogodki tedna

Prvi iz skupine 22 nacističnih zločincev, ki jim že nekaj časa sodijo v Frankfurtu v Zahodni Nemčiji, je bil bivši esesovski podoficer v nekdanjem taborišču Oswiecim Hans Stark, ki je priznal, da je sodeloval pri zločinu, ko so sežgali v krematoriju nad 200 Židov.

Predstavniki državnega sekretariata za zunanje zadeve je na zadnji tiskovni konferenci v Beogradu med drugim povedal novinarjem, da vlada SFRJ obvešča vlade članice antihitlerjevske koalicije o stanju v zvezi s svojimi zahtevami, ki izvirajo še iz druge svetovne vojne, zlasti kadar gre za odškodnino, kajti že dolgo vrsto let so jugoslovanske žrtve nacizma predmet očitne diskriminacije.

Za kratek čas se je na beograjskem letališču ustavila na poti z letalom v Gano Valentina Terješkova, prva kozmonavtika.

Francoski časopis »Humanite« je v svojem prispevku poudaril, da bonnska vlada ravna v nasprotju z mednarodnimi sporazumi, ker ne plača reparacij in vojne odškodnine Jugoslaviji. In čeprav je minilo skoraj dvajset let — je rečeno v članku — od konca vojne, je dala vlada ZR Nemčije na račun reparacij jugoslovanskemu ljudstvu le tisoči del škode, ki so jo prizadejali nacisti v Jugoslaviji.

Kanadski premier Pearson, ki se je sestel v Parizu z de Gaullem, je med drugim priporočil zahodnim državam, naj ne pritiskajo na neangažirane države niti »ne večjeje rok socialističnim državam«, pač pa naj delajo po načelu »iskrene, ustvarjalne in univerzalne koeksistence«.

Pričakujejo, da bo francoski predsednik de Gaulle na tiskovni konferenci konec januarja spregovoril o odnosih Francije z državami Jugovzhodne Azije, in da ob tej priložnosti sicer ne bo napovedal uvedbe diplomatskih stikov z LR Kitajsko, pač pa da bo do tega prišlo kasneje, kajti najprej bodo na vrsti kulturni in gospodarski stiki z LR Kitajsko. V ZDA pa krojijo novice, da je francoski veleposlanik v ZDA obvestil ameriškega zunanjega ministra, da bo Francija priznala LR Kitajsko.

Predsednik SFRJ Tito je poslal novemu predsedniku Zanzibara Abeldu Amniju Karumeju brozjavko ob razglasitvi republike Zanzibar, ž željo, da se bodo stiki med obema državama uspešno razvijali.

Arabska konferenca voditeljev 13 arabskih držav — »na vrhu«, ki je trajala pet dni, je izpolnila svojo nalogo, zatrjujejo v Kairu: sestavljena je bila politična izjava voditeljev arabskih držav, naslonjena na arabsko ljudstvo in svetovno javnost, sprejete izjave se nanašajo na vzpostavitev enotnega arabskega poveljstva, na arabske načrte in kontno, sporazumeli so se, kako preprečiti preusmeritev voda reke Jordan ter o enotnosti palestinskega ozemlja.

Pod vodstvom generalnega sekretarja KP Italije Palmira Togliattija je prispela na povabilo CK ZKJ na sedemdnevni obisk v Jugoslavijo delegacija Komunistične partije Italije.

Po vsem svetu je veliko zanimanje za konferenco o Cipru, ki se je pričela pred dnevi v Londonu. Računajo, da bo trajala konferenca najmanj dva tedna, poteka pa za zaprtimi vrati. Predstavniki turške manjšine pa še vedno zahtevajo razdelitev otoka, vendar tako, naj bi ustrezne predele otoka priključili Grčiji oziroma Turčiji.

Čeprav se je položaj v Panami zaradi isgredov v Panamskem prekopu sicer nekoliko popravil in je tudi nekaj upanja, da bi našli način, kako bi se obe vladi ponovno lotili pogajanj, pa he ena ne druga stran nista pustili niti ne storita kaj takega, kar bi poslabšalo sedanji položaj. Prebivalstvo v Panami pa je nezadovoljno in meni, da nameravajo ZDA izigrati doseženi sporazum o revidiranju sedanjega stanja v coni prekopu. Se več! Panama je pripravljena, po zatrevanju predsednika panamske republike Roberta Chiarija, obnoviti diplomatske odnose z ZDA le s pogojem, da ZDA priznajo, da se je na svetu nekaj spremenilo po letu 1903, oziroma, odkar je Panama dovolila ZDA, da zgradijo kanal.

Po dobrih dveh mesecih, odkar je bila priznana Zanzibaru neodvisnost, je bil na Zanzibaru državni prevat: z otoka so pregnali bivšega zanzibarskega sultana. Otoka Zanzibar in Pemba pa se bosta odslej imenovala »Ljudska republika Zanzibar«. Predsednik nove republike je postal Abeld Karume, ki je voditelj Afro-širazi stranke. Predsednik republike je hkrati tudi vrhovni poveljnik oboježenih sil in voditelj sil revolucije. Republika Zanzibar je doslej priznalo že več držav, med njimi tudi Jugoslavija.

V Sovjetski zvezi so zanikali trditve ameriških agencij, da se stopnja sovjetskega gospodarstva v zadnjih dveh letih ni povečala. Lani se je v SZ povečala industrijska proizvodnja celo za 9,5 odstotka.

Meseca marca in aprila bosta predsednika Francije de Gaulle in Zahodne Nemčije Lübke obiskala Mehiko, svedca vsak zase.

Policijske in vojaške sile v Venezueli so v zadnjih dveh mesecih zaprele 1000 članov KP Venezueli in Gibanja revolucionarne levice, češ da so pripravljali »oborožen upor« in ker sta ti dve stranki začeli gverilsko gibanje. Kmalu bodo zaprte pripadnike teh strank — med njimi so tudi voditelji strank — postavili pred sodišče.

Številni časopisi v tujini še vedno kritizirajo vlado v Zahodni Nemčiji, ki podpira ustaške emigrante v svoji državi, namesto da bi povrnila škodo Jugoslaviji, ki so jo tamkaj napravili nacisti.

Miha Klinar

Prvi zahodnokoroški bataljon

PARTIJSKI SESTANEK

Premaknili so se na Markljevo planino in sklicali partijski sestanek, da bi obravnavali svoj položaj, v katerem so se znašli zaradi izgube Toma in vodiča, dezertacije Strica in Barba, o zmanjšanju bataljona zaradi izgube ranjencev in že omenjenih izgub ter še vrsto stvari in težav, predvsem subjektivnih, ki so ovirale razvoj enote, ki je obstajala komaj dva meseca in o kateri so menili, da bi morala napraviti več, kakor je. Niso govorili o nemških hajkah, ki so ovirale njen razvoj in obseg njenih akcij, ne o težavnem operativnem ozemlju, ki zaradi dobrih komunikacij in relativne ozkosti Karavank omogoča sovražniku nagle premike večjih enot in obkoljevalne manevre z vseh strani zlasti na odseku zahodno od Kepe, kjer so se v teh dveh mesecih, zadrževali največ. Gledali so s stališča splošnega partizanskega razvoja v Sloveniji in ne s stališča Koroške, kjer se je oboroženi partizanski boj šele začel in preživljal podobne težave, kakor jih je slovensko partizanstvo v svoji začetni dobi, oziroma še večje zaradi narodnostno mešanega ozemlja in drugih posebnosti. Niso se zavedali, da je bil njihov uspeh že v tem, ker so se morali Nemci zaradi prvih, čeprav še neznanjih, a nenehno ponavljajočih se partizanskih napadov, spoprijeti s partizanstvom na Koroškem. Tri desetine borcev, kolikor jih je štela njihova enota, so priklenile nase v krajih na koroški strani Karavank stalne in močne nemške enote, ki jih poprej razen v Področici ni bilo, marveč so bile samo orožniške postaje z največ pet do devet orožnikov, zdaj pa je bilo samo v krajih od Bistrice v Rožu do Podkloštra v Ziljski dolini za štiri bataljone stalnih nemških sil (1800 mož), ki bi jih drugače lahko Nemci uporabili na vzhodni fronti za obrambo dvanajst do šestnajst kilometrov dolgega frontnega odseka.

Toda komunisti Zahodnokoroškega bataljona, ki se je zaradi prej omenjenega uspeha lahko z vso pravico ponašal z oznako bataljon, o tem na svojem sestanku niso razpravljali. Spopadli so se s subjektivnimi napakami, ki so bile krive, da je prišlo do primerov Stric in Barba, do trenj med komisarjem in Stricem, med komisarjem in Gabrijelom. Pogledali so sebi v dno, si očitali defenzivnost in sklenili, da bodo odpravili dosedanje napake in se varovali novih. Kot glavno nalogo so si postavili: okrepitev bataljon z novimi borci in začeti z napadi na posamezne nemške postojanke. Hoteli so, da bi tudi na Koroškem dohiteli slovensko in jugoslovansko partizanstvo. Za novega komandanta so predlagali Gabrijela, a on se ni smatral zaradi prepočasne reagiranja in obvladanja enote kot celote sposobnega za

ta odgovorni položaj. Zato je predlagal Uroša, ki je bil predvojni jugoslovanski podoficir, a obenem tudi prebran in dober borec.

»On naj bo,« je rekel.

Njegov predlog so sprejeli.

Uroš jih je po tem sestanku vodil na Belško planino, nato pa v Medji dol in od tam k Valva-zorjevi koči, da bi počakali na komisarja, ki je bil klican na odred.

Toda pri tem čakanju so jih obkolili in napadli Glažarjevi raztrganci. Pri proboju so izgubili tri tovariše. Ta spopad pa je bil tudi zadnja bitka I. zahodnokoroškega bataljona. Gorenjski odred, pod katerega je spadal, je prejel povelje Glavnega štaba narodnoosvobodilne vojske Slovenije, naj z vsemi svojimi enotami krene v Davčo, kjer se bo reorganiziral in iz pretežne večine svojih enot ustanovil brigado. V zvezi s tem poveljem je štab Gorenjskega odreda razpustil tudi Zahodnokoroški bataljon.

Tako je Zahodnokoroški bataljon zaključil svojo kroniko. Toda že jeseni istega leta so jo nadaljevale nove enote, ki so prerasle v Zahodnokoroški odred.

ZAKLJUČEK

Morda bo kdo rekel, da je ta kronika samo drobna epizoda. Tudi sam sem tako mislil, ko sem po prvih skopih podatkih razmišljal o življenju in boju te partizanske enote, ker v njih nisem našel »velikih« bitk. Mislim sem zato sprva napisati samo spominski članek ob dvajsetletnici njene ustanovitve. Šele ko sem začel pisati in razmišljati o vseh okoliščinah, sem spoznaval, da ne gre samo za bežno partizansko zapoved, marveč da gre za nekaj več, za prve brazde, ki jih je zaražala ta enota tridesetih partizanov na ozemlju med Bistrico v Rožu do prvih krajev v Ziljski dolini in ki so kasneje olajšale partizanski boj v tem predelu Koroške. Sam se kot kasnejši borec Ziljskega bataljona spominjam, da so, če navedem samo primer iz Rut in Kopajne, ljudi, ki so podpirali nas, pravzaprav že pridobili prav-borci I. zahodnokoroškega bataljona. Zato mislim, da ne pretiravam, če menim, da so njegove, čeprav večji del preskrbovalne akcije, za Koroško prav tako pomembne, kakor so bile za Gorenjsko prve akcije gorenjskih partizanskih skupin za razvoj partizanstva na Gorenjskem ali v Sloveniji sploh. Prav gotovo bi Zahodnokoroški bataljon razvil tudi močno sabotažno in vojaško dejavnost, ko bi ne bil razformiran zaradi reorganizacije Gorenjskega odreda in ustanovitve Prešernove brigade. Dogodki, ko sem jih gledal v tej luči in v luči nemških okrepitev, ki jih je priklenil nase ta bataljon, so se razrasli v reportažno kroniko. Kdor jo bo prebral in jo gledal v tej luči, bo »bataljonu« priznal naziv bataljon ali pa še več, saj je čela dva meseca kljuboval in manevrsko izigral močne nemške kolone, ki so ga zaman zasledovale.

Bataljon tridesetih je bil zares bataljon.

KONEC

ZGODOVINSKO-REPORTAŽNA KRONIKA OB 20-LETNICI USTANOVITVE

Sredi junija 1944 so prišli terenci na javko naše partizanske bolnišnice, ki smo jo šele gradili, povedali, da imajo kake štiri ure hoda daleč v gozdu partizanskega ranjenca. Rafal iz nemške brzostrleke mu je zdrobil in razmesaril levo laket. Vsak dan mu je slabše in če mu ne pomaga zdravnik, bo umrl.

Pot pod nože... Z bolničarjem sva vzela s seboj nekaj obvezil, vrečko sulfamidne praška, dve ali tri ampule morfija, nekaj igel za šivanje ran, kirurški sukanec, ene same prijemalke za žile. Po pripovedovanju terencev sem slutil, da je ranjenec dobil sepso zaradi nerazkuženih, nezaščitih in neoskrbljenih ran.

Hodili smo dolgo, dolgo in zdelo se mi je, da so se tiste štiri ure raztegnile v neskončnost. Toda že smo pri kmečki hiši in kmalu nato tudi za pečjo. Po kratkem počitku pošlje terencev nase po ranjenca v bližnji gozd. Opozoril me je tudi, naj pohitim, ker je komaj sto metrov od hiše nemška postojanka. Le še pičila ura nas deli od zore...

Nismo čakali ranjenca. Jaz, bolničar in gospodinja smo pripravili vse, kar smo zmogli. V peči smo prekuhali nekaj platnenih brisač, ki so jih prinesle domače hčere, pa naše skromno kirurško orodje. H klopi ob peči primaknemo še eno klop, ju pokrijemo z odejo in čisto ruho. Operacijska miza je gotova. Da bi prenesli ranjence nam zastane dih, raj umirajočega ranjen-

domesti narkozo, katere nimamo. Zaradi slabosti je bil ranjenec res kmalu omamljen in ni čutil več bolečin. Iz njegovega levega rokava, vsega razcefranega od krogele in krvavega, je visela posekana, črna in mrtva sušenca. Hitro ga slečemo do pasu. Ob pogledu na rane nam zastane dih, zdaj, poti ne bi prenesel.

Zgodil se je čudež

ca, so se terenci medtem opili. Prinesli so ga. Njegovo stanje je bilo resnejše kot sem mislil. Vbrizgal sem mu morfij in mu dal popiti me-rice žganja, ki naj na-bi, ki nas sili na bruhanje. Nekaj tovarišev domačih ne more več zdržati in zbežijo iz hiše. V gnoju ran na nadlehni, pod pazduho in na prsih ranjencu kar mrgoli črvov, ki jih ni moč prešteti. Rane so okužene, hudo zagnjene in neznošno zaudarjajo. Ud je sestreljen nad sredino nadlehni in je od tega popolnoma odmrli. Hitro očistim rane in okolico črvov in gnoja. Nato položimo ranjenca na zaslon operacijsko mizo ob pečjo. Tu odvzamem z bornim orodjem in ob neverščih pomoči levo roko v ramenskem sklepu. Kljub temu uspe in še celo zelo hitro. Operacijsko rano posujem s sulfamidnim praškom in jo obvezem s čisto obvezo. Nato operiranca, ki je operacijo dobro prenesel, preoblečemo v čisto perilo in ga dobro pokrijemo. Terenci so ga spet odnesli v skrivališče v bližnjem gozdu.

Skoraj brez upa na uspeh operacije, sledeč bolj opominu vesti in dolžnosti, naročim ob slovesu terencem, naj ranjenca prinesejo do naše javke, če se mu stanje izboljša. Tak kot je bil zdaj, poti ne bi prenesel.

Dr. V. Krasnik-Svato

Rešila jo je prisebnost

Bilo je tistega 27. januarja, ko so Nemci napadli partijsko šolo v Cerknem. Ze zgodaj zjutraj so orožarji nestrno pričakovali Gradnikovo brigado, da bi ji razdelili orožje in strelivo, ki so ga že zvečer prinesli iz oddaljenih skrivališč. Okoli sedmih zjutraj je šel moj pokojni brat Rudi iz hiše proti Cankarju pogledat, zakaj ni nikogar po orožje. Naenkrat je zagledal vrata na ovinku Nemce, ki so tekli proti cerkljanskemu trgu. Naglo se je obrnil in pritekel v hišo, kjer so čakali opžarji. Kriknil jim je, da so Nemci blizu. Vsi skupaj so potem tekli pod hribom Čeplez, Nemci pa so začeli nanje streljati. Bratu Rudiju so celo hlače preluknjali, vendar so jim vsi srečno ušli.

V hiši pa so pustili vse

orožje in strelivo. V hiši je tudi ostala moja pokojna sestra Pavla, sama, obupana, kaj naj stori. Bila je članica SKOJ in je razdeljevala partizanski tisk med ljudi. Ravno ta dan je imela vse polno časopisov pri hiši.

Kaj naj naredim, se je vpraševala. Na glavna vrata že trkajo Nemci in zahtevajo, naj jim jih odpre. Zaklicala jim je, naj gredo na druga vrata za hišo, ker da nima ključa glavnih vrat. Ko so odnehali, je pograbila polno naročje tiskovin in skočila po stopnicah proti podstrešju. Toda spotaknila se je in jih razsula. Naglo jih je spet pobrala in odnesla dalje. Nato je začela skrivati mitraljeze, ki so bili v zabojih. Posula jih je s pepelom. Zaboje s strelivom je založila z drvni.

Ves čas se je bala, da jo bodo pri tem delu zalotili. Čudno se ji je zdelo, da jih še ni okoli hiše in skozi zadnja vrata v hišo. Šla je k drugimi vratom, da bi videla, kje so in da bi se kaj skrila. Zagledala jih je vse polno. Stali so okoli hiše in streljali v nasprotni hrib, kamor so tekli učenci partijske šole. Naenkrat je s strani Čepleza začelo streljati. Nemci in belogardisti so začeli bežati proti Zelinu.

Moja sestra pa je spet morala poprijeti za delo. Od vsepovsod so začeli nositi ranjene partizane, ki so bili potrebni pomoči. Le sedemdesetih ni bilo več in zaradi vsega tega, zaradi mrtvih, ranjenih in strahu tega dne nikoli ne bomo pozabili.

Albina Klemente

Z odlokom Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta v Črnomlju je bilo 12. januarja 1944. leta ustanovljeno Slovensko narodno gledališče. Ne-dvomno je bila ustanovitev tega partizanskega gledališča pomembna, saj je do konca vojne uprizorilo po mnogih krajih Slovenije in Dalmacije nad 160 predstav.

Ker poteka prav te dni 20. obletnica ustanovitve te partizanske ustanove, bomo v prihodnjih številkah »TV 15« objavili spominski prispevek

Dušana Mevlje

»Partizansko gledališče na osvobojenem ozemlju«

Pisec prispevka je bil namreč tudi sam igralec tega gledališča.

Mladost je tedaj izginila z obrazov

Nadaljevanje s I. strani

Zdaniilo se je, ko smo prišli v jarek, po katerem teče Vodotočina in pelje pot iz Rastok proti Vodolu. Kolona je zavila proti Rastokam, kjer se je med senca-mi hiš, skednjem in kozorcev belila cerkviča s stolpom. Kratak počitek in že smo se začeli v koloni pomikati proti vasi. Napravili smo samo nekaj sto korakov in že se je zaslišal strel in nato še rafal iz nemškega mitraljeza. Naša predhodnica je namreč na-letela na nemškega stražarja in ga ustrelila, še preden jo je zapazil. Strel je opozoril sovražnika, ki je bil v vasi. Takoj je začel srdito obstreljevati našo kolono. Seveda tudi naši borci niso držali križem rok; hitro se je oglašil mitraljez predhodnice, za njim že drugi, oglasile so se puške, bombe in vpitje na jurši. Z

obrazov borcev so že ob prvih streljih izginili sledovi utrujenosti, izginile so brazde na obrazih in iz oči utrujenih in neprespanih borcev je zasijal plamen borbenosti in sovraštva do sovražnika. Zaradi neugodnega položaja naše enote, ki je stala v odprti dolini, medtem ko je bil sovražnik v utrjeni vasi, kjer je imel v stolpu dva težka mitraljeza, s katerima je obvladal položaj, smo se morali umakniti v breg pod Smreko-vec.

Strmo pobočje je bilo razreza-no s koriti hudournikov; v njih je bilo polno ledu in so nam nu-dili edino zavetje pred sovražni-mi krogalmi. Na takem terenu je bil umik zelo težaven. Spominjam se, da je nekaj tovarišev, ki so hodili pred menoj, padlo, brž ko so se pokazali iz korita, po ka-terem sem se plazil navzgor. Za-to sem opozoril soborca Jožeta,

doma je bil nekje iz Loške doli-ne, naj ne dviga glave iz korita, da ga ne bodo zapazili sovražni-ki. Naš cilj je bil priti sto metrov visoko nad vas, kjer se je pričel gozd, da zasedemo primerne po-ložaje za kritje in boj.

Se trideset metrov je bilo do prvih dreves nad vasjo. Tedaj se je Jože, ki se je vzpenjal tik za menoj, povzpel čez rob korita. Hotel je doseči dobra dva metra desno od korita oddaljeno grmov-je. Ni bil še pri grmovju, ko je zavpil, da je ranjen. Previdno sem pogledal preko roba in videl, kako mu v curkih brizga kri iz desne lakti. Potegnil sem se iz korita, skočil k ranjenemu Jože-tu in s prijemom pritislil žilo nad ramo, da bi zaustavil krvavitev. Nato sem ga še previl. Tedaj pa je spet pošastno zareglalo iz zvo-nika in vsula se je toča krogel, ki so padale in sekale okoli naju.

Potegnil sem ranjenega tovariša proti koritu. Toda še preden sem ga premaknil za dober korak, je utihnil — preresetal ga je rafal sovražnega mitraljeza... Sam sem imal srečo, saj sta dve krogli zadeli le rob jahalnih hlač. S skokom sem bil spet v jarku, počakal nekaj trenutkov in, ko je utihnil mitraljez, sem se z žalostjo v srcu, ker nisem mogel rešiti ranjenega tovariša, tiho poslovil od njega ter se po trebuhu odplazil proti gozdu.

V gozdu smo se spet zbrali in krenili proti kmetova Jamniku in Golobu. Počas smo se prebi-jali skozi globok snež v strmino. Razmišljal sem o zli usodi, ki mi je iztrgala iz rok ranjenega to-variša v trenutku, ko sem mu že-let kol zdravnik in borec nuditi pomoč. Zatopljen v temne in gren-ke občutke, nisem niti opazil, se je kolona ustavila in se skora-j

zaletel v tovariša pred seboj. Te-daj sem zaslišal oster rafal »sar-ca« nad našimi glavami. Padli smo v zasedo, ki so jo Nemci po-stavili pod kmetijami in kjer so ponoči ujeti tudi našega obvešče-valca Gorenjca. Z nekaj skoki sem dosegel zavetje ob visoki skalni steni in zaklical tovarišem, za menoj, da mi sledijo. V prvih hipih nisem mogel ugotoviti, od kod sovražniki streljajo. Ko sem pogledal nazaj po umikajoči se koloni, sem zapazil našo kuhari-co Ančko in njenega moža Vili-ja. Oba stara borca sta hitela ka-kih deset metrov pod menoj proti visokemu skalnemu previsu. Na-enkrat se je za njima zapražilo in rafal je dvignil zemljo iz glo-bokega snega komaj meter za Ančko. Hotel sem še zaklicati, naj se vleže; tedaj pa je že padla z obrazom v sneg in močan curek krvi je pordečil belo odejo okoli njene glave. Kroglja jo je zadela skozi vrat in usta in naše stare, dobre borke ni bilo več...

Po nekaj streljih naših borcev se je nemška zaseda umaknila in prebili smo se na vrh Komna. Bil je prekrasen sončen zim-ski dan, ki je ogreval na vrhu

naše preu-trujene in premrzle ude. Toda tudi dokaj toplo februarско sonce ni moglo ogreti mojega srca, saj sem tako tragično in v tako kratkih trenutkih izgubil spet dva tovariša, ne da bi jima mogel pomagati. Vedel sem, da naš pravičen boj terja žrtve in da te ne bodo zastoj, pa sem bil kljub temu močno potr.

Iz tega razmišljanja me je prebudilo brnenje na azurnem nebu; zapazil sem svetleče se je-klene ptiče. Bili so zavezniški bombniki, usmerjeni proti severu. Naenkrat so se jim približale manjše svetleče se točke, ki so postajale vse večje in večje. Gle-dali smo boj med nemškimi lovci in lovci zavezniške eskadrilje. Zavezniška letala, ki so spremljala bombnike, so po kratkem boju napadla nemške lovce.

Tedaj sem si neizmerno zaže-letel, da bi mogla ta boj gledati tudi Ančka in Jože...

Dr. Jože Benigar

GIBLJIVA LETALIŠČA

Vojna mornarica Združenih držav Amerike preizkuša posebno vrsto letališča, ki po velikosti ustreza površini letalozidov. Sestavni deli letališča so aluminijaste plošče za vzletno stezo, zložljiv kontrolni stolp, katapult za izstreljevanje letal in naprave za zaviranje pristajajočih letal.

Letališča te vrste, ki jih je moč v zelo kratkem času sestaviti in po potrebi prestaviti kam drugam, so namenjena za delovanje nadzvočnih letal v operacijskih območjih.

FOTOGRAFIRANJE

IZ LETALA »X-15«

Ogledniška letala »U-2« so svetovni javnosti že dobro znana, saj so jih Američani uporabljali med kubansko krizo za fotografiranje vojaških objektov na Kubi v velikih višinah, eno izmed teh letal pa je bilo sestreljeno celo nad Sovjetsko zvezo.

Sedaj poročajo, da so naprave za fotografiranje vgradi tudi v ameriško letalo-raketo »North American X-15«. Ko se ga preizkušali v novi

lah ostalo še 650.000 vojakov, podoficirjev in oficirjev ter 150.000 civilnih oseb. To pomeni zmanjšanje številnega stanja francoske armade v zadnjih treh letih za približno 370.000 ljudi.

IZSTRELKI »PERSHING«
V ZAHODNONEMŠKI
VOJSKI

Obrambni komitee Bundestaga je odobrila predlog, po katerem naj bi Drugo armado oborožili z diriganimi projektili tipa »Pershing«. Imeli naj bi tri projektilske bataljone, v vsakem izmed njih pa bi bilo po 12 raket. Rakete te vrste imajo jedrske glave, ki pa bi bile pod nadzorstvom ZDA.

KRIZARKA »GIUSEPPE
GARIBALDI«

Italijanska križarka »Giuseppe Garibaldi« je po dolgotrajnem preurejanju popolnoma spremenila svoje taktične tehnične značilnosti. Sedaj znaša njen deplasma 8278 ton, dolga je 187, široka pa 19 metrov. Njeni motorji imajo 85.000 KS in z njihovo pomočjo križarka lahko doseže največjo hitrost 55 kilometrov na uro.

Križarka je oborožena s štirimi topovi kal. 135 mm in z osmimi topovi kal. 76 mm, razen tega pa ima še dvojno napravo za izstreljevanje protiletalskih diriganih izstrelkov tipa »Terier«. Vgradili so tudi štiri naprave za izstreljevanje raket tipa »Polaris«, čeprav Italija nima še nobenih mednarodnih pogodb za nabavo takšnih raket. Zato so doslej izstrelili le nekaj šolskih raket domače proizvodnje.

Križarko so razen tega opremili s tremi radarskimi postajami za ugotavljanje zračnih ciljev (z dosegom 500, 300 in 250 kilometrov), z radarsko postajo za odkrivanje nadvodnih ciljev (z dosegom 90 kilometrov), z navigacijskim radarjem (z dosegom 50 kilometrov) in z ustreznimi radarji za merjenje protiletalskih topov in za usmerjanje protiletalskih raket.

SOVJETSKI BREZPILOTNI
RAKETNI PRELETALCI

»Predništevno srednjega dnevnika sovjetskih oboroženih sil« »Krasnaja zvezda« je pred kratkim objavila generalmajorja artilerije P. Radčenko, naj kaj več pove o novih izstrelkih tipa »zemlja-zraka«, ki so jih prvič pokazali na vojaški paradi v Moskvi dne 7. novembra 1963.

General Radčenko je ob tej priložnosti izjavil, da so te brezpilotne raketne prestrelke — poznamo jih tudi pod imenom »antirakete« — preizkusili na nedavnih vojaških vajah in ugotovili, da je vsak izstreljek zadel cilj ne glede na njegovo višino, hitrost in manevriranje v zraku. Ti raketni brezpilotni prestrelki imajo zadostno hitrost, natančnost in doseg za uničevanje ne le nasprotnikovih letal, temveč tudi njihovih balističnih raketnih izstrelkov.

V naslednjem obdobju, ki naj bi se končalo leta 1969, pa bi Francozi dobili balistične dvostopenjske rakete z dosegom 3000 kilometrov, ki bi jih lahko izstreljevali s kopnega, z morja, v zraku in v vesolju.

PORAST NEMŠKEGA
VOJNEGA PRORAČUNA

Vojaški proračun Zahodne Nemčije za leto 1964 znaša približno 22 milijard mark, medtem ko so lani v iste namene predvideli le 18,4 milijarde mark.

IZSTRELKI »POLARIS« V
SREDOZEMSKEM MORJU

Ze aprila so Američani začeli evakuirati iz Turčije dirigirane izstrelke tipa »Jupiter«. Skupno bodo demontirali v Turčiji 15, v Italiji pa 30 balističnih izstrelkov srednjega dosega tipa »Jupiter«. Nadomestili pa jih bodo s podmornicami, ki bodo oborožene z diriganimi izstrelkom tipa »Polaris«. Prva od teh podmornic je že lani pripeljala v Sredozemlje, prihod nadaljnjih pa še pričakujejo. Vsaka od teh treh podmornic bo imela po 16 raket tipa »Polaris«.

ZMANJSANJE FRANCOSKIH
OBOROŽENIH SIL

Francozi bodo v letu 1964 porabili v vojaške namene 19.877 milijonov frankov ali 20,5% njihovega celotnega proračuna. Od tega zneska nameravajo čez 3 milijarde frankov potrošiti za jedrske udarne sile.

Prvega januarja 1965 naj bi v francoskih oboroženih sil-

Vsako leto ob istem času se jegulje iz Ohridskega in drugih jezer ter rek odpravljajo na dolgo pot. Spuščajajo se proti morju in se izgubljajo v njegovih globinah. Nikoli več se ne vračajo. Namesto njih pa se vračajo le mlade in še nedorasle jegulje.

Dolgo niso vedeli, kam odhajajo in odkod se vračajo. Pred dobrimi tridesetimi leti pa so to skrivnost vsaj delno razjasnili. Iz evropskih rek in jezer, a tudi ameriških, jegulje odhajajo v tisti del Atlantskega oceana, ki ga imenujejo tudi Sargaško morje. Tam se jegulje zbirajo, plode in umirajo. Hkrati pa se tam iz iker porajajo mlade jegulje, ki odhajajo v več tisoč kilometrov oddaljeno domovino svojih prednikov, po poti, ki je prej še nikoli niso preplavale.

Kako le vedo za pravo smer in kako se orientirajo?

To vprašanje silno zanima tudi strokovnjake za orientacijske naprave v podmornicah, ki bi morale v primeru vojne ostati pod vodno gladino po več tednov ali celo mesecev. Posadka sodobne podmornice mora vselej vedeti, kje je in za smer plovbe. Dosedanji navigacijski sistemi v tem oziru še niso dovolj zanesljivi. Če želi komandant ugotoviti natančen položaj svoje podmornice, mora izpluti, da bi lahko uporabil radiosekstant ali pa navaden optični sekstant. To pa utegne biti usodno: sovražnik lahko podmornico odkrije in jo uniči.

Res je sicer, da imajo že posebne naprave za tako imenovano inercialno navigacijo, s katerimi se lahko podmornica orientira brez kompasa in brez reperiranja svetlobnih ali radijskih valov. Takšne naprave pa še niso izpopolnjene, temveč so težke, občutljive in drage. Kakšna razlika v primerjavi z napravami, ki jih je narava podarila mali jegulji! Kaj vse bi dali konstruktorji naprav za inercialno navigacijo modernih podmornic, da bi zvedeli za skrivnostni način orientacije jegulj, golobov pismočnosti in ptic, selivk. Samo v ZDA trošijo letno več kot milijon dolarjev za izpopolnjevanje naprav za inercialno navigacijo v podmornicah. Morda bi bilo ceneje, če bi elektronski strokovnjaki enostavno kopirali tisto, kar so

jegulje »iznašle« že pred nekaj deset milijoni leti.

To je le eden izmed primerov, kako elektronski strokovnjaki, ki so se prej zanimali le za gibanje elektronov v steklenih valjih radijskih žarnic, brskajo tudi po

BIOLOGIJA +

skrivnostih narave in proučujejo biološke zakone.

Stevilnim elektronskim strokovnjakom v različnih državah so dali nalogo, naj izdelajo tako imenovani termopelengator. To je naprava, ki ugotavlja približevanje letal, raket in ladij po njihovem toplotnem izžarevanju. Termopelengator registrira vsako toplotno ali infrardeče žarčenje. Termopelengator, ki sam ne izžareva nobenih valov, je pogosto bolj uporabljen od radarja, ki iz antene žarči elektromagnetne valove in ki ga je zato moč odkriti.

Sodobni termopelengatorji so zelo pomembne in koristne naprave v vojaški tehniki, vendar so, žal, pretežke in imajo sorazmerno majhen doseg. Z njim odkrivajo le izžarevanje iz tistih motorjev, ki so za več sto stopinj bolj vroči od zraka, ki jih obdaja. Kolikšna razlika je torej med temi termopelengatorji in »termopelengatorji« kač klopotič, ki celo v primeru, da so slepe, za-

nesljivo love male živali in ptice, če se temperatura njihovih teles le za nekaj stopinj razlikuje od temperature zraka! Z meritvami so ugotovili, da nekatere kače z organom, ki ga imajo med nosno votlino in očmi, reagirajo celo na razliko, ki znaša komaj tisočinko stopinje. Tolikšna učinkovitost termopelengatorja je za strokovnjake še nedosegljiva.

Elektronikičari so tudi tvorci PEL (podvodnega električnega lokatorja), ki s pomočjo ultrazvoka išče podmornice in izračunava njihovo oddaljenost od protipodmorniške ladje. PEL (all sonar) izžareva ultrazvok in lovi odmev, ki se odbija od podmornice. Prav tako pa tudi delfinski organ, ki ga imajo med nosno votlino in očmi, reagirajo celo na razliko, ki znaša komaj tisočinko stopinje. Tako npr. delfinski lahko v motni vodi odkrijejo približno dva centimetra velike kose hrane na razdalji 15 do 20 metrov. Torej bi se

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Tovariš Rudi Perger-Krpan iz Slovenj Gradca nam je poslal k fotografiji z vprašajem, objavljeni v I. številu »TV 15«, naslednje podatke:

Ta posnetek je bil napravljen decembra 1944. leta ob vzhodu Boča pri Makolah, v bližini domačije Sajko. Fantje na sliki so partizanski kurirji TV postaje 4 S. IV. relejne linije.

Prvi od desne je Branko

Praprotnik iz Miklavža pri Mariboru. Ta je bil tudi komandir. Drugi je France Mlinarič iz Sevnice ob Savi. Tretji je »Italijanček«.

V prvi vrsti (klečeči) od desne proti levi so: Branko mlajši (to je partizansko ime), doma iz okolice Loč, drugi je Tone Torin iz Studenic pod Bočem. Tretji je Vlado Gril, doma iz okolice Loč. Četrti je »Črni« (partizansko ime),

doma iz Slov. Bistrice. Peti je Franc iz Kleč. Šesti je terence Maks Samastur, vendar nisem popolnoma prepričan, ker je slika slaba.

Postaja TV je nastala že leta 1943, a to je že druga postaja, ki je padla na Boču. Od tovarišev na sliki je ostal živ le France Mlinarič iz Sevnice. — Tov. Pergerju se za podatke lepo zahvaljujemo! — Oglejte si tudi današnje fotografije z vprašajem!

Boji na obali Jadrana

4

»Preko partizanske obveščevalne službe smo zvedeli, da se je v Trstu nabralo mnogo fašističnega vojaštva. Treba je napraviti še eno diverzijo.«

Zmenili smo se, da se bova spet oblekla v nemške uniforme in se zvečer odpravila v Trst, kjer naju bodo na dogovorjenem kraju pričakali tržaški ilegalci. Noč bova preživela pri enem izmed njih, zjutraj pa bova ostvarila najino načrte.

Zvečer sva bila z Mehtijem že v Trstu, kjer so naju že čakali in naju sprejeli na stanovanje. Spala sva slabo, skrbelo naju je, kako nama bo uspela akcija naslednjega dne. Vstala sva, ko se še ni niti danilo. Zdrgnila sva obutev, da se je kar bleščala, položila bluze, se temeljito obrihala. Zjutraj naju je hč illegalca, kjer sva prenočevala, popeljala po mestu, da bi nam pokazala objekt diverzije. Hodila je kakih dvajset metrov pred nama. Pogosto sva morala pozdravljati hitlerjevke oficirje, ki so nama prihajali naproti. To sva počenjala z veliko prizadevnostjo, da se ti ne bi imeli niti najmanjšega

vzroka vtikati v naju. Posebno sva se bala poljskega orožništva. Če bi se srečala s temi, bi bilo to za naju smrtno nevarno, ker sva imela le slabo ponarejene dokumente. Zato sva imela do skrajnosti napete živce.

Dolgo sva se klatila po ulicah, dokler nista prišla k sivemu štirinadstropnemu poslopju. Vodnica naju je zapustila, potem ko je pogledala čez levo rama, kot smo se bili dogovorili. Prišla sva k vratom, kjer je bilo zapisano v nemščini: »Nemški vojaški klub. Samo za Nemce.« To je bila neke vrste gostilna samo za nemško garnizijo.

Mehtij je ostal zunaj z minami v torbi, jaz sem se pa povzpela v prvo nadstropje, da bi pregledal položaj. Nemške natakarice so nosile kosilo po mizah. Dvorana je bila polna gostov. Na hodniku je stala vrsta vojakov pri blagajni za kupone. Tam sem se nekaj časa prerival, nato pa sem odšel po stopnicah navzdol. Zatem sva odšla pod stopnišče na drugi strani dvorišča, v enem samem trenutku sprožila mino, vložila dva detonatorja, katerim sva na konico

nadela steklene ampule s kislimo ter oblečene v tenko bakreno prevleko. Ko je bilo vse gotovo, sva z obojimi stisnila vsako ampulo posebej. Pod bakreno prevleko se je zaslislal žvenk razbitega stekla. Zdaj je kislina začela razjedati žico, ki je vezala ampulo in vzmet udarne igle. Kakor hitro bo kislina pregrizala žico, bo eksplodiralo. Vse skupaj bo trajalo 30 minut.

Čas teče, mina pa je, zaenkrat še vedno v najinih rokah. Z njo je treba še čez celo dvorišče, povzpeli se je treba v tretje nadstropje, in potem ko bova izbrala ugoden trenutek, položiti na pripraven kraj. Ne smeva zamuditi niti minute, toda istočasno je treba delati mirno in hladnokrvno. Ko sva šla h glavnemu vhodu, sva zagledala nemškega oficirja v činu kapitana. Stekel sem k njemu, mu izkazal čast in naglo odprl pred njim vrata.

»Prosím, gospod hauptmann!« sem rekel po nemško in se vstopil v stavu »mirno« pred oficirjem.

»O! Hvala!« se je zadovolj-

no nasmehnil oficir in se povzpela po stopnicah navzgor.

Midva sva šla za njim. Vstopil je v oficirsko dvorano, midva pa v dvorano za vojaške in podoficirje. Za minuto sva obstala pri vratih, da bi poiskala prosta mesta. Pri eni izmed mlz sva zagledala prost stol.

»Ali je dovoljeno?« sem vprašal vojaka, ki je sedel za mizo.

Ta je, pokimal z glavo. Mehtij je položil torbo zraven

v glavi zoprna misel. Od tedaj, ko sva strla ampule, je minilo že nekaj napetih minut. Počasi se je Mehtij prestopal k vratom, kot bi imel svinčene noge. Še en korak, drugi, tretji... Po njegovih stopinjah sem šel še jaz. Se malo in zunaj sva. Kako je lepo okoli naju! Zdi se kot bi bil celo zrak svež in da naju drevesa pozdravljajo z mahanjem vej. Obrisala sva si pot na čelu, pogledala drug drugoga in se zasmejala.

»Daj, počakajva tamle za vogalom, da bova videla, kaj sva napravila,« sem predlagal.

»Nikakor ne! Mesto bodo obkolili. Treba je hitro proč!« se je uprl Mehtij.

Hitro sva skočila v tramvaj, ki je peljal mimo, in se odpeljala iz mesta. Ko sva bila v predmestju, sva se urno povzpela na hrib. Za nama so ostale nemške straže ob cestah in poteh. Komaj sva prispela do grmčinja in se ustavila, da bi se odpočila. Mehtij je potegnil uro iz žepa. Minilo je že 25 minut. Sekundni kazalec pa teče in teče... Zdaj je že čas! Toda kaj je to? Zakaj ni eksplozije? Spogledala sva se, v Mehtijevih očeh sta skrbi in dvom. Minuto kasneje se je razlegla zamolkla eksplozija. V zrak so se dvignili ogromni stebri dima.

Partizansko
zaledje

stola in prosil vojaka, da bi popazil nanjo in na najin prostor, medtem ko bova šla po kupone.

»Pazil bom, brez skrbi,« je odgovoril Nemec. »Vsak trenutek bo prost še en stol in ga bom zasedel za vaju.«

Z Mehtijem sva šla k blagajni in se nekaj časa prerivala zraven vrste čakajočih. Če bi takoj odšla, bi bilo narobe. Srca so nama močno razbijala v prsih. Kaj če usekka prezgodaj, mi je kljuvala

TEHNIKA = BIONIKA

konstruktorji podmorskih električnih lokatorjev lahko od delfinov še marsikaj naučili!

Izredno občutljive »lovske naprave« imajo tudi nekatere ribe Južne Amerike in Afrike. Te ribe se obdajo z električnim poljem ter »gledajo« in »poslušajo« na podlagi sprememb v jakosti polja, ki jih povzročajo zunanje motnje. Z meritvami so ugotovili, da te ribe reagirajo že v primeru, če se jakost električnega polja spremeni le za tri mikrovoltne na vsak meter. To je tolikšna občutljivost, kakršne si še ne morejo privoščiti aparati za ugotavljanje podvodnih in zračnih ciljev.

Vse te zanimive lastnosti živih bitij izhajajo iz električnih procesov v njihovih telesih. Na tem področju je še precej stvari nepojasnjenih. Šele pred kratkim pa so se začeli bolj zanimati tudi za električne pojave v telesih živih bitij — za elektriciteto v biologiji. To vprašanje je zanimivo ne le za biologe, temveč tudi za elektrničarje, ker jim nudi že skoraj dokončne recepte za marsikatero praktično problem. Zato so biologi in elektrničarji združili svoje napore in tako je marsikateri biolog postal elektrničar ali pa nasprotno.

Radarske in elektronske računске naprave sodobnega reaktivnega lovca, ki lahko prestra in napada sovražnikova letala, so sicer tehnično čudo. toda glede kompaktnosti in natančnosti precej zaostajajo za organom za oddajanje in sprejem ultrazvoka, s katerim si netopir išče in lovi plen

Razvila se je tudi nova znanost — bionika (besedo sestavljajo prve tri črke iz »biologija« in zadnje štiri črke iz »elektronika«).

Čeprav na prvi pogled ni ničesar skupnega med problemi, ki jih rešujejo biologi in elektrničarji, so se vendar eni in drugi lotili skupnega raziskovanja številnih vprašanj. Bionika je zelo mlada znanost, saj so bioničarji imeli svoj prvi mednarodni kongres šele pred petimi leti. Odtlej pa so vznikli že številni časopisi, a o bioniki pišejo tudi knjige. Strokovnjaki zagotavljajo, da ima bionika še lepo prihodnost pred seboj.

Stevan Korda

Ali veš...

Na vsem svetu je bilo lani 159.200.000 telefonov, samo lani pa so jih na novo priključili na vsem svetu nad 9 milijonov. Največ jih imajo v Vatikanu: 900 prebivalcev ima 1800 telefonov. In še to! Najdaljši telefonski kabel na svetu je dolg 22.000 km. S tem kablom so povezane Evropa, Kanada, Avstralija, Nova Zelandija in otoki Fidži. Ponekod je kabel položen v Pacifiku v globini do 6000 metrov.

V Latinski Ameriki je zdaj okrog 220.000.000 prebivalcev. V zadnjih desetih letih se je, na primer povečalo število prebivalcev v Venezueli za 43 odstotkov, v Braziliji za 37%, v Boliviji pa samo za 18%.

Na kongresu dermatologov v Genovi sta dva znana italijanska dematologa dejala, da je Italija glede spolne bolezni luesa na vrhu lestvice med vsemi državami Zahoda, kajti lues ima v Italiji en milijon prebivalcev, kar je dva odstotka državljanov.

Po najnovejših statističnih podatkih je na svetu 860 jezikov in nad 500 pomembnejših dialektov. V Evropi je 89 raznih jezikov, v Aziji 123, v Afriki 114, v Ameriki 117, na otokih Tihega in Indijskega oceana pa 417. Ko so ocenjevali število jezikov, so šteli le tiste jezike, ki jih govori najmanj 400.000 ljudi.

Iz zaključnih podatkov mednarodne organizacije za civilni letalski promet (ICAO), ki ima člane iz 101 države, je potovalo lani z letali nad 134 milijonov ljudi, kar je za 11 odstotkov več kot 1962. leta. Tudi število preletenih potniških kilometrov se je povečalo na 145 milijonov kilometrov, kar je doseženi rekord ter hkrati za 12% več kot leta 1962. Skupaj so lani letala te organizacije bila v zraku 7,8 milijona ur, preletela pa so skupno 3,44 milijarde kilometrov (to je enajstkrat večja razdalja kot od zemlje do sonca).

Koliko prebivalcev je imela Jugoslavija 1. januarja 1964 — to so ocenili jugoslovanski statistiki takole: tega dne je bilo vseh Jugoslovancev 19.177.000 ali za 235.791 več kakor pred letom dni. V posameznih republikah je bilo toliko prebivalcev: Srbija 7 milijonov 857.000, Hrvaška 4 milijone 244.000, Bosna in Hercegovina 3.485.000, Slovenija 1.626.000, Makedonija 1 milijon 467.000 in Crna gora 498.000.

Stoletnico harmonike praznujejo letos v Italiji: prvi primerek tega glasbila je namreč v mestu Anconi naredil 1865. leta Paolo Soprani. Od prve do današnje harmonike je torej minilo sto let, v Italiji pa zdaj letno izdelajo harmonik v vrednosti nad šest milijard lir. 1962. leta so izvozili 11.879 harmonik v vrednosti nad štiri milijarde lir.

Ze sto let stara zanimivost privablja vedno nove občudovalce v Univerzitetno ulico v Pjatiorskem v SZ. Pred 100 leti je namreč general Jevdokimov iz vojnih zaplenjenih pušk naredil okoli hiše ograjo iz orožja — za ograjo je porabil 448 cevi starih turških pušk.

Menijo, da je izdelal prvo zemljepisno karto Anaksimandar Milečanin (611—546 pred našo dobo). Sicer so bili nekakšni načrti naše Zemlje, zlasti v Babilonu, že prej, vendar jih ni mogoče smatrati za zemljepisne karte. Anaksimandrov karta, zatrjujejo, je imela svet v obliki elipse: Sredozemsko morje deli zemeljsko površino na dve polobli. Na severu je Evropa, na jugu Azija in Libija, v središču karte pa Grčija. Precej točno so prikazani vsi predeli, ki so jih poznali Feničani ter pretežni predeli okolice Tigra, Evfrata in zgornjega Inda, večji predeli severno od Egejskega in Črnega morja.

5 USODNIH DNI druge svetovne vojne

3.

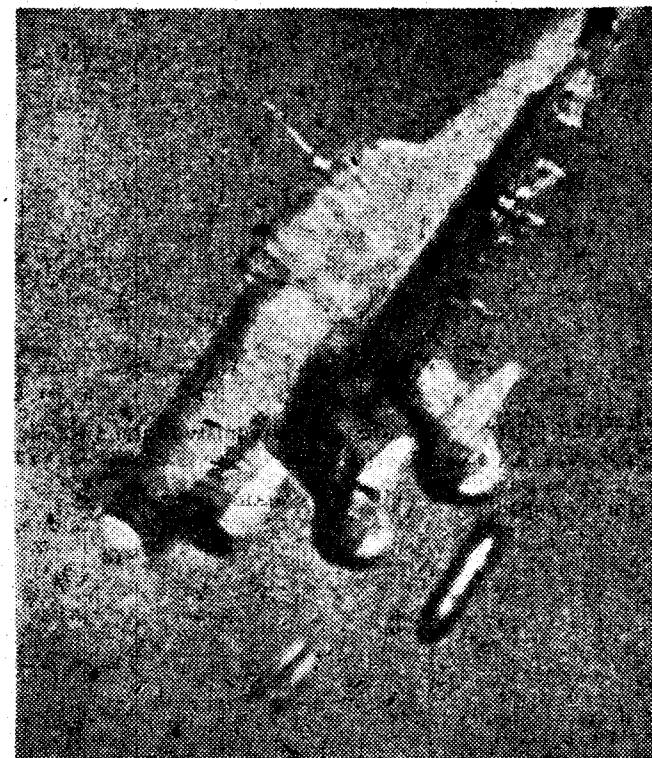
13. maj 1940
(Bitka pri Sedanu)

DAN, KO JE BILA FRANCIJA STRTA

Mar je v tem, da se štab II. armade pelje v gledališče, sploh kaj nenormalnega? Noč od 9. na 10. maj se prav v ničemer ne razlikuje od kakšnih 260 noči pred to smešno vojno... Saj ločuje II. armado, katere fronta se razteza od Longuyona do Donchéryja, nevtralnno ozemlje, od septembra dalje pa je v dnevni poročili o izgubah govora le o avtomobilskih nesrečah in o nesrečah z orožjem. V II. armado ni prišel noben ukaz o alarmu ali o pripravljenosti za alarm. Sicer pa je njena vloga preprosta. Sprejeti mora napad na položaju, ki ga zavzema in organizira že devet mesecev. Zadostuje samo konvencionalna besedica, pa bo začel delovati obrambni sistem, ki so ga lahko izdelali do popolnega zadovoljstva. Le zakaj naj bi štabni oficirji za nekaj časa ne pozabili na žalostni Senuc in ploskali igralkam vojaškega gledališča?

Edini oddelek francoske armade, kjer imajo dovolj resne razloge, da lahko verjamejo v bližnji nemški napad, je njen najvišji oddelek — G. Q. G. (Grand Quartier Général — glavni štab). Ta razpolaga s podatkom nenavadne natančnosti, po katerem naj bi nemška armada napadla med 8. in 12. majem in po katerem naj bi bilo sedansko področje, kakor tudi Nizozemska in Belgija — zasedeni v desetih dneh! Poveljstvo pa ne izda ukaza za splošno pripravljenost in alarm samo zato, ker je že prej prišlo do nepotrebnih podobnih ukazov in ker se mu ne zdi, da bi bilo treba še povečati skepticizem v armadi, ki je že pred dolgimi leti nehala verjeti v možnost vojne, v kateri se umira drugače kot od dolgočasje.

Med oficirji glavnega štaba je precej takih, ki ne morejo pregnati tesnobe. »Zmagali bomo, ker smo močnejši...« To

Veliko presenečenje leta 1940: nemška letala »Stuka«, ki bombardirajo med pikiranjem

drži v svetovnem merilu, če velja tisti »smo« za protihitlerjevske sile, ki še niso veliko pokazale. Ne drži pa za sedanost, za nemško-francoski dvoboj.

Francoski oficirji ne vedo za ime »Stuka«

Nemška vojska? Vedo, kako hitro je opravila s Poljaki. Drugi biro (francoska obveščevalna služba) je že v novembru pripravil študijo o tej osemnajstdnevni bitki: Prodorni napadi oklopnih divizij ob edini pomoči letalstva... Zane-marjena je neprekinjena bojna črta (fronta) in zaporedna razvrstitev enot... Globoki vdori in nagli umiki, pri katerih obračunajo z nasprotnikovo obrambo... Bombardiranje ozemelj, pri katerem prisilijo civilno prebivalstvo na ceste in tako onemogočijo ali otežkočijo premikanje nasprotnikovih enot... Tretji biro (vojna obveščevalna služba) je menil da je ta študija o nemškem načinu vojskovanja preveč črnogleda, zato jo je popravil, češ da Francija ni Poljska. Toda za tiste, ki se ne skrivajo za uradnim konformizmom, je slika prav tako zastrašujoča. V tem usodnem poročilu je jasno povedano, da ne obstaja samo ena nemška armada, temveč da sta dve. Prva je konvencionalna: temelji na pehoti in topništvu, torej je podobna francoski armadi in ji je po moči nekoliko enaka. Druga armada pa je že v bistvu revolucionarna: temelji na oklopnih vozilih in letalstvu, ki se bojuje z njima lastno hitrostjo in dosega velikanske uspehe v bliskoviti naglici.

Proti tej nepredvideni armadi pa Francija nima ničesar...

Tanke? Da, seveda jih ima. Na tisoče. Nekateri, stari tanki FT, imajo prav tako vrednost kot bunker, drugi — tanki »B« in »Souma« — pa so celo boljše od vseh nemških. Toda čeprav ima Francija veliko, celo preveč tankov, pa nimajo oklopne armade. Od leta 1936 naprej, ko se svet pravzaprav še ni zavedel ideološkega pripravljanja, je prerajajoča s nemška armada začela izdelovati slovite »Panzerje«, toda francoska komanda je zamižala. Ni hotela videti tega primera, kakor tudi ni hotela poslušati dolgega polkovnika: ki je pravil, da bodoča vojna ne bo taka, kot je bila prej, niti, in ki je zahteval nekaj drugega kot čredo formacijski regimentov. Konjenica se je s solzami v obeh poslovlila o priljubljenih konjih in prevzela tri divizije na kolesih, k resnično zaslužijo ime »lahke«. Njihova vrednost? Bile s preslabotne za bitko in pretežke za odkrivanje sovražnika. To je bila edina izjema, ki jo je v svoji doktrini dopustil francosko poveljstvo. Sicer pa je še vedno imelo tank z »služabnika«, za peščevega spremljevalca. Za francosko poveljstvo je bila resnica iz leta 1918 tudi resnica za leto 1939.

V letu 1940 je vendarle prišlo do razvoja in majhnega napredka. Z zapoznelo odločitvijo, ki je zvenela kot očitek vesti, je prišlo do ustanovitve štirih oklopnih divizij. Treba bi jih bilo le še organizirati, uvežbati, jim določiti, kako naj napadajo in se branijo. Skratka, te divizije je bilo treba šele ustvariti.

(Dalje prihodnjic)

Operacija »Lastovka«

Leta 1942 so norveški begunci po najrazličnejših poteh v velikem številu prihajali v Anglijo. Najpogosteje so bežali na majhnih ladjah, ki so se prebijale skozi nemško blokado. Tako je nekoga dne do skotskega obala prišla tudi tovarna ladja »Galtesund«, s katero se je iz okupirane Norveške med drugimi pripeljal tudi predelavec norveške hidrocentrale »Mosvas« Ejnar Skinnerland.

Preden je bil zapustil svojo hišo v pokrajini Telemark, ki leži zahodno od Osla, se je Ejnar šel poslovit od svojega starega prijatelja, glavnega inženirja v neki nenavadni, samotni in v skalovje vgrajeni tovarni v bližini planinskega grebena Vemork.

»Dobro poslušaj, Ejnar. Kar ti bom sedaj povedal, je zelo važno in nujno,« mu je rekel inženir. »Javi zaveznikom, da moramo po nemškem ukazu povečati proizvodnjo težke vode z dveh na pet ton letno in da so nam Nemci zagrozili s koncentracijskim taboriščem, če ne bomo naloge uspešno izvedli. Če te pa nihče izmed uradnih britanskih organov ne bo hotel poslušati, poišči kakega znanega fizika in mu povedaj vse to. On bo že vedel, kaj to pomeni.«

Ejnar je šele tedaj zvedel, kakšnim nevarnim načrtom je namenjena težka voda. Fizikom je bilo že tedaj znano, da lahko z njeno pomočjo v tolikšni meri zmanjšajo hitrost nevtronov iz atomskega jedra, da jih sosednja jedra vsrkajo in iztrajajo. Tako lahko s težko vodo povzročijo veržno jedrsko reakcijo — atomsko eksplozijo. Dotlej se to ni še nikomur posrečilo, čeprav so znanstveniki in nekateri državniški vedeli, da je to mogoče, hkrati pa so se bali, da bi bili Nemci tisti, ki bi prvi dosegli ta uspeh, saj so se po zavzetju Norveške polastili največjih količin težke vode na svetu.

Ejnar je dobro vedel, kakšnega pomena je obvestilo, ki naj bi ga prenesel, in je zato tudi izpolnil dano obljubo. Presenetila ga je pozornost, s katero so Angleži vzeli njegovo obvestilo na znanje.

Sporočilo iz Norveške je vznemirilo tudi skupino ameriških, britanskih in kanadskih strokovnjakov, ki so v največji tajni pripravljali zavezniško atomsko bombo. Obrnili so se celo na predsednika Roosevelta z zahtevo, naj se osebno zavzame, da bi kakorkoli motili proizvodnjo težke vode v Vemorku. Zato so z vr-

ha vse pogosteje priganjali specialno službo britanskih komandosov, naj se lotijo Vemorka.

Ker so vedeli, da bombardiranje ne bi dalo nobenega uspeha, so sklenili, da bodo od norveških beguncem sestavili posebno skupino, ki naj bi si ogledala teren in ki naj bi kasneje skupno z britanskimi komandosi napadla in uničila tovarno v Vemorku. To naj bi bila tako imenovana »operacija lastovka«.

V okupirano Norveško so najprej spustili Ejnar Skinnerlanda, ki je nemudoma vzpostavil zvezo s svojim prijateljem in tovarni težke vode in po radiu pošiljal obvestila v Anglijo. Kmalu nato so spustili na norveško ozemlje še štiri Norvežane in 200 kilogramov materiala, predvsem razstreliva. Po petnajstdnevem tavanju čez skoraj neprehodno ozemlje so se sredi oktobra le sestali z Ejnarjem. Jadralska letala z angleškimi komandosi pa so pripeljali nad Norveško šele 18. novembra 1942.

Ko so po radiu obvestili skupino norveških rodoljubov o približevanju britanskih komandosov, je Ejnar ves dan napeto pričakoval njihov prihod. Toda zvečer je zvedel, da je akcija sprito snežnega me-teža propadla. Eden izmed bombnikov, tipa »Halifax«, ki je za seboj vlekel jadralsko letalo s komandosi, se je celo zapetil v skalnato obalo. Po-dobno usodo je doživelo še eno jadralsko letalo, ki se mu je pretrgala vrva, s katero je bilo navezano za rep bombnika. Kasneje so Ejnar in njegovi tovariši zvedeli, da je to jadralsko letalo sicer zasnilo pristalo, vendar se je polovica posadke pri tem hudo poškodovala. Ker komandosi niso imeli ne hrane ne zdravil, so po nekem pastirju sporočili Nemcem, da se žele vdati. Nemci pa jih niso odpeljali v ujetništvo, temveč so jih vse, razen hudih ranjencev, takoj pobili.

Glede na to, da je bila tovarna za proizvodnjo težke vode zavarovana in da so Nemci imeli v njeni bližini večje vojaške enote, so zavezniki sklenili, da tovarne ne bodo napadli z močnejšo skupino komandosov, temveč naj bi to nalogo v obliki diverzije izvedli Ejnar in njegovi tovariši, ki pa bi jim poslali še nekaj ljudi v pomoč.

Sredi februarja 1943 se je britanski predsednik Churchill ponovno zanimal, zakaj še niso napadli tovarne v Vemor-

ku. Nekaj dni kasneje se je s padali spustilo na Norveško še šest diverzantov, tako da jih je sedaj bilo skupno enajst. Ko se je skupina zbrala, so jim prvokrat povedali, zakaj sploh gre. Šele takrat so diverzanti zvedeli, da morajo preprečiti nemško proizvodnjo atomske bombe.

Akcijo so izvedli ponoči med 27. in 28. februarjem leta 1943. Najprej so prešli zaledenelo reko, ki je tekla pred tovarno, nato pa so odstranili mine, tiho likvidirali stražarje in vdrli v tovarno. Naprave v tovarni so že dobro poznali po podatkih, ki jih je bila zbrala britanska obveščevalna služba s pomočjo norveških rodoljubov. Že prej so se dan za dnem urili na maketah teh naprav, ki so — kot so se kasneje sami prepričevali — skoraj v ničemer niso razlikovale od pravih naprav v tovarni.

Eksplozija je napravila ogromno škodo, saj je uničila tri tone težke vode — polletno proizvodnjo, a tudi koncentrat, najvažnejša naprava, je bil močno poškodovan.

Vsi diverzanti so se srečno rešili. Nekateri so ilegalno ostali na Norveškem, drugi pa so se umaknili v nevtralnno Švedsko.

General von Falkenhorst, komandant nemških sil na Norveškem, je vso tovarniško stražo poslal pred vojaško sodišče, vojska pa je temeljito preiskala vso pokrajino Telemark.

Nemci so šele pol leta kasneje obnovili proizvodnjo težke vode v tej tovarni. Ko pa jih britanski bombniki niso pustili na miru, so se naposled odločili za premestitev tovarne v Nemčijo.

Ko je Ejnar Skinnerland, ki je ilegalno živel v Oslu, od svojih sodelavcev zvedel za te nemške priprave, se je vrnil nazaj v Vemork, da bi videl, kaj se tam dogaja.

Brod, s katerim so Nemci nameravali naslednjega dne prepeljati vžaven in močno zastražen tovar, je s pomočjo dveh svojih tovarišev zamiral, vendar je čas eksplozije naravnal na prihodnji dan, ko bi bil brod že na sredi jezera.

In zares, 21. februarja 1943 ob enajstih dopoldne je brod zletel v zrak. Vsi vagoni s tovorom vred pa so zdrknili v več sto metrov globoko jezero.

Tako je nekaj hrabrih pripadnikov norveškega odporniškega gibanja uspešno izvedlo bitko proti nemški atomski bombi.

Poljska pred četrtim kongresom

Četrti kongres »Poljske združene delavske partije« bo sicer šele prihodnjaja pomlad, vendar že zdaj prihaja do sprememb v vrstah partijskih delavcev. V kratkih časovnih presledkih so se mprali posloviti:

— član političnega biroja in sekretar centralnega komiteja Roman Zambrowski (odrinili so ga na položaj podpredsednika vrhovne zbornice za kontrolo);

— sekretar »Poljske združene delavske partije« v Poznanju Roman Werfel, ki izhaja iz »dunajske šole«, in zdaj še

— partijski sekretar v Wrocławu Władysław Matwin, ki je bil član centralnega komiteja od leta 1955.

Vsi trije vodilni funkcionarji so bili člani skupine, ki jo v poljskem vsakdanjem političnem žargonu radi označujejo kot »liberalce«. Njim nasprotna je skupina, ki si je sama dala vzdevek »partizani« in katere pristaši so: član sekretariata »Poljske združene delavske partije« Strzelecki, namestnik notranjega ministra Meiczysław Moczar in šef varnostne službe general Gregorz Korczyński.

Nesoglasja med obema skupinama so udarila na dan po hudi zimi 1962-63, ko je prišlo do težav na skoraj vseh gospodarskih področjih. Najprej je morala vlada drastično zvišati cene premoga, koksa, lignita, drv, elektrike in plina. V Varšavi je pri-

Periskop na 46. vzporedniku

šlo do javnih protestov, predvsem iz vrst bolničark in drugega strežnega osebja v bolnišnicah, ki sodi med najslabše plačane kategorije zaposlenih (povprečno 1000 zlotov na mesec) in ki je nastopilo s trditvijo, da finančno ne more prenesti skoraj na vsej črti 100-odstotne podražitve. Ob podpori »Poljske demokratske stranke«, ki je hkrati nastopila proti nadaljnji omejitvi privatne trgovine, je zahtevala skupina »liberalcev« kompenzacije, ki so jih po nekaj pomislekih tudi odobrili. Tako so zagotovili prizadetemu kmečkemu, prebivalstvu — kljub strogi graji — višje odkupne cene za meso določenih vrst, druge plasti prebivalstva pa so začele vedreje gledati v svet po zaslugi zvišanih pokojnin in minimalnih osebnih prejemkov.

Takoj potem pa so bile nujne nadaljnje podražitve, med drugim pri pšenici, ječmenju, krompirju, zelenjavi, sadju, smetani oziroma maslu, siru in perutnini. Spet so se razvzele med prebivalstvom živahne razprave, spričo katerih je Gomulka upravičeno zaslužil obstoj »sistematične« prekrške proti znanemu o delovnem času. Predpisano je, je rekla, da sme delovnega časa opraviti na leto le 120 ur dela izven rednega delovnega časa, vendar zahtevajo v mnogih obratih po sto ur takega dela na mesec, in sicer brez posebne odškodnine. Tudi zakona o delu mladine ne spoštujejo, je rekla predavateljica, mladletnike uporabljajo pri zdravju škodljivem delu, ne puščajo jim časa za učenje, ne dajejo jim dopusta. Odpovedi s takojšnjo veljavo in brez soglasja obratnih svetov so vsakdanji pojav — je dejala — sindikatov pri vsem tem sploh nihče ne vpraša ničesar.

Trinajsti plenem centralnega komiteja — bil je v juliju 1963 — je postal tribuna obeh nasprotujočih si skupin. Prišlo je do odkritega spopada med Gomulko in Matwinom, med to njuno razpravo je partijski predsednik naravnost vprašal delegata iz Wrocława:

»Mar so se pri vas oglašili ljudje s prošnjo, da bi ustanovili opozicijo znotraj partije?«

Matwin je odgovoril preprosto: »Da.«

Dalje je vprašal Gomulka:

»In kdo so ti ljudje?«

Matwin: »Tega se ne spominjam!«

Gomulka: »Ljudje, ki se ne morejo spomniti na take reči, utegnejo imeti slab spomin tudi glede drugih zadev. Za take ljudi bi pravzaprav ne smelo biti prostora v centralnem komiteju naše partije!«

Kmalu ga res ni bilo več.

Ce je Gomulka, ki skuša nastopati kot posrednik med skupinama, zdaj prešel na stran skupine, zbrane ob Strzeleckem, se je tako odločil predvsem zato, ker se zaveda silnih naporov in storitev, ki jih bo tudi v prihodnje zahteval od Poljakov »Svet za medsebojno pomoč«.

Investicije, ki so trenutno potrebne, bodo socialističnim državam sicer prinašale dolgoročne koristi, vendar zahtevajo zdaj mnogo kapitala in delovne sile. Nekaj primerov: graditev poljskega odseka plovnega prekopa med Donavo in Odro, ki je kot trgovinska zveza pomemben predvsem za ČSSR in NDR, ne pa tudi za Poljsko; industrijske naprave za izkoriščanje novih ležišč bakrove rude, surovine, ki je primanjkuje, in intenzivna proizvodnja rjavega premoga, od česar bo imela NDR bržkone prav tako več koristi kot pa Poljska.

Ker pa pojmuje poljsko partijsko vodstvo izvedbo teh zamisli in objektov kot nujnost, je kaj malo verjetno, da bi moglo na četrtim partijskem kongresu dovoliti tako imenovanim »liberalnim« težnjam in smerem znotraj partije širše okvire za dejavnost kot doslej.

H. P. R.

Kulturni obzorja

V »Kajuhovi knjižnici«, ki jo izdaja kulturno prosvetni zgodovinski zavod »Borec«, so doslej izšle že tri partizanske pesniške zbirke. Prva zbirka zajema partizanske pesmi Ivana Minattija (uredil Lojze Krakar), v drugi zbirki so izšle Karla Destovnika-Kajuha »Pesmi« (uredil Ivan Minatti), v tretji zbirki pa je izšel izbor partizanske lirike Mateja Bora »Gazimo, gazimo« (uredil Lojze Krakar). Sprejemne besede k vsem trem zbirkam je napisal Mitja Mejak.

V vsako zbirko so uvrščene najznačilnejše pesmi za pesnika in čas, v katerem so pesmi nastajale. Še posebej pa se je urednik oziral na bralce, ki so jim te zbirke namenjene, to je mladini, ki ima s tem priložnost, da se iz teh pesmi neposredno seznanji z bistvom našega osvobodilnega boja. Za vsako zbirko so še posebej važne Mejakove spremne besede, s katerimi odlično podaja oznako pesnika in okolja, v katerem so se pesmi rodile. Kljub temu, da so vse tri zbirke natisnjene na lepem, belem papirju, so po razmeroma nizki ceni slehernemu dostopne.

Nedavno je izšla zbirka partizanskih pesmi Dušana Mevlje: »Pohod«. V počastitev dvajsetletnice zasedanja v Jajcu jo je izdala ZZB NOV okrajja Maribor, založila pa mariborska založba »Obzorja«. Pesnik je zbirko še posebej posvetil partizanskemu tovarišu in komandantu Cankarjeve brigade Ivo Majniku-Džemsu.

Dušan Mevlja je našemu bralcu znan po pesmih in črticah, pobarvanih s humorjem in satiro. Pri srcu mu je

Štiri partizanske pesniške zbirke

epigramska oblika. Številne humoreske in satire v vezani in nevezani besedi, ki jih je najprej objavil v raznih listih in revijah, je zbral že v šestih knjigah in prepričljivo govore, da se je doslej prav v teh najbolj uveljavila Mevljeva nadarjenost. Kot dramskemu igralcu mu ni tuje zakulisje gledališkega življenja (Gledališke humoreske). Precej se ukvarja tudi s književnostjo za otroke.

Svet zase pa so Mevljeve partizanske pesmi. To je svet mladosti, ki se je prerano srečala s hudim, ki ga je primasila vojna. Pesnik se je še zelo mlad, zaverovan v svoje ideale, srečal v Ljubljani s vsemi krutostmi okupatorja.

Osuplosti nad ractjami in navdušenju za boj proti zlu, ki ga je vnesel med nas osvob-

njenih in umirajočih tovaršev, podobe o ljudeh, ki se niso dobro zaščiteli, pa so že trpeli in umirali. Toda vse pesmi od proze do zadnje so povezane z neuklonljivo vero v pravičnost boja, z nezlomljivim upanjem v zmago, ko bo vsa to neznanstvo trpljenje kronano s svobodo in z življenjem, ki bo dostojno človeka.

Dušan Mevlja

ženi tujec, slede partizanske podobe iz pohodov skozi požgane vase, podobe bojev, ra-

Ob vseh teh štirih zbirkah, ob teh resničnih in hkrati optimističnih pričevanjih o največjem in najtežjem obdobju naše bližnje preteklosti, se človeku med drugimi utrne tudi želja: da bi jih še in še prebrala naša mladina in spoznala, s kako visoko ceno je bilo odkupljeno vse, kar danes imamo.

ZANIMIVE KNJIGE

Oreste Pinto: LOVEC NA VOHUNE. Ki bo v teh dneh izšla kot tretji zvezek BORCEVE KNJIZNICE. Borčeva knjižnica je doslej izdala dve knjigi:

V prvi knjigi — Zivorad Mihailović: ABCEDA SMRTI — sledimo napeti zgodbi iz nekega okupiranega srbskega mesta, kjer divja ogorčena in brezkompromisna borba med nemškimi gestapom in partizansko obveščevalno skupino, v katero pa so Nemci vrinili svojega človeka, in ko minute odločajo o tem, če bodo partizanski ilegalci pravčasno odkrili izdajalca v svojih vrstah in Nemcem zmesali njihove štrane.

V drugi knjigi Aleksander Nabisov: ASKER — nas bo spet popeljal na vzhodno fronto. V nekem nemškem višjem štabu bomo med drugimi oficirji spoznali tudi obersturmführerja Kurta Krausa, ki je postal ljubljene generala Weissa, odkar ga je bil med bombnim napadom rešil iz gorečega avtomobila. Toda, Kurt Krause ni nemški oficir, temveč — sovjetski obveščevalec.

ZALOŽBA BOREC bo, razen teh treh, do meseca maja izdala še dve knjigi s podobno vsebino: pod peresa dveh domačih piscev Mile Pavlina: CIGAV SI? Zgodba ima resnično ozadje: opisuje pot in delovanje partizanskega ob-

veščevalca, ki se je bil vrnil v domovinski štab na Delenskem. Čeprav je bil v neprestani nevarnosti, da ga bodo domobranci razkrili, je s svojimi dragocennimi podatki betoval marsikateremu uspehu naših vojaških enot.

Marko Miheličič: SIFRA — 4448 — KLICE... Nemški nacisti so marali del zlata, ki so ga bili narpali po Dalmaciji, na hitro skriti v neko kraško jamo, ker se jim je lažja, ki je prevažala zlato, razstrela na morščini min, hkrati pa so jih napadli še partizani. Vojna se je bila že davno končala, ko so se bivši nacistični oficirji — sedaj kot turisti — vrnili v Jugoslavijo, da bi se polastili zaklada. V pohlepu po slasti se cele zločina niso ustavili. Tedaj pa se je vmesala naša kriminalistična služba...

Knjige Borčeve knjižnice niso le zabavno, temveč tudi nadvse poučno čtivo za rezervne oficirje in podoficirje, saj jih v napeti in neveljavi obliki seznanjajo z metodami obveščevalne in protiobveščevalne dejavnosti.

Stanejo po 100 dinarjev, dobite jih v časopisnih kioskih, lahko pa jih tudi posamit ali po več skupaj naročite pri ZAVODU BOREC, Ljubljana, BERTHOVNOVA UL. 10 (šek. rač. pri NB v Ljubljani 600-14/602-14).

Razstava o XIV. diviziji

V Ljubljani je v »Mestni galeriji« še vedno odprta razstava dokumentarne gradiva in fotografij s pohoda 14. divizije na Stajersko. Razstava je zelo skrbno pripravljena in se je vodstvo Muzeja revolucije v Ljubljani s pomočjo naših sodolovancev preostalih pokrajinskih muzejev res potrudilo, da prikáže obiskovalcu čim nazorneje vse zgodovinske dogodke.

Razen zanimivega partizanskega tiskila 14. divizije, ki ga je izdal Propagandni odsek štaba IV. operativne cone NOV in PG Slovenije, bi se omeniti še zanimivo poročilo štaba 14. divizije o pohodu na Stajersko. Nemci so kurja, ki je nosil poročilo, ujeli. Poročilo so prevedli v nemščino. Po nekaj dneh pa je padel v roko Nemcem, ki je nosil poročilo in tako je prišlo poročilo s prevodom zopet v partizanske roke. Na njem so sledovi krvi in strela.

Obiskovalca pritegne predvse zanimiva zbirka zaplenjenega raz-

stava, posebno pa mladina, si bo kaj lahko predstavil vso težo in veličino bojev naših partizanskih borcev na pohodu 14. divizije na Stajersko.

Na razstavi vidimo tudi opasak divje jugoslovanske vojske, ki ga je nosil politikomisar 14. divizije Stano Dobovnik-Krač (nas Muzeja NOV in Maribora), nato seznam borcev Tomičeve brigade, kompas in daljnogled, ki je bil zaplenjen v Ribnici na Pohorju; mino, ki so jo izstrelili Nemci na borce 14. divizije v bojih na Graški gori in odkupljeno nemškega generala von Lihra (želatni križ). Odkupljanje je izročil muzeju revolucije junija 1954 Janez Dolničar-Janušek.

Obiskovalec, ki si je dobro ogledal skrbno pripravljeno raz-

stavo, posebno pa mladina, si bo kaj lahko predstavil vso težo in veličino bojev naših partizanskih borcev na pohodu 14. divizije na Stajersko.

Zakladnica revolucije

V Celju so 21. decembra lani odprli Muzej revolucije v poslopju starega magistrata, ki so ga v ta namen obnovili in delno preuredili. Ob tej priložnosti so priredili tudi manjšo slovesnost, ki so se udeležili krajevni delostavnik in tisti, ki so s svojim delom pripomogli, da so muzej lahko odprli.

Sedanji Muzej revolucije se je razvil iz oddelka NOB Mestnega muzeja v Celju, ki so ga odprli leta 1951 kot prvi tovrstni oddelki na Stajerskem.

V prvi sobi Muzeja revolucije je razstavljen gradivo o delavskem gibanju in delu KPS pred zadnjo svetovno vojno. Celjski industrijski bazen se je začel razvijati razmeroma že zelo zgodaj, sredi prejšnjega stoletja, zato je tu nastal tudi proletariat, ki je kmalu našel stike s splošnim evropskim delavskim gibanjem. Na podlagi tega se je razvilo po prvi svetovni vojni delo komunistov, organiziranih v KPJ. Mnogi vodilni komunisti iz kasnejšega razdobja so začeli svojo revolucionarno kariero v celjskih središčih v celjski okolici ali v samem Celju.

V drugi sobi je prikazan nemški pritisk na slovensko prebivalstvo v Celju in okolici v letih pred zadnjo vojno, torej čas, ko so Slovenci živeli pod dvema jarmoma: kapitalističnim in še nem-

skim povrhu. Tu so tudi prve represalije nacistov proti Slovincem, ki so imele svoj višek v množičnem izseljevanju slovenskega življa v Srbijo in Slezijo. V isti sobi so tudi predmeti, listine in fotografije, ki kažejo prvo razdobje NOB na tem področju.

V tretji sobi so muzealije iz razdobja med leti 1943 in 1944, zlasti pa s pohoda 14. divizije. Četrta soba zajema leto 1944, ko se je ustaja na Stajerskem razmahnila in je tamkaj nastalo prvo osvobodeno ozemlje. V peti sobi so predmeti, ki kažejo delo partizanskih tiskarn, zdravstvenih ustanov, pa tudi okupatorsko nasilje.

Šesti razstavni prostor je posvečen zaključnim operacijam naše vojske, ki so se končale prav na celjskem in mariborskem področju. Poleg tega so v tej sobi tudi predmeti in podatki, ki kažejo polet osvobodjenega ljudstva — obnovo porušene domovine in socialistično graditev.

Razen muzejskih razstavnih prostorov sta v muzeju še dve avli, in sicer v prvem ter v drugem nadstropju. V avli v prvem nadstropju sta doprsni kip tovariša Tita in Savinskih relief »Rojstvo«, v avli v drugem nadstropju pa so bronaste plakete petnajstih narodnih herojev s celjskega področja.

F. P. M. G.

Vaše pismo smo prejeli. V njem navajate, da ste družinska invalidska upravičenka, in sicer mati po dveh otrocih, padlih v narodnoosvobodilni vojni. Zanima Vas, kdo izmed družinskih invalidskih upravičencev ima pravico do zdravstvenega varstva po zakonu o vojaških vojni invalidih, zlasti pa Vas še zanima, če imate pravico tudi do očal.

Po zakonu o vojaških vojni invalidih imajo pravico do zdravstvenega varstva uvažalci družinske invalidnine:

Pravni nasveti

1. če dobivajo invalidski doatek;
2. če so družinski člani padlih narodnih herojev;
3. če dobivajo invalidnino po dveh ali več osebah v Vašem primeru dobivate invalidnino po dveh padlih, torej ste vključeni v to tretjo točko);
4. če dobivajo kot starši povečano invalidnino po edinem padlem.

Uživalcem družinske invalidnine, ki imajo pravico do zdravstvenega varstva, je zagotovljeno zdravstveno varstvo v

snakem obsegu kot vojaškimi vojnimi invalidom, razen zobne tehnčne pomoči in zobno-ortopedskih in drugih pripomočkov, pomožnih in sanitarnih priprav ter zdravljenja v naravnih zdraviliščih. Otrokom, ki imajo pravico do zdravstvenega varstva, so zagotovljene, ne glede na prejšnje omejitve, tudi proteze, ortopedski in drugi pripomočki ter pomožne in sanitarne priprave.

Kakor je razvidno iz gornjega tolačenja oz. iz predpisa zakona o vojaških vojni

invalidih, družinski invalidski upravičenci, ki imajo pravico do zdravstvenega varstva, jim pravica do očal ne pripada, ker se le-te smatrajo kot ortopedski pripomoček. Vsaj zaenkrat je tako tolačenje. Še večkrat pa je bilo o tem vprašanju govora, organizacija pa je tudi predlagala, da se vsaj kar zadeva očala zakon o vojaških vojni invalidih spremeni in dopolni.

Če za nabavo očal nimate sredstev, pa so tudi Vaši obojkivni premoženjski pogoji taki, da stroškov za očala ne morete plačati, potem. Vam svetujemo, da se obrnete na upravni organ za socialno varstvo občinske skupščine, ki naj zadevo uredi.

Zanke na Donavi iz obveščevalčevih zapiskov

4

Sele proti večeru sem opazil nekega precej majhnega, škikavega moža. Vstopil je, pogledal, nato pa sedel. Pod pazduho je imel oguljeno usnjeno torbo. Naročil je večerjo, potem pa o nečem govoril z lastnikom kavarne in mu nazadnje dal torbo. Malo kasneje se je gospodar vrnil in mu prinesel torbo, ki je bila zdaj nabito polna.

Vstal sem in stopil k škilavcu.
— Imate ogenj? — sem ga vprašal.
Z roko je segel v žep in me hkrati premeril od nog do glave. Komaj opazen trzaj na njegovem obrazu je izdal, da je vzemirjen in da nekaj sumi. Vendar pa se je hitro pomiril in izvlekel vžigalnik.
— Mrzlo vreme, — sem stojé začel pogovor. — Človek na potevanju pa ne ve, kaj bi počel od dolgega časa. Lahko sedem?
— Lahko, — je rekel s čistim vojvodinskim naglasom. — Zal mi je, da ne utegnem dalj časa posedeti z vami. Odkod ste?

Vedel sem, da se ne smem zmotiti in mu vzbuditi suma, moja govorica pa je izdajala, da nisem iz teh krajev. Zato sem mu odvrnil:

— Iz Hrvaške sem. Bil sem v bolnišnici v Sremskih Karlovcih. Rad bi se vrnil domov, toda skozi fronto ne morem. Neprilike, vidite... —

— Da, kaj hočete! — je rekel in vstal. — Torej, lahko noč!

— Odsel sem za njim. Ozrl se je in pospešil korak. Izginil je za vogalom, jaz pa sem pohitel, da bi videl, kam bo zavil. Ko sem se tudi jaz pojavil izza vogla, se je spet ozrl. Tedaj sem se za nekaj odločil.

— Mali! — sem zavpil.

Obstal je. Približeval sem se mu, držeč v levi roki svoj mali revolver, ki ga ni bilo moč videti iz rokava zimskega plašča. Desnico sem nemarno držal pred seboj, ker nisem hotel zbuditi suma, sicer pa sem z levo prav tako dobro meril kot z desno.

— Zakaj mi pravite Mali? Odrasel sem — je dejal.

— Ne, ne zaradi tega. Poznam te! — sem odvrnil.

Hitro se je umaknil in izvlekel revolver. Za del sekunde sem bil hitrejši. Odjeknila sta strela. Izpustil je pištolo, iz katere je bil samo enkrat ustrelil, in se prijel za desno stran prsi. Približal sem se mu, on pa je padel na tla in z levico zagrabil pištolo. Uperil jo je vame in še enkrat sem moral sprožiti. Spet je izpustil revolver in skrčen oblezal. Vzdignil sem ga. Bil je živ. Obracal je oči.

— Nič... — je zašepetal.

Prebrskal sem mu žepa, tedaj pa je prihitela vojna patrola.

— Resna in nujna zadeva, — sem rekel.

— Da vidimo najprej, kdo si ti, — je rekel vojak.

Gledal sem Malega, kako drgeče ranjen v snegu. Vojakom sem pokazal objavo in dokumente, toda vse skupaj se jim je zdelo zapleteno in eden izmed njih je tekel iskat nekaj tovaršev. Ranjenca so odnesli, mene pa odpeljali v kasarno. Dogodek sem pojasnil nekemu poročniku, ki je ukazal, naj pripeljejo zdravnika.

Bilo je jasno, da bo Mali ostal živ. Svoje stanje bo izkoristil, da mu ne bi bilo treba govoriti. Vso noč sem sedel pri njem in si ogledoval stvari, ki sem jih našel v njegovih žepih, revolver, belgijske znanke, dvajsetimi naboji, kakršne so imeli nemški oficerji in podoficerji, ročno izdelan vžigalnik iz letalskega stekla — take so izdelovali vojaki po letališčih — nož, glavnik... Vse samie drobnarije. Mojo pozornost je pritegnil samo koledar v madžarščini. Tam, kjer je pisalo o poštinih tarifah in merah, je bila podčrtana črka »S« in dve številki »3«. Stran je bila podpisana z nekim nečitljivim imenom. Tak podpis sem bil že nekoč videl v beležnici, ki smo jo našli pri uničenju skupine »S-7«. Nekaj ujetih član te skupine je povedal, da so to njihove legitimacije, podpisal pa jih je neko izmed šefov organizacije, ki ga je poznal samo vodja skupine.

ZASLEDUJEJO ME

Vedel sem, da imam v rokah izkaznico enega izmed članov skupine, ki jo iščem. Znova sem preobračal liste in iskal zaznamovane črke. Našel sem jih: obkrožene, podčrtane in prečrtane. Po nekem smislu sem našel tele dele besed: sob... og... 666... tem... la)... sad... sim... Trudil sem se, da bi razvozlal pomen teh črk. Sestavljal sem jih v stavke, ki bi lahko bili sestavljeni iz teh besed.

sobota ogenj 666 v temi... lajtnant Novi Sad zima... Nato sem obračal črke: mis... das... jal... met... 666... go... bos... Spominjale so na dele nemških besed, ki pa spet niso imele niti v tem jeziku nikakršnega pomena. Napisal sem okrog deset različnih kombinacij, toda niti ena mi ni ničesar povedala. Utrujen od jalovih poskusov sem spravl koledar v žep.

Petindvajset dni je tega. Nismo se še navadili na zadnjo številko — številko štiri — nove letnice, ki jo bomo pisali tristošestdeset dni novega leta. Pa, kaj bil Tudi to nam bo slej ko prej prešlo v navado in čez mesec ali dva se zaslužne starke — 1963 — ne bo nihče več spomnil. Odsila je v pokoj kot se to spodobi: s trkanjem kozarcev in ce-molskim vzklikanjem mnogim novim pričakovanjem, željam, ugibanjem...

Preživeli smo tisto minuto okoli »nulte« ure, dolgo pričakovano, pripravljano, želeno.

Ceste in ulice so bile tiste dni pred vsakoletnim preskokom iz starega v novo leto prepolne. Gneče je bilo toliko, kot bi bila zastoj. Ljudje so hodili in hiteh sem ter tja kar brez rokavic, da jih ne bi bilo treba tolikokrat snemati zaradi običajnih pozdravov in voščil: »Srečno... in tako naprej...«

Pozdravi, iskreno, pa tudi rutinersko povedane želje, so kar hrumele iz ust slehernega...

Tudi sam sem tiste dni mnogo hodil okoli. Mnogo ljudi srečaval in se prerival po trgovinah, saj je bil vendar Dedek Mráz in treba je bilo kupovati darila.

Tam v neki otroški trgovini sem videl naslednji prizor:

Bila je malce starejša, zgarana ženska z dvema hčerka-ma in ne rečem dvakrat, da nista bili dvojčki, saj sta si bili podobni kot oreh orehu. Ena je sedela na nekem provizoričnem sedišču, druga pa se je dreljala z materjo ob pultu, kjer je bilo še drugih kupcev mnogo. Kupovali so smučarske hlače, saj bosta najbrž hčerki med počitnicami odšli na kak smučarski tečaj.

Komaj sta pričelici prodajalko, in povedali svoje želje. Ta je vrgla na pult nekaj parov navadnih smučarskih hlač (po tri in več tisočakov) ter nekaj parov elastičnih tovornih hlač (po devet in dvajset tisočakov).

Zena, ki nikakor ni mogla skriti ne na obrazu ne na rokah, da denar s težavo in trdo pristavi, ji je rekla, da bodo tiste (»navadne«) še najbolj ustrežale, saj jih bosta tako ali tako čez dve leti urasi. Hotela je pač otrokoma na lep način povedati, da njena denarnica ni tako zajetna, da bi »prenesla« izdatek dvajsetih in več tisočakov zgolj za smučarske hlače. (Kje so še potem gozderji, rokavice, vetrni jopiči itd.) Vendar — otroka sta, kot bi se zme-nila, v hipu planila v jok in začela na ihtov način groziti materi, da ne marata nobenih smučarskih hlač, če jima ne bo kupila tistih — elastičnih. Ena je jela celo cepetati z nogami in tako skušala doseči svoj cilj.

Materi je bilo nerodno, saj so se ljudje začeli ozirati okoli in nekaj deset parov oči se je mahoma zapicilo vanje.

— Ne maram — je hltala eno izmed dekletc. — Kaj bodo pa sošilke rekle! Vse imajo elastične in nobena ne mara dragačih! Njihove mamčke jim pa lahko kupijo, ti pa ne!

Nato je še prodajalka pristavila:

— Veste, srečo imate. Navadne imamo samo mi. Drugo leto pa jih sploh več ne bodo tovarne izdelovale. Saj jih noče nihče več...

Zena je skrila pogled in verjetno ji je kanila solza iz oči.

(Gre standard res tako hitro navkreber, da lahko vsakdo živi kar najmoderneje?)

Njega sem srečal v neki stranski ulici. Hodil je čisto počasi in sprva sem mislil, da je morda okajen. Pa ni bil!

— Zdravo, Tine! No, pa srečno... — in pomolim mu roko.

Partizanski obrazi

Na fotografiji, ki je ležala na mizi, je bil videti še mladenič, vitek in še skoraj otroških potez na obrazu. Lojze Okorn-Polde je eden ismed mnogih, ki so preživeli mladost v bojih in na pohodih.

Doma je iz Cerovega pri Grosupljem. Živel in delal pa je v Ljubljani v šempetarskem okoliščju. Leta 1942, ko je bil star 19 let, je odšel v partizane. Najboljše so se mu vtisnili v spomin tisti hudi dnevi pred 20 leti, ko se je udeležil pohoda 14. divizije na Štajersko. Bil je v Sercejevi brigadi. Prosil smo ga, naj nam pripoveduje o kakem svojem doživljanju.

— Neke noči smo počivali na gozdnatem Bohorju. Mráz je pritiskal, da so se nam lepše nosnice. Vejevje, prevlečeno z ivjem, je prasketalo. Živo srebro je padlo na 33 stopinj pod ničlo. Premraženi in utrujeni smo bujlija v svetlikajočo se temo. Skupina borcev nas je posedla v polkrogu na zmrzli sneg. Od časa do časa je kdo spregovoril. Borci so pričeli dramati. Povešenih glav niso več čutili mraza. Prizadevali so si premagovati spanec. Ščipal sem se v roke in drgnil lica. Zaprl sem oči. Vzdrnil sem se in pogledal tovariše. Streslo me je. Nekaj borec je sedel nepremično kot kip. Dotaknil sem se njegovega lica. Bilo je mrzlo in trdo. In ko sem ga vštípnil, da ga vzdramim, je počila koža kot zmrzla veja. Skočil sem pokoncu, da vzdramim tovariše. Prišel sem jih suvati. Z veliko težavo so se prebujali. Okoli nas pa je bil sneg, noč in bela smrt.

Se en dogodek, ki se ga dobro spominjam. Divizija se je prebijala s Paskega/Kozjaka na Plešivec. Nemci so jurili ves dan. Vsake četrte ure. Del divizije je bil obkrožen. Okrog osme ure zjutraj se je naša enota prebila na gozdnato podnožje, nad vasjo Ravne. Nekaj višje je bila do-

mačija, kjer se je utrdil sovražnik in s strojničnim ognjem zadrževal proboj obkroženih enot divizije. Tedaj smo privkrali dobili mladi skojevci ukaz, da v naskoku zavzamemo utrjeno hišo in tako odpremo pot. S silnim jurišem smo jo osvojili. Obkoljene enote so imele sedaj prosto pot.

— Bi povedali še kaj zabavnega? Partizanski humor in šala sta bila kljub vsemu vendarle zvesta spremljevalca naših borcev.

— Res je, tudi tega ni manjkalo. V nekaj stvkih vrnem bom povedal dogodek, ki nas je zabaval, a je sovražniku zagodel. Menda je bilo na Travnici, kjer se je tedaj zadrževal naš bataljon. Bil je

že mrak. Lezli smo na hrib. Spodaj pa so bili Nemci. Niso nas opazili. Kar se je mu-la, ki je nosila velik kotel, vzpela. Zahrzala je in se otrsela kotla, kot škatlice. S strahovitim truščenjem se je pričel kotel kotrljati po hribu navzdol. Potuhnili smo se in čakali, kaj bo. Jezni pogledi so šibali mulo. Glasno roban-titi nismo upali. Kar bo, bo! Kotel pa se je trkljal vedno hitreje in neznansko ropotal. Tedaj je spodaj zapokalo z vseh strani. Nemci v temi niso mogli ugotoviti, kakšna »pošast« povzroča hrup. Vžigali so po njej, da se je kar bliskalo. Brž smo izrabili njihovo osuplost in srečno prešli hrib.

Bili so težki dnevi. Nanje pa me vendarle vežejo lepi spomini. V. F.

S kljuke in klina

Cangkašek se vedno sanja o osvoboditvi Kitajske. Kaže, da so priprave zadnje čase še bolj dozorele: obrambno ministrstvo je prepovedalo ženstam nositi prozorne obleke, ki bi utegnile razkriti boja žilne vojake. Kršilke te uredbe bodo morale za osem dni v zapor.

Princessa Aleksandra Kent-ska iz Anglije nima nikdar težav, če se znajde pred preradovnimi novinarji. Ljubezljivo se jim nasmehe in vpraša: »Gospodje, kaj bi odgovorili, če bi bili na mojem mestu?«

In novinarji moče... »Diplomati so danes le pe-redko podobni diplomatom — ter so tudi poredko zares diplomati.« je napisal v nekem članku nemški komentator Werner Fink.

Iznajdljiv 73-letnik je ves-kakor M. Chevalier, ki se je na neštete čestitke vsem, ki so mu čestitkali, zahvalil s ti-skanim pisemcem naslednje vsebine: »Med številnimi čestitkami, ki sem jih prejel ob svojem rojstnem dnevu, mi je vaša čestitka napravila naj-večje veselje.«

Oh, ti možki! — Takini so možki: znajo zadeti Mesec s raketami, nikakor pa jim ne pride na misel, da bi napravi-li takšne ženske čevlje, ki bi bili znotraj večji kot na zunanji strani... je potokila v nekem ameriškem ženskem časopisu igračka D. Russel.

»Mi v Britaniji nimamo svo-je ustave, imamo pa večitke izkušnje v dajanju ustav dru-gim dežalam.« je izjavil britanski minister za kolonije, ko se je po obisku v bivših britanskih kolonijah v Afriki, ki so poselale neodvisne, vrnil v London.

»V naši državi je birokracija industrija, ki dosega naj-večji vzpon.« je govoril po te-leviziji dejal lord Lukas, ki vodi anketo o reformi britan-ske državne administracije.

Ponovoletni (zapozneli) zapis

Tudi sam mi jo je dal, a mrk in žilosten obraz se mu ni razjasnil... Čudil sem se, potem sem se pa spomnil zgodbe, ki mi jo je bil že enkrat pravil...

— Bilih smo ravno na Silve-strovu na položajih. Tam na Do-lenjskem. Mitraljezec sem bil, mlad fant. Pomočnik pa moj kolega iz šolskih klopi. Istih let... Zagrmelo je. Pokalo je kot na sodni dan. S prijateljem sva bila na desnem krilu. Ščitila sva umik. In ko se je že bataljon umaknil, sva se sklenila še mi-duva umakniti. Takrat pa je rafal preglušil moje svarilne besede in tudi pretrgal nit Tinetovega živ-ljenja...

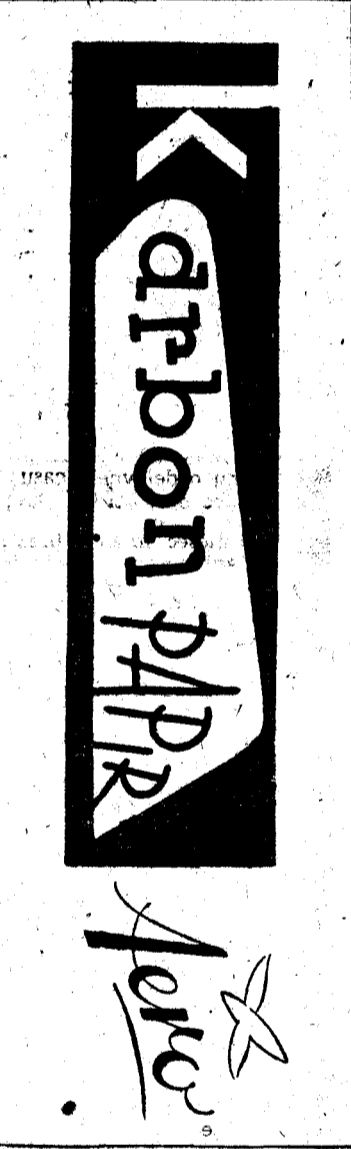
— Da ti potem o novem letu ne pripovedujem... Kakšni občutki... Tineta sem pustil na bo-

jišču, saj sem moral za ceno last-nega življenja reševati strojnico. In vidiš, sleherni leto se ga spomnim prav v času, ko se vsi ljudje vesele in smejo. In razmiš-ljam: ali nisem morda napak ravnal, da sem reševal strojnico in ne Tineta, čeprav je bil že skorajda mrtev.

Nisem ga vprašal, kje bo sil-vestroval, saj sem vedel, da ne bo nikamor šel, pač pa bo to noč veselja večine ljudi preživel tiho in mirno. Zamisljen...

Tako kot že devetnajst let...

Novo leto je čas veselja, ob-računov, želja in čestitk. Za veliko večino ljudi. Tu in tam pa je marsikdo, ki mu novo leto ne pomeni tega, kar mnogim. In ne pozabimo, da so tudi taki... I. A.

Junak Stanko

Riše:
Evgen Sajovic
Piše:
Ivan Jan

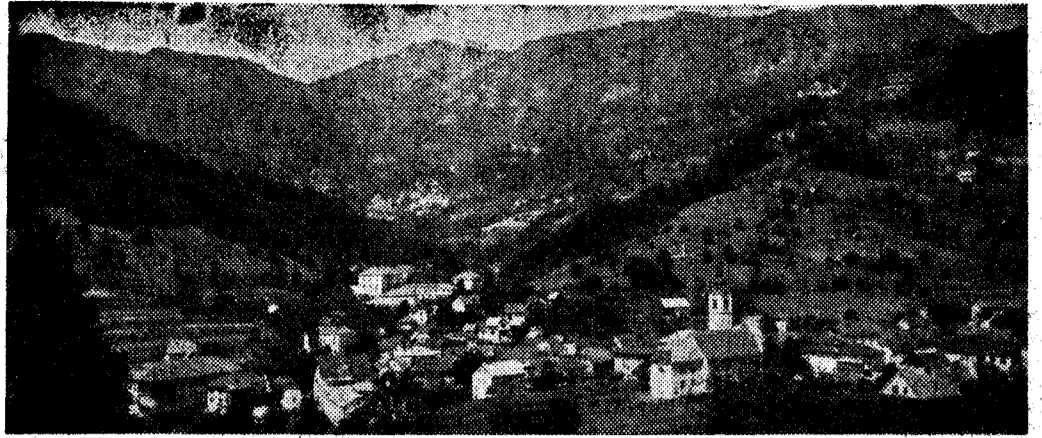

10. Najbolj je veseljevalce imelo, kaj pomenijo tiste tri črke: VSM?! In otroci so rečno povedali: »To pomeni naš preporod!« Zandarji so debelo gledali, odkod jim tako učene besede, nazadnje pa so se pred javnostjo samo osramočili. Vendar so tudi otroci prišli do raznih izkušenj. Predvsem zaradi previdnosti niso več pisali zapiskov in tudi žiga niso več pritiskali. Zato pa so toliko več tičali skupaj ter delali tako vneto in brez strahu, da so bili za vzgled celo odraslim revolucionarjem. Pisali in lepili so letake, pred vsakim 1. majem kurili kresove, sbrali pomoč za španske borec, predvsem pa se niti niso spomnili, namočene in tudi z orožjem v rokah niso videli.

11. Tako sta Janko in Stanko, še skoraj otroka, postala odlična strelca. Pa ne zaradi divjega lova, temveč zaradi tega, da bi takoj znala obračati puške proti okupatorjem, ki so se očitno pripravljali za napad na Jugoslavijo. Spomladi 1941. leta, ko je bilo Stanku komaj 15 let, so se te temne napovedi tudi uresničile. Pričela se je vojna in Slovenijo so si razdelili Nemci, Italijani ter Madžari. Na Gorenjskem so stali Nemci. Janko in Stanko sta bila tedaj mizarska vajenca. Že takoj ob ransulu kraljevske Jugoslavije sta s svojimi tovaršili abirala esedje in ga skrivala po raznih krajih.

12. Priložnost, da sta uporabila skrito orožje in se poskušala v streljanju proti sovražniku, se jima je kmalu ponudila. Toda, to je bil kaj čuden spopad. V aprilskih dneh 1941, ko so se po Jugoslaviji začeli razširati različni okupatorji, je nad njihovo vas pripylavalo nemško letalo. Fanta sta se zunaj vasi ravnokar ukvarjala s puškami. Naglo sta se odločila. In ko je železni pišč prirohen proti njima, sta pomerila in užgala nanj. Ta napad je bil kaj čuden, a pilot ga je prav gotovo moral čutili, kajti v naslednjem trenutku se je spustil niže in jima odgovoril s mitraljiranjem. Morala sta se mu umakniti, a bila sta zadovoljna, da sta z orožjem v rokah pokazala odpor proti nastopajočemu okupatorju!

OB DVAJSETLETNICI TRAGEDIJE V CERKNEM

Cerkno — nekdanja partizanska prestolnica

Burni razmah vstaje na Primorskem je zahteval vedno več sposobnih ljudi, ki bi razen revolucionarne zavesti in osebnega poguma obvladali tudi teorijo marksizma. Zato je Pokrajinski komite KPS sklenil ustanoviti partijsko šolo.

Ta šola je začela delovati 27. oktobra 1943 na Vojskem. Njen upravnik je bil Ivan Bratko-Andrej, glavni predavatelj pa Dušan Bravničar-Veljko. Predaval je tudi Jaka Savli. Na vsakem tečaju sta imela posebno predavanje tudi France Leskošek-Luka in Aleš Bebler-Primož. Komandant šole pa je bil Dušan Furlan.

Prvi trije tečaji so potekali brez motenj, četrtega pa so 10. decembra 1943 napadli Nemci s treh strani. Na srečo jih je opazil stražar komande mesta, ki je bila v Kočevju, ter začel streljati. Tako so se tečajniki imeli čas umakniti. Nemci so udarili v prazno. Da je bila šola izdana, pa je bilo več kot očitno, ker so Nemci iskali šolsko vodstvo, predvsem pa tovariša Beblerja. Napad je med gojenci terjal dve žrtvi.

Po tem napadu je šola nadaljevala z delom v Gačniku, Gorenji Trebuši in Cepovanu, odkoder se je preselila v Cerkno. Po tragediji 27. januarja pa je delovala v Gorjah pri Cerknem in v Labnjah. Pred pričetkom osmega tečaja pa so jo s sklepom CK KPS ukinitili.

Ze nemški napad na šolo na Vojskem je pričal, da je šola nacistom trn v peti in da jo bodo skušali na vsak način uničiti. Če jim je prvič spodletelo, so drugič delno uspeli.

Dne 27. januarja 1944... Pomoči se je splazila iz Idrije okrepljena četa nemškega lovškega planinskega bataljona pod poveljstvom poročnika Teichmanna. Izognila se je vseh partizanskih zasid in patrolj ter ob zori vdrla v Cerkno. Začel se je krvavi ples, ki je terjal življenja 47 deklet in fantov iz Gorenjske in Primorske. Na srečo so se Nemci usteli. Vseh tečajnikov ni bilo v šoli, ker so se nekateri po hišah pripravljali za izpite. Tečajniki so se umikali iz Cerknega proti Labnjam, Nemci pa so iz cerkvenega zvonika kosili z mitraljezom.

Komaj pol ure je trajalo vse skupaj. Partizanski protinapad jih je prisilil k naglemu umiku proti Zelinu in dalje v Idrijo.

Tudi napad na Cerkno, ki so ga izpeljali z znano nemško nagritostjo in predrznostjo, je bil dokaz, da so na delu izdajalci, ki si prizadevajo uničiti najbolj borbene in zavežne ljudi, mlade komuniste. To so pokazala tudi kasnejša dognanja.

Res je padlo 47 mladih, dragocentih življenj, toda s tem niso nacisti in njihovi zavezniki osvobodilnega gibanja na Primorskem in Gorenjskem ne zavrlj, še manj pa uničili.

IDRIJSKA OBČINA MED NOB...

Osvobodilno gibanje v idrijski okolici in na Cerkljanskem se je razvilo na tradicijah dolgoletnega delavskega gibanja rudarjev. Dvajsetletno fašistično nasilje pa je slovenske množice še bolj ogorčilo. Tako so prvi aktivisti Osvobodilne fronte našli v teh krajih plodna tla. Ze poleti 1942 je kot prvi deloval v teh krajih Jaka Platiša-Franc. Na jesen se je osvobodilno gibanje naglo razširilo. Tako je na Brinovem griču pri Crnem vrhu bilo v tem letu taborišče Vojkove partizanske čete.

Po italijanski kapitulaciji se je začela tudi v teh krajih množična vstaja. Idrijo so sicer zasedli Nemci, predvsem zaradi rudnika, pač pa so bile vasi v okolici več ali manj do konca vojne osvobodene. Na idrijskem področju je bil po kapitulaciji Italije ustanovljen tudi Pokrajinski narodno-osvobodilni odbor za Slovensko Primorje!

Obširni gozdovi in težko prehodno gorsko zemljišče v idrijski okolici in na Cerkljanskem pa so nudili zavetje mnogim partizanskim zalednim ustanovam, kot tiskarni »Slovenija«, ki je pošiljala na tisoče časopisov v enote in na teren. Med take ustanove lahko štejemo tudi dve partizanski bolnišnici: »Pavlo« pod Mrzlo rupe in znano »Franjo« blizu Cerknega, ki si jo zaradi slikovite lege in domiselnosti graditeljev ogleda vsako leto več ljudi, zlasti tujcev.

O razgibanosti tega področja med NOB priča tudi mnogo spomenikov. Lani ob obletnici vstaje primorskega ljudstva so odkrili v Cerknem lep spomenik, posvečen spominu 999

tamkaj pokopanih borcev NOV, ki so padli v hudih bojih, največ v letih 1944 in 1945. Uredili so tudi grobišče na Crnem vrhu, kjer je pokopanih 180 padlih borcev.

... in današnje delo ZB

Združenje borcev občine Idrija šteje zdaj 3020 članov, zajetih v 22 krajevnih organizacij. Kakšna so vprašanja, ki jih mora organizacija reševati, da bi izpolnila svoj namen? Brez dvoma so vprašanja, ki se z njimi ukvarjajo v Idriji, podobna vprašanjem po drugih slovenskih in jugoslovanskih občinah.

Da omenimo samo vprašanje članov-kmetov po hribovskih in majhnih kmetijah, ki so zelo pogosto zaradi starosti ali boleznj nesposobni za delo. Zaradi starosti ne pride zanje v poštev niti prekvalifikacija niti zaposlitev, zvezana s preelitvijo.

To vprašanje je v Idriji in njeni okolici zdaj posebno važno. Rešujejo ga skupno za vse kmete, posebej pa še, ko gre za nekdanje borce. Tedaj so jim na voljo priznavalnine. Lani so v občini predlagali 62 članov za priznavalnino in že večino primerov rešili. Prav tako so rešili 6 prošenj za urede invalidskega dodatka.

Drugo je reševanje stanovanjskega vprašanja bivših borcev in invalidov, ki živijo v Idriji. Lani je v tem pogledu Združenje borcev tesneje sodelovalo z občinsko skupščino. Uspeh ni izostal. Tako so dobili štiri bivši borci stanovanje v novem bloku. Za letos so zagotovili sredstva za nakup še nekaj novih stanovanj. Za družinska stanovanja pa je osem prošenj, med katerimi je pet nujnih primerov. Tudi v Cerknem sta še dva nujna primera. Stanovanjsko vprašanje za zaposlene v rudniku pa je reševal tudi sam rudnik.

S tem seveda vprašanje stanovanj za borce še ni dokončno rešeno. Rešili ga bodo, če se bodo za to zavzeli vsi.

Tudi v Idriji se je pripetilo, da so iz podjetja poslali prošnjo člana na občino, češ naj mu občinsko združenje da stanovanje. Takšna stališča sicer izginjajo, so pa odraz miselnosti, ki je popolnoma zgrešena, namreč podrejanje splošnih družbenih koristi trenutnim gospodarskim.

Za zaposlene je važno tudi vprašanje strokovnosti. ZB v Idriji je organizirala v sodelovanju z Delavsko univerzo intenzivni tečaj iz predmetov splošne izobrazbe za nekvificirane delavce, bivše borce. Podjetja, pri katerih pa so zaposleni ti delavci, so organizirala strokovni seminar. Tako je bila akcija strokovnega izobraževanja, oziroma prekvalifikacije bivših borcev v idrijski občini uspešno zaključena.

Tudi zdravstveno stanje, to zelo važno vprašanje, ki se tiče mnogih, še ni dokončno rešeno, kolikor se sploh da govoriti o rešitvi. Iz popolnoma razumljivih razlogov se namreč zdravje bivših borcev iz leta v leto slabša. Gre za to, da se pomaga, kjer se še da. To bodo dosegli s pomočjo temeljite evidence, ki jo bodo uredili letos z anketo v republiškem merilu.

Združenje borcev v Idriji skrbi tudi še za 32 otrok padlih borcev. Solski uspehi so zadovoljivi. V zimskih počitnicah bodo sklicali sešatek z njimi in se pogovorili o študiju, gmoem stanju in štipendijah. Težave so v tem, da posamezniki študirajo v raznih krajih ter sklepajo štipendijske pogodbe brez vednosti ZB.

ZB je obravnavala tudi prošnje za priznanje dela v NOB za delovno dobo. Lani so obravnavali 187 takih prošenj. Zavrnili so jih od tega števila le pet, trinajdeset pa so sodelovanje v NOB priznali enojno. Pri reševanju prošenj so imeli kajpak tudi težave z ugotavljanjem resničnosti navedb in z najnadnim ugotavljanjem pomanjkljivih, skopih podatkov. Toda na splošno velja, da je bilo delo komisije, ki se je ukvarjala z delom okoli prošenj, ocenjeno kot uspešno, komisija sama pa kot objektivna.

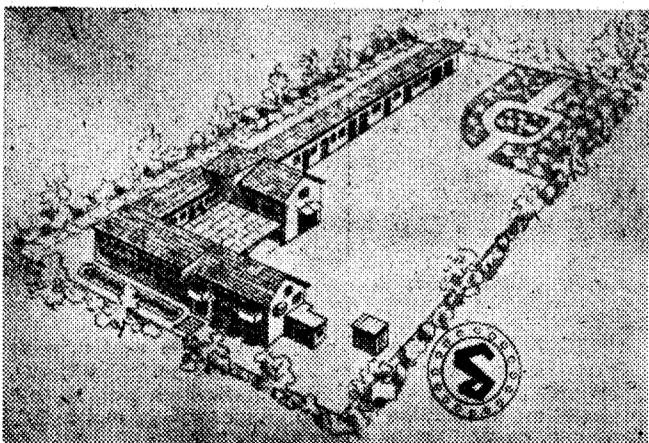

Idrija — najstarejše slovensko rudarsko mesto

SIMPLEX IDRIJA

OBČANOM IN POSLOVNIM PRIJATELJEM
»SREČNO 1964!«

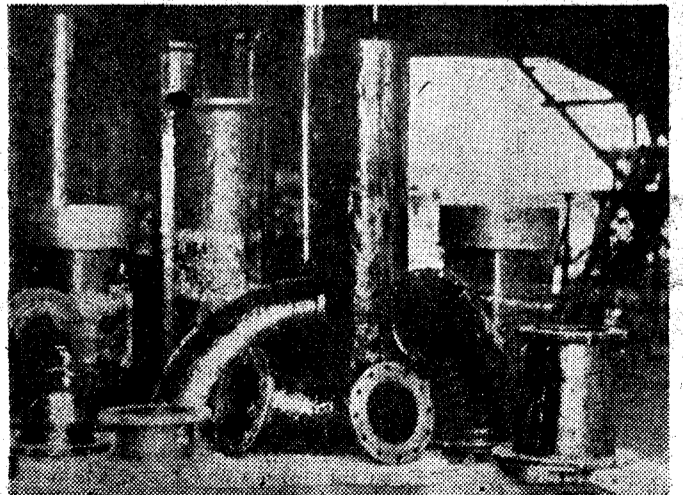
MONTAŽNO PODJETJE
SIMPLEX — IDRJA

Montažno podjetje »Simplex« v Idriji poznajo že daleč izven Idrije. Lani ni samo širilo svoje montažne dejavnosti, ampak je povečalo tudi proizvodnjo. Studija, ki jo je napravilo podjetje, je pokazala velike možnosti za razvoj montažne dejavnosti, ki jo bo podjetju mogoče opravljati le preko ozke specializacije. Sem spadajo montažna dela pri plinskih napeljavah, centralnih kurjavah, vodovodih in klimatskih napravah. Po drugi strani pa bodo razvijali tudi proizvodnjo opreme te vrste.

Na podlagi teh analiz so tudi napravili sedemletni plan razvoja podjetja. Ta predvideva precejšnje povečanje bruto-produkta, pa tudi povečanje preliiva v sklade iz došedanjih 16 odstotkov čistega dohodka na 36 odstotkov v letu 1970.

Vsekakor je treba omeniti obsežno delo, ki ga je »Simplex« opravil lani. Vanj spada obnova vodovoda v Skopju v dolžini 19 km. Čeprav so strokovnjaki za to delo predvideli tri mesece in pol, so delavci in strokovnjaki »Simplexa« to delo opravili v dveh mesecih. Kot mnoga druga je tudi to, pred rokom opravljeno delo ponoven dokaz, da je ozka specializacija podjetja pomemben faktor za doseg večje rentabilnosti, delovne storilnosti in s tem tudi večjega bruto-produkta.

Sestavni deli za zunanje vodovode

IDRIJA mesto živega srebra

NAJPREJ SO ŽGALI RUDO KAR V KOPAH

Rudnik živega srebra v Idriji je eden izmed naših najstarejših rudnikov, saj obratuje že skoraj petsto let. Saj so v Idriji začeli pridobivati živo srebro nekako okoli leta, ko je Kolumb jadral v Ameriko. Seveda so tedaj pridobivali živo srebro še na zelo preprost način. Rudo so žgali v kopah, podobnih kopam za žganje oglja. Pozneje so jo žgali v loncih, nato pa v železnih posodah. Šele leta 1860 zasledimo prve zidane peči za topljenje rude z napravami za kondenzacijo živosrebrnih hlapov.

Seveda je morala biti v začetku rudarjenja idrijska živosrebrna ruda zelo bogata, ker bi se drugače njeno izkoriščanje ne izplačalo. Po ustnem izročilu so celo našli živo srebro v škaju, ki ga je kmet dal čez noč v studenec, da bi

Kljub temu, da je bila cena živega srebra na domačem, posebno pa na svetovnem tržišču precejšnja, se življenje rudarjev med obema vojnama ni dosti spremenilo na bolje. Že leta 1918 so ukinitili v rudniku proizvodnjo cinobra, ki so ga dotlej pridobivali v več barvnih odtenkih od svetlega do temnega, kristaliziranega itd.

Za časa fašistične vladavine pa so dejansko ropali rudnik. Kopali so predvsem samo bogatejšo rudo kot bi slutili, da bodo Idrijo kmalu izgubili.

IDRIJSKI RUDARJI MED OSVOBODILNO VOJNO

Že v prvem vojnem letu se je v Idriji razmahnila osvobodilna fronta. V zimi 1942 na 1943 pa je odšla prva večja skupina Idrijčanov k partizanom. Mnogo jih je odšlo v druge enote, predvsem na Dolenjsko v brigade. Rudarji, ki so ostali, pa so z raznimi sabotajami nadaljevali boj za čim manjšo proizvodnjo živega srebra. Po kapitulaciji Italije so Idrijo zasedli Nemci, ki so hoteli iz rudnika izveči še več koristi za svojo vojno industrijo. Mnogo rudarjev je bilo že pri partizanih in proizvodnja je nenehno padala. Leta 1944 pa je partizanska sabotažna skupina razstrelila s sodelovanjem samih rudarjev črpalno postajo na-11. obzorju jame »Delo« in s tem prizadela rudniku velik zastoj v proizvodnji. Tudi zavezniška letala, ki so leta 1945 dvakrat bombardirala Idrijo, so poškodovale nekatere rudniške naprave.

Mnogo idrijskih rudarjev pa se ni več vrnilo v svoje mesto. Ostali so po bojiščih cele Jugoslavije in Slovenije. Pred osnovno šolo »Jožeta Mihevc« stoji spomenik narodnemu heroju Jožetu Mihevcu, rudarju, ki je 20. junija 1944 junaško padel na Jelovici kot komandant Vojkove brigade, star šele 22 let.

IDRIJSKI RUDNIK V PRVEM POVOJNEM RAZDOBJU

Prvih pet let po vojni so popravljali poškodovane rudniške naprave in se trudili, da bi usposobili stare zmogljivosti. To je zahtevalo velike napore in žrtve, zato ni bilo mogoče misliti na korenito izboljšanje življenjskih pogojev za rudarje. Povpraševanje po živem srebru je bilo tudi v tem razdobju precejšnje, tako na domačem kot tudi na tujem tržišču.

Rudnik je bil med prvimi jugoslovanskimi podjetji, ki so vpeljala delavsko samoupravljanje. To se je zgodilo leta 1951. Vodstvo se je dobro zavedalo, kakšnega pomena je delavsko samoupravljanje za boljše delo, zato je organiziralo posebne tečaje za člane delavskih svetov. Uspehi niso izostali.

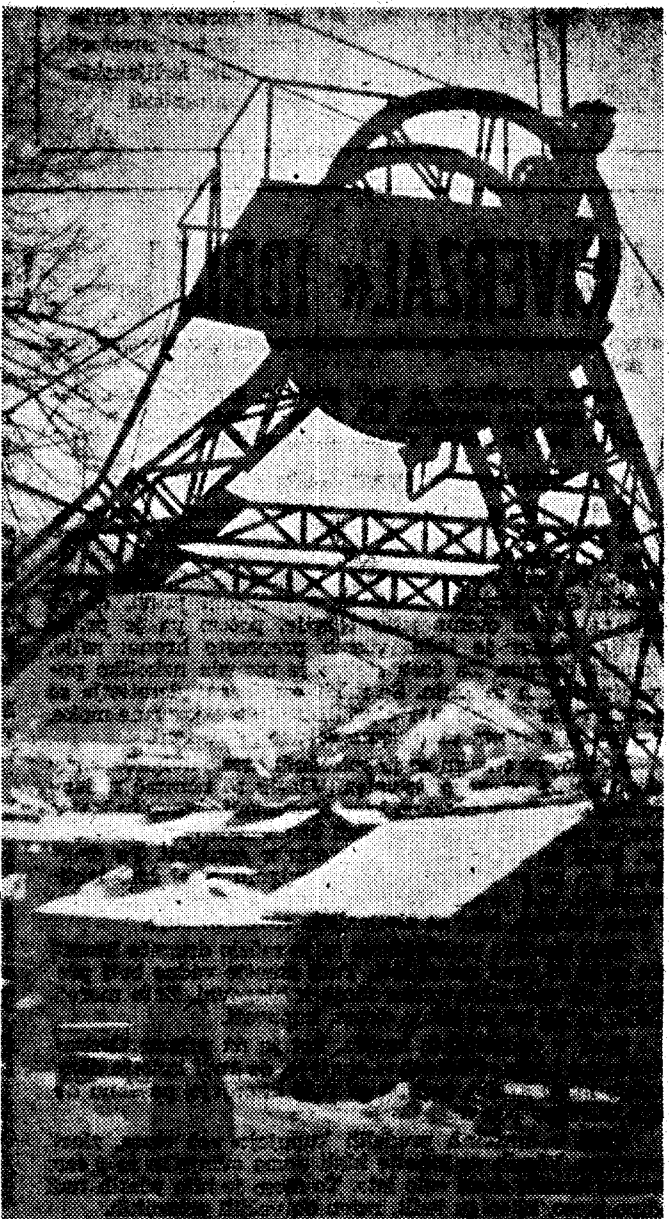
MODERNIZACIJA IN RAZISKAVE

Prvotno so kopali živosrebrno rudo v dnevnih kopih na površini, nekako tam, kjer je zdaj središče Idrije. Ko so bile te zaloge pri kraju, so začeli iskati rudo tudi globlje v zemlji, kar je bilo težavnejše in bolj nevarno za zdravje. Rudarji so delali s preprostimi ročnimi orodjem, vse do iznajdbe razstreliv. Zaradi slabega orodja so kopali rudo le v mehkejših slojih škrljeveca, nekako pod sedanjim mestnim središčem. Z uporabo razstreliva pa se je rudarsko delo razširilo tudi na trdnije kamnine. Tako se je povečalo pridobivanje živosrebrne rude, zlasti zadnja leta, ko so rudnik modernizirali.

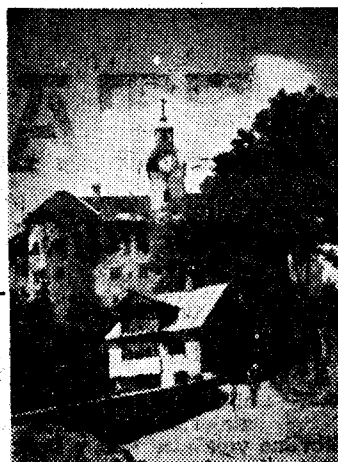
V letih 1951 in 1952 so napravili desetletni perspektivni plan razvoja rudnika in topilnice, ki je zahteval velike preureditve, od odkopnih metod v jami pa do jamaškega transporta, zunanjšega transporta, novih separacij pa do postavitev rotacijske peči v topilnici. Ta desetletni plan so izpolnili leto dni pred rokom in to 1. maja 1961, ko je začela obratovati prva rotacijska peč. Veliko je bilo zadovoljstvo delovnega kolektiva.

V prvem razdobju desetletnega plana pa se je proizvodnja dvignila za skoraj 22 odstotkov.

V tem razdobju je rudnik vložil velike vsote v raziskovanje novih rudišč. Večstoletno izkoriščanje je namreč občutno zmanjšalo zaloge rude. Uspeh ni izostal...

Idrija skozi rudniški zorni kot

Idrijski grad — nekdanj upravo središče rudnika, zdaj je v njem muzej

SEDEMETLETNI PERSPEKTIVNI PLAN

Nadaljnji razvoj živosrebrnega rudnika v Idriji je zajet v sedanjem sedemletnem perspektivnem planu. Predvidevajo povečanje topilnice, nabavili bodo še dve novi rotacijski peči. V jami pa bodo uvedli takomenovano kompleksno mehanizacijo ter s tem dvignili delovno storilnost, da bodo tako oskrbovali topilnico s povečano zmogljivostjo z zadostnimi količinami rude. Po predvidevanjih se bo proizvodnja po izpolnjenem sedemletnem planu dvignila še za nadaljnjih 36 odstotkov.

SKRB ZA DELOVNEGA CLOVEKA

Ce pogledamo na finančno stran poslovanja rudnika, moramo ugotoviti, da lansko leto v primerjavi z drugimi ni bilo kdovsaj ugodno, to pa predvsem zaradi spreminjanja cen na svetovnem tržišču. Močno se je izboljšalo stanje le zaradi izdelovanja živosrebrnih spojin za uničevanje rastlinskih škodljivcev, insekticidov. Celotni dohodek rudnika se lani ni bistveno povečal, zato so ukinitili rudarski prispevek, ki je prejšnja leta kot gospodarski instrument finančno močno obremenjeval podjetje. Letos ga rudnik ne bo več plačal.

Finančno stanje se močno odraža na skrbi za delovne ljudi, zaposlene v rudniku in topilnici. Skoraj vsako leto, posebno pa od 1958. leta dalje, daje rudnik velika sredstva za stanovanjsko gradnjo. Kdor pride po večletni odsotnosti v Idrijo, se bo lahko sam prepričal o uspehih. Saj je skoraj pol Idrije nove, zrasti so lepi stanovanjski bloki.

Kot pri mnogih drugih gospodarskih organizacijah pri nas, so se tudi v idrijskem rudniku temeljito lotili priprav za poskusno uvedbo 42-urnega delovnika. Po novem letu 1964 je rudnik že prešel na poskusni 42-urni delovni teden, kar pomeni, da delajo vsak dan po 7 ur. Za to pa so morali napraviti večje število temeljnih analiz delovnih postopkov in organizacije dela po obratih in za celotni rudnik s topilnico. Poiskali so delovne rezerve in ponekod tudi spremenili organizacijo dela. Šele ko so vse pretehtali, so prešli na skrajšani delovni dan. Po prvih desetih dneh so ugotovili, da nista padli niti storilnost niti proizvodnja.

Veliko skrbi povzroča kolektivno zdravstveno stanje rudarjev in topilničarjev. Čeprav je higiensko tehnična služba dobro razvita, se še vedno pojavljajo neizogibne poklicne bolezni rudarjev, posebno rudarjev, ki imajo opraviti z živim srebrnom in živosrebrno rudo. To je takomenovani merkurializem, ki nastopi, če nekdo preveč dolgo dela na zraku, ki je pomešan z živosrebrnimi hlapci. Nadalje je nevarna tudi silikoza, ki nastane zaradi vdihavanja drobnega prahu kamninate silicije. Podobno je tudi z boleznijo, ki se ni raziskana, nastaja pa zaradi radioaktivnega sevanja.

Da bi zmanjšali število obolelih rudarjev in topilničarjev, vlagajo velika sredstva za preventivno zdravstveno službo. Uspehi niso izostali. Število obolelih za silikozo in merkurialno boleznijo se je močno zmanjšalo, vendar bo treba še dosti dela, preden bodo ta obolenja popolnoma zatrti. Eden izmed načinov za zatiranje teh bolezni je tudi oddih rudarjev in topilničarjev v naravi. V idrijski okolici pa je takih krajev več kot dovolj. Tako poznamo Vojsko, Črni vrh, Belo, samo izkoristiti jih je treba. To bodo dosegli z izboljšanjem cestnega omrežja ter novimi gostinskimi in hotelskimi prostori.

Zaradi težavnega, nevarnega in nezdravega dela osebni dohodki rudarjev neprestano naraščajo. Kdor pozna rudarsko delo, bi lahko priznal, da je to prav.

DELO SAMOUPRAVNIH ORGANOV

V našem gospodarskem sistemu so se izredno hitro menjali razni instrumenti, tako da večkrat samoupravni organi niso mogli dovolj naglo slediti spremembam, ki bi se z njimi morali seznaniti. Kljub temu poteka zadnja leta delo samoupravnih organov v rudniku brez večjih težav. Razmere so se namreč posebno zadnja leta že ustabile.

Nedvomno je pogoj za uspešno delo vseh samoupravnih organov obveščanje znotraj kolektiva. To so dosegli s tem, da so podobno kot tudi drugje začeli temeljito pripravljati sestanke in seje. Člani delavskih svetov in upravnih odborov (rudnik je razdeljen na ekonomske enote) dobijo pred sejemami vse gradivo na vpogled, tako da se lahko pripravijo za razpravljanje.

V takem starem delovnem kolektivu kot je tisti v idrijskem rudniku, je delavsko samoupravljanje že zdavnaj postalo tradicija in nujna potreba.

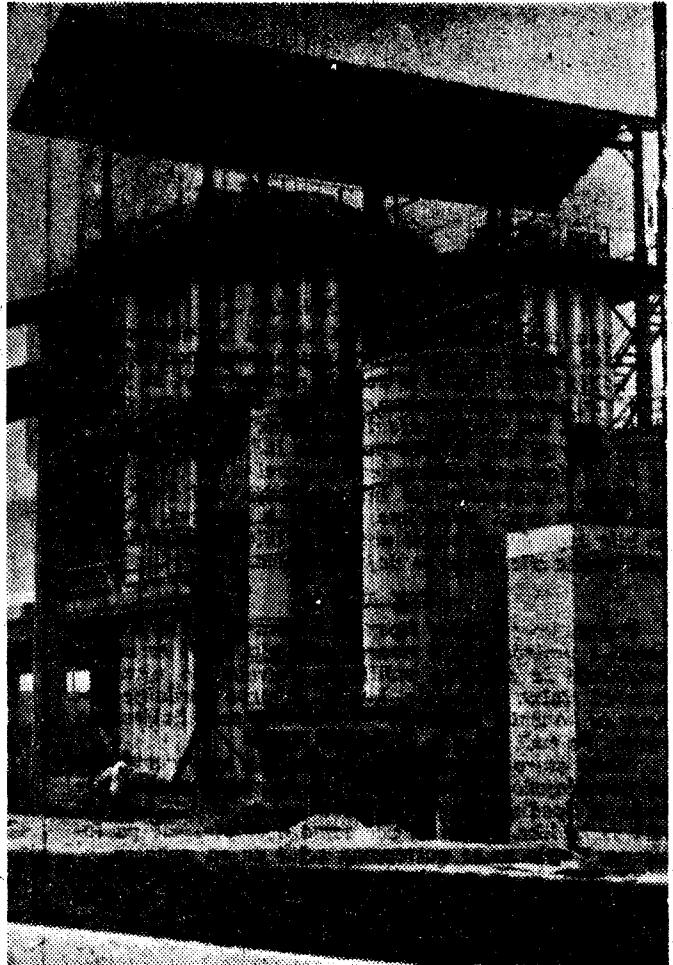
RUDNIK IN OBČINA

V zadnjih letih, posebno pa od 1957 dalje, se je močno okrepiło sodelovanje rudniškega kolektiva in samoupravnih organov z občinskim ljudskim odborom, oziroma občinsko skupščino ter družbeno-političnimi organizacijami. To sodelovanje, ki temelji na zavesti, da človek živi v službi določeno število ur, ostali čas pa doma, je mogoče videti v izboljšanju komunalnih naprav v mestu, gradnji stanovanj, nadaljnjem razvoju drugih panog industrije ter v družbeno političnem delu in kulturi.

Že samo vodstvo rudnika, kakor tudi samoupravni organi, skrbijo za borce NOV. Le-ti imajo prednost pri reševanju stanovanjskega vprašanja in pri izobraževanju. Zdravstveno borcev pomaga rudniško vodstvo tudi z dotacijami iz sklada za skupno uporabo.

Tudi šolstvo skuša v idrijski občini dohiteti čas. Na idrijskem področju so štiri popolne osemletke, popolna gimnazija v Idriji, srednja ekonomska šola ter šole na podeželju, ki naj bi postale v prihodnosti popolne osemrazrednice. S sedanjim šolstvom, ki spet raste na stari in slavni tradiciji idrijskega šolstva pred prvo svetovno vojno, se idrijska občina uvršča med napredna in kulturna slovenska mesta, saj so že leta 1716 Idrijčani zahtevali gimnazijo, ki pa so jo dobili šele na začetku tega stoletja. Leta 1796 je začelo delovati v Idriji rudniško gledališče. Idrija je prva za Ljubljano uprizorila Linhartovo Županovo Micko.

V starem idrijskem gradu pa domuje muzej, ki ima poleg drugih oddelkov, kakor na primer oddelke NOB, tudi rudniški oddelke. V njem vidijo obiskovalci vrsto strojev, ki jih je rudnik pred časom izločil zaradi zastarelosti, pa so dragoceni muzejski predmeti za proučevanje zgodovine tehnike, posebej pa še za zgodovino idrijskega rudnika.

Separacija živosrebrnega rudnika

se namočiti. Z leti pa je količina živega srebra v rudi začela padati. Ko so rudo že žgali v kopah ali v loncih, je šlo mnogo živega srebra tudi v izgubo, kar se še danes pozna v žilindri iz tistih časov.

Odkritje rudnika pa je tudi pomenilo za Idrijo in okolico temeljito spremembo v družbenih odnosih. Prva leta so živo srebro pridobivali okoliški prebivalci in z njim trgovali. Nato so sedli na pridobivanje živega srebra fevdalci, ki so si prilastili tudi trgovino z njim. Fevdalni družbeni red s svojim sistemom tlake in desetine, ki je pomenil v pogojih naravnega kmetijstva v primerjavi s suženjskopesetniškim redom vseeno napredek, pa je pri rudarjenju popolnoma odpovedal. Za bogat vir dohodkov je zvedel tudi avstrijski cesar in leta 1580 vzel rudnik, Idrijo in okolico v svojo posest. Idrija je dobila mestne pravice, s tem pa tudi njeni prebivalci določene predpravitve.

Idrija se je začela razvijati. Rudnik je potreboval mnogo delavcev. Slovenski kmetje, ki so se zatekli v takrat skoraj neprehodne gorske gozdove v idrijski okolici pred fevdalnim izkoriščanjem, verskim preganjanjem in boleznimi, so v Idriji lahko našli pogoje za boljše življenje, kot pa je bilo njihovo življenje. Delavci se niso umeli ukvarjati s poljedelstvom, zato so okoliški kmetje v rudarjih in delavci našli potrošnike svojih dobrin. S tem so našli potrebo po boljšem in obsežnejšem delu, ki pa mu je bil nasproten fevdalni sistem podrobnega izkoriščanja in dela samo zase.

Tako je rudnik, bolje rečeno odkritje živosrebrne rude, globoko posegel v razvoj vse okolice. Če ne bi bilo živosrebrne rude v Idriji, ne bi bilo tega in onega, Idrija bi ostala brezpomembna vas...

KAPITALISTIČNI NAČIN PROIZVODNJE IN DELAVSKO GIBANJE

Tako se je v Idriji in okolici že globoko v neдрth fevdalnega družbenega reda rodil delavski razred, ki ga drugače smatramo kot proizvod kapitalističnega gospodarstva, obenem pa tudi njegovega grobarja. Kjer pa je delavski razred, tam je tudi delavsko gibanje, to se pravi socialistična miselnost.

Kriva je dvajsetletna fašistična okupacija, da to gibanje v Idriji in okolici vse premalo poznamo. Okupacija je spodrezala mnogo vezi, ki so vezale Idrijo z ostalo Slovenijo. Ne smemo pa pozabiti, da je bila Idrija, oziroma idrijski rudarji in delavci, ena izmed zibelk slovenskega delavskega gibanja. Že zelo zgodaj se je pojavilo, sprva v stihijskih oblikah, v nekaterih navideznih predpravitvah delavcev v odnosu na kmete, tlačane v okolici. To pa v razmerah, ko je bil kapitalizem še družbeno napreden.

Organizirano delavsko gibanje pa se je pojavilo v Idriji proti koncu 19. stoletja. V Idriji je delovala socialdemokratska založba »Naprej«, ki je leta 1908 izdala prvi prevod »Komunističnega manifest«. Idrija je bila tudi med prvimi slovenskimi občinami, ki je leta 1911 dobila socialdemokratsko občinsko zastopstvo in župana.

V razdobju med obema vojnama je v Idriji in okolici kljub nasilju ostala delavska miselnost vedno živa. Ko se je začela NOB, so Idrijčani vedeli, na katero stran se je treba postaviti...

IDRIJSKI RUDNIK MED OBEMA VOJNAMA

Leta 1918 so Idrijo in okolico zasedle italijanske čete. Austroogrška monarhija je razpadla, njeno državno imetje pa je prešlo v roke italijanske države, tako tudi rudnik. Če je Austroogrška v modernizacijo rudnika vložila precejšnja sredstva, da bi tako povečala proizvodnjo, je italijanska država uprava storila za rudnik zelo malo. Leta 1940 pa je država izročila rudnik zasebni družbi »Monte Amiata«.

STRAN JE POSVEČENA OBČINSKEMU PRAZNIKU OBČINE IDRİJA IN SPOMINSKEMU PROSLAVI JANJU TRTEV OB DVAJSETLETNICI NAPADA NA PARTIJSKO SOLO

»ETA« V CERKNEM

eno najuspešnejših podjetij v idrijski občini

Blizu Cerknega je bila meja med Jugoslavijo in Italijo, potrjena z rapalsko pogodbo. Italijanski fašistični režim je računal na nadaljnja osvajanja, na širjenje svojega »življenjskega prostora«, na obnovo starega rimskega cesarstva. Zato so utrjevali svojo mejo, takoj za mejo pa so zrasle številne vojašnice v Cerknem, ko je postalo iz brez-pomembne slovenske vasice središče obmejnega sektorja.

Toda zgodovina se ne vrtila po željah tega ali onega mogotca. Mogočni fašistični imperij se je poleti 1943 sesul kar čez noč, Cerkno pa je postalo središče osvobodjenega ozemlja. Od tu so vodile vse partizanske poti čez Sočo, v Brda, na Gorenjsko in celo na Koroško. V vojašnicah so se naselili od časa do časa tudi partizani. V Cerknem pa so zrasle številne delavnice, kjer so partizani popravljali orožje, ure, radijske aparate in kdove kaj še vse.

Ko so napravili v delavnicah novo orožje, ki so ga imenovali »partop« (partizanski top), ga je bilo treba tudi preizkusiti. Vojašnica v Cerknem je bila kaj pripravna s svojimi debelimi zidovi iz klesanega kamna in gruča. Rečeno — storjeno. Zagrmelo je in v zidu je zazijala velika luknja. Ohranile so se fotografije, ki kažejo partizane, kako si ogledujejo razdejanje.

Prav v teh vojašnicah, ki jih je bilo seveda potrebno po vojni temeljito obnoviti, pa tudi marsikaj dozidati, je zdaj podjetje »ETA-Cerkno«, to je tovarna elektrotermičnih aparatov. Hoteli so tudi ohraniti »spominske« luknje od izstrelkov partopa, ki jih je bilo kar šest, pa so jih zidarji zazidali, oziroma ometali. Pri poskuschih so izgubili življenje tudi trije partizani.

Na dvorišču tovarne ETA pa je bila ustanovljena tudi Vojkova brigada.

Marsikdo se bo vprašal, zakaj je bilo treba ustanoviti tovarno v tako odročnem kraju kot je Cerkno, ali so bili za to samo primerni prostori zadosten vzrok. Lahko rečemo, da je vzrokov več....

Ne smemo pozabiti, da je v odročnih gorskih predelih okoli Cerknega dovolj delovne sile, zlasti ženske, ki drugače ne bi bila izkoriščena. Od 450 ženskih delavcev je kar 60 odstotkov žensk. Če bi tovarno postavili nekje drugje, v mestu, bi se tja morali naseliti tudi delavci. To pa pomeni ogromne investicije za stanovanjsko gradnjo, poleg tega pa bi vsi ti ljudje živeli ločeni od svojega naravnega okolja, od domačih krajev in ljudi. To bi spet porodilo nove, težke socialne probleme, ki bi njih reševanje spet zahtevalo velika sredstva.

DEVETDESETODSTOTNA KOOPERACIJA

Sodobna industrijska proizvodnja terja zelo ozko specializacijo pri izdelavi posameznih delov, to pa zaradi tega, ker to poceni šamo izdelavo, po drugi strani pa se na ta način proizvajalci temeljiteje seznanijo s svojim delom ter ga zaradi tega bolje opravljajo. Tudi ETA je strogo specializirano podjetje, izdeluje pa plošče za štedilnike, grelce za boilerje, potapljače in likalnike. To so tako imenovani polfinalni proizvodi, ki jih potem odstopajo drugim tovarnam. Uspeli so se vključiti v mednarodno delitev dela, ker so kapacitete ETA za jugoslovansko tržišče prevelike. Večje serije pri izdelovanju posameznih izdelkov povečujejo rentabilnost, zato so asortiment znižali samo na 4 izdelke.

S svojimi gospodarskimi uspehi stopa ETA med najuspešnejša podjetja idrijske občine. Leta 1958 so imeli le 83 milijonov brutoprodukta, leta 1963 pa že milijardo 436 milijonov, čeprav so cene za 10 odstotkov nižje.

V tovarni deluje tudi aplikativno-razvojni oddelek, ki neprestano izpopolnjuje posamezne dele ter pripravlja proizvodnjo novih. Vsaka tehnična novost namreč v sodobnem času naglo zastari in kdor ne gre s časom v korak, ga povozijo....

Nameravajo pa še povečati proizvodnjo ter v dveh letih zaposliti še okoli 100 novih delavcev.

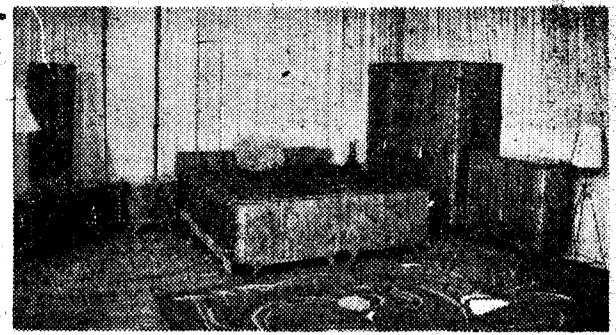
Zanimivo je, kako vpliva tovarna na ljudi v okolici. Za zdaj je navadno tako, da izmed več otrok pri hiši eden ostane doma na kmetiji, ostali pa se zaposlijo. V ETA prihajajo nekateri delavci in delavke tudi po dve uri daleč. Zda si navadno posebno ženske čez zimo najdejo skromno stanovanje v Cerknem ali v kakih bližnji vasi. Leta 1965 pa bodo končali gradnjo samskega bloka, ki bo omejil stanovanjsko stisko.

Delavci v tovarni dobivajo med delom tople obroke hrane, ki stanejo samo 50 dinarjev. Delajo pa v dveh, delno v treh izmenah. Za prehod na sedemurni delavnik delajo šele analize. Povprečni mesečni dohodek je znašal do septembra lani 23 do 24 tisoč, potem pa se je dvignil na 28 tisoč.

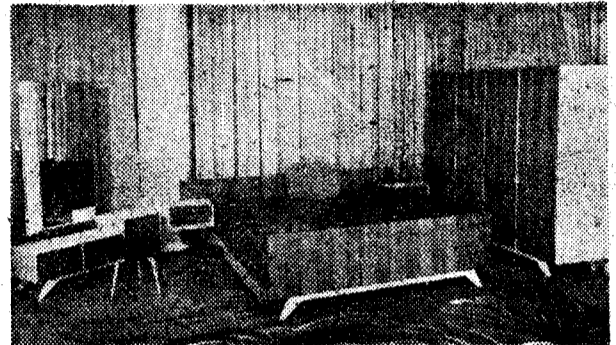
Tovarna šola trenutno 36 delavcev v srednjih in višjih šolah. Od teh so nekateri tudi v rednem delovnem razmerju in se torej šolajo izredno. Člani kolektiva imajo tudi svoj rokometni in radioamaterski klub, pevski zbor in klub za igranje tenisa.

Pogled na ETO — tovarno elektrotermičnih aparatov v Cerknem, ki ima prostore v bivših italijanskih vojašnicah

»22. JULIJ« idrijska lesna industrija

LETA 1954 MIZARNICA...

Vojna pustošenja v idrijski okolici so narekovala leta 1945, takoj po osvoboditvi, ustanovitev podjetja, ki bi omililo stisko. Tako je nastala »Mizarnica«, ki je izdelovala predvsem stambeno pohištvo, to se pravi okna, vrata, pod itd. Večina njenih izdelkov je šla na podeželje, kjer je bilo največ požganih hiš. Toda leta 1948 je še ta skromna »Mizarnica« pogorela....

Poleg »Mizarnice« je bila v Idriji tudi žaga, saj leži Idrija sredi pokrajine, bogate z gozdovi. Dokler so bile žage še na vodni pogon, je bilo v Idriji dovolj tudi vodne sile, ki jo je dajala Idrijca.

VSE NOVO

Potem ko je požar upepelil »Mizarnico« so kmalu začeli s proizvodnjo v novem poslojpu. Zda so začeli izdelovati za sodobno pohištvo. Potrebe po njem so namreč stalno naraščale, ker se je prvo razdobje obnove že končalo, naraščati pa je začela tudi življenjska raven. Pa tudi izvoz se je odprl.

Tudi staro poslojpe se je pokazalo kot premahno za naraščajočo proizvodnjo. Zato so začeli graditi novega v Spodnji Idriji. Slovesno so ga odprli lani za dan republike. To že ni več samo poslojpe, pač pa tovarna. Vanjo so se postopoma selili že od avgusta.

V žagi, ki je zaenkrat ostala še na starem kraju, sredi Idrije, pa žagajo vse vrste lesa. Rezani les gre delno tudi v tujino. Izdelujejo tudi panelne plošče za lastno uporabo, to je za tovarno pohištvo. Zaga pa je očitno na neprimernem kraju, zato jo bodo predvidoma preselili do konca leta 1965.

Zda je na žagi in v tovarni zaposlenih 260 delavcev in uslužbencev. Do leta 1965 jih bodo predvidoma zaposlili še kakih 20, obenem pa bodo z mehanizacijo dvignili delovno storilnost.

IZDELKI TOVARNE POHIŠTVA

Tovarna dela za domače tržišče, veliko pa gre tudi za izvoz. V pripravi dela sami rišejo načrte in konstruirajo nove oblike. Zlasti izdelujejo spalnice v klasičnih kompletih, kar pomeni, da je v vsakem ena široka ali dve ozki postelji, nočne omarice ali police na skupni postelji, komoda, psiha z ogledalom, tro ali štirikrilna omara. V Francijo so prodali poleg spalnic večjo količino omar za pisarne.

Zanimivo je, da kljub težnjam po modernem ljudje tudi v tujini kupujejo še vedno najraje klasične spalnice. Povpraševanje po teh je še vedno veliko in tovarna ni v skrbeh, da bi prodala svoje izdelke. Pa tudi kvaliteta izdelkov je na evropski višini.

Trgovsko podjetje, ki upravlja vse trgovsko omrežje v idrijski občini, je nastalo po združitvi prejšnjih podjetij »Izbira«, »Preskrba«, »Kurivo« in cerknljanskega podjetja »Postrežba«. Zda ima »Univerzal« tako vsega skupaj 37 poslovalnic, od tega jih je samo v Idriji 20 z okoli 140 uslužbenci. Trgovine v Idriji so specializirane, po vaseh pa prodajajo največ jestvine in gospodinjinske potrebščine. V Idriji imajo 2 trgovini s tekstilom, drogerijo, trgovino s pohištvom, s čevlji, galanterijo, železnilo, letos pa bodo odprli trgovino s konfekcijo, električnim materialom in plastičnimi masami. Pridobili bodo dva nova trgovska lokala v novih blokih, ki jih gradijo. Leta 1965 ali 1966 pa mislijo odpreti prvo samopostrežno trgovino. Računajo, da imajo na leto milijardo in 600 milijonov brutoprodukta.

NOVE DELOVNE METODE

Idrijska trgovska mreža je nastajala podobno kot v vsej naši državi. Pred vojno je bilo veliko števil manjših trgovin z mešanim blagom, kjer so delali lastniki s člani družine, ki pa navadno niso imeli dovolj sredstev, da bi poslovanje dvignili na višjo raven. Pa tudi življenjska raven naših ljudi ni potrebovala preveč pestre izbire.

V povojnem razdobju, ko tudi pri nas še nismo imeli dovolj sredstev, je bilo treba najprej misliti na šolanje ljudi za trgovino. V Idriji se je v letih 1958 do 1960 uspešno končali to naloge in zda nimajo razen nekaj nekvalificiranih delavcev drugih kot samo kvalificirane in visokokvalificirane. To so dosegli s tečajji. V okviru tečajev in z izpiti je doseglo kvalifikacijo tudi mnogo članov ZB. Drugače pa je v trgovini zaposlenih največ mlajših ljudi. Zensk je v podjetju »Univerzal« 78 odstotkov.

Zda uvajajo poslovne enote po strokah, le skladi ostajajo centralizirani. Potrebe po investicijah za modernizacijo in razširitev trgovine so namreč še vedno zelo velike. Predvsem mislijo nakupiti nujno potrebne hladilnike, brez katerih si ne moremo misliti sodobne trgovine. Tudi registrske blagajne so postale nujna potreba. Boleča točka idrijske trgovske mreže je lasten prevoznik park. Zda imajo samo tri avtomobile s skupno nosilnostjo 4,5 tone. Podjetje si prizadeva navezati tudi trgovske stike neposredno s proizvajalci, brez posredovanja grosistov, kar pomeni precejšen prihranek, pa tudi dobavni roki so krajši.

»UNIVERZAL« IDRİJA — skrb za prehrano prebivalstva

Posebno poglavje je tudi prodaja gradbenega materiala za gradnjo zasebnih hiš, ki se je zadnja leta močno razširila, kar je dokaz višanja življenjske ravni.

SPREMEMBE V STRUKTURI POTROŠNJE

Zadnja leta pomenijo tudi korenit prelom v potrošnji. Delež prehrane v skupnem blagovnem prometu »Univerzala« neprestano pada, narašča pa delež industrijskih izdelkov. Pa tudi v sami prehrani so nastale temeljite spremembe. Star idrijski pregovor o prehrani pravi, da so jedli na teden osemnajstkrat zelje, potem pa je prišla nedelja. Rudar je jedel včasih preprosto hrano: zelje, krompir, žgance. Za časa Italije je narasla nekoliko potrošnja riža in testenin. Se sredi prejšnjega desetletja so prodali v Idriji vsak mesec približno 10 ton koruzne moke, zda pa je v istem času samo še okoli dve toni.

Pa tudi po obsegu se je potrošnja hrane dvignila, prav tako tudi na enega prebivalca. Včasih so namreč rudarji ter člani družin v prostem času obdelovali vrtove in lastne manjše njive ali pa so kupovali hrano naravnost od kmetov. Zda so začeli ta način preskrbe opuščati. Po drugi strani pa so se njihovi dohodki dvignili in si zato lahko privoščijo več mesa. Sicer pa podobne pojave opazujemo v vseh deželah, kjer se življenjska raven zvišuje.

Tudi kmečko prebivalstvo se je začelo drugače hraniti kot se je še pred nekaj leti. Tudi kmetje vedno bolj prehajajo od naturalne proizvodnje k blagovni. Zato morajo živila, ki jih ne pridelajo doma, kupovati.

Tudi v podeželskih krajih, kot je na primer Cerkno v pekarni bivše »Prehrane« opazajo, da tudi kmetje dompečejo manj kruha, pač pa ga raje kupujejo, posebno belega in razno pecivo.

Tudi v kmečkih predelih kupujejo več mesa, zlasti govejega. Včasih so kmetje klali doma svinje in se s tem mesom hranili skozi celo leto. To meso je bilo včasih tudi edino meso, ki so ga jedli, razen ob večjih praznikih.

Vse te spremembe so odraz globokih socialnih spre-

memb na naši vasi. Mnogo ljudi s kmetij je zaposlenih v industriji, kjer dobivajo za svoje delo plačilo v denarju. Tako si pridobijo sredstva za nakup hrane in industrijskega blaga.

Kar se tiče industrijskega blaga, kupci zahtevajo predvsem tehnične predmete. Semkaj spadajo električni gospodinjinski stroji, radijski aparati in zlasti televizorji. Leta 1963 bi prodali še najmanj 100 televizijskih sprejemnikov, samo če bi jih imeli. Vse kaže, da bodo namreč idrijski lastniki televizorjev v bližnji prihodnosti, če ne drugače pa z lastnimi prispevki postavili še eno rajejnjo postajo, tako da bodo lahko videli tudi spored italijanske televizije.

Se je nekaj neresenih vprašanj v trgovini v Idriji. Med ta spada preskrba z zelenjavo, ki ni dosti boljša kot v drugih slovenskih mestih, čeprav je Gorica blizu. Pa ribe, zlasti morske... Toda to je že drugo vprašanje, ki ga je treba reševati izven okvirov idrijskega podjetja.

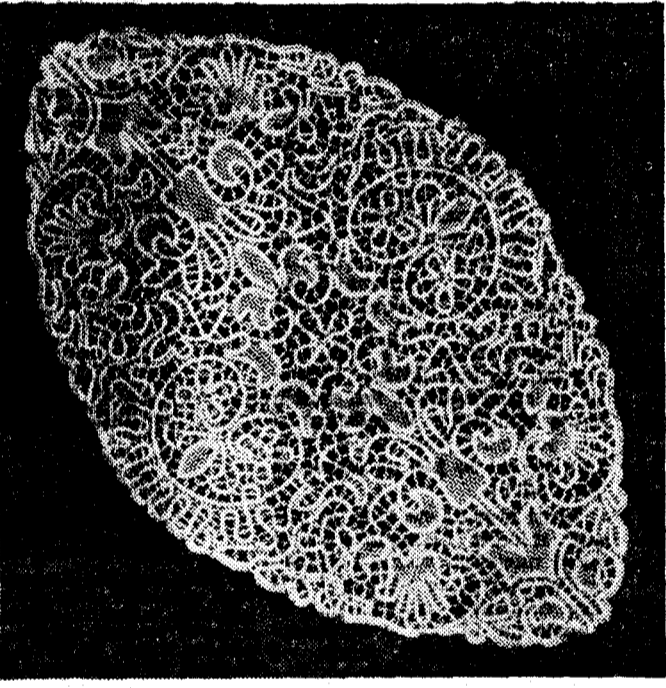
Izložbeni okni podjetja »Univerzal«

Ze v mladih letih se učijo ljudske obrti — klekijanja

»CIPKA« IDRİJA

V Idriji in okolici so se začeli ukvarjati z izdelovanjem čipk v 16. stoletju. To umetnost so v te kraje zanesli češki naseljenci, rudarji, oziroma njihove žene. Prva se je naštrno ukvarjala z izdelovanjem čipk in z organizacijo proizvodnje v večjih količinah Barbara Ukman, soproga rudniškega uradnika. Leta 1876 je začela v Idriji delovati I. državna čipkarska šola. Leta 1946 pa je bila ustanovljena čipkarska zadruga v Idriji. Računajo, da se zdaj v Sloveniji ukvarja s čipkarstvom kakih 13.000 žena. Število članic čipkarske zadruge pa je od 1635 v letu 1947 v letu 1959 naraslo na 5670. Tudi po-

Umetniški izdelek Idrijskih klekijaric

vpraševanje po čipkah narašča. Povprečno zasluži čipkarica na uro 40–50 dinarjev. Tako imajo ženske dodatni vir zaslužka.

Podjetje »Cipka« ima trgovino na drobno samo v Idriji, drugače pa trguje samo na debelo. Brutoprodukt znaša 180 milijonov na leto, 90 odstotkov čipk gre za izvoz. Podjetje daje čipkaricam material in vzorce, gotove čipke pa zbira preko odkupnih postaj v Idriji, Cerknem, Skofji Loki, Otlici in Čepovanu.

TOVARNA KOLEKTORJEV IDRİJA

Tovarna je šele v izgradnji in zato še nima delavskega samoupravljanja. Ni še dolgo, kar se je nastanila v posloplju, ki ga je izpraznilo podjetje lesne industrije »22. julij« in kjer je bila doslej tovarna pohištva. Tovarna kolektorjev ima še mlad kolektiv, saj je bila ustanovljena šele 1. januarja 1963.

Marsikdo se bo vprašal, kaj je kolektor. To je sestavni del električnih strojev, niz kontaktov, ki omogočijo dostop električne struje do koncev posameznih ovojjev vase sklenjenega navitja v rotorju elektromotorja. Sestavljen je iz bakrenih profilov, med seboj izoliranih s plastjo iz plastične mase ali siljude.

Proizvodnja kolektorjev je zelo ozka specializacija v industriji električnih strojev, zahteva pa tudi veliko dela.

Kolektiv »Kolektorja«, podjetja v izgradnji, čestita občinskemu prazniku občine Idrija, 27. januarju, vsem občanom in jim želi obilo uspehov pri delu in v osebnem življenju. Posebno pa pozdravlja vse bivše borce, ki so se bojevali na tem področju.

KAVARNA IDRİJA

Delovni kolektiv šteje 7 ljudi, ki razen kavarne oskrbujejo tudi bife »Mejica« na prostoru, kjer je prostor za kakih 1000 ljudi v toplih letnih časih. Drugače pa v idrijski kavarni dobite tople, in mrzle pijače ter prigrizke in pecivo. Pred tremi leti je kolektiv z lastnimi sredstvi in krediti kavarno opremil s sodobno opremo. Kavarna je sredi mesta, zraven sodišča in občinske skupščine in je zato kot nalašč za ljudi, ki čakajo. V kavarni lahko berete razne domače in tuje časopise ter revije.

KOMUNALNO PODJETJE IDRİJA

Do novega leta je bil to Komunalni zavod, zdaj pa je Komunalno podjetje, ki zaposluje 57 delavcev, ukvarja pa se z raznovrstno dejavnostjo. Naj jih nekaj naštejemo:

Vzdržuje občinske ceste ali ceste IV. reda, kakor jim pravimo, vodovod, kanalizacijo, javno snago, razsvetljavo, pokopališče, vrtinarstvo (vzdrževanje parkov in nasadov), žaganje drv, vzdrževanje športnih objektov ter delavnice za vzdrževanje raznih naprav.

Posebnost je zlasti idrijski vodovod, ki je že močno zastarel in ne zadovoljuje vseh potreb. Dejansko pa imajo v Idriji kar tri med seboj ločene vodovode, kar je nujnost, če upoštevamo, da se mesto razprostira na pobočjih precej strmih hribov. Enotno vodovodno omrežje bi povzročilo v ceveh prevelik pritisk, ki ga cevi ne bi vzdržale. Pa tudi dimenzije cevi so premajhne za današnje potrebe po vodi. Zadnja tri leta so dali za modernizacijo vodovoda nad 60 milijonov. Letos bodo dogradili novo napajališče z mehanskim dovajanjem vode, ki bo imelo enako kapaciteto kot jo ima ena tretjina dosedanjih zajetij. Zato bodo nekaj manjših, že neprimernih zajetij opustili. Potrebe po vodi naraščajo zaradi uvajanja kopalnic po stanovanjih, pa tudi zaradi drugih podobnih razlogov. Leta 1950 je znašala poraba vode 12 litrov na sekundo, letos pa že 30 litrov na sekundo.

Glede prometnih zvez Idrije z okolico je bilo zadnja leta dosti narejenega. Razen krajšega odseka ceste proti Logatcu, ki je na območju ljubljanskega okraja, sta dve glavni zvezi, to je Idrija—Logatec in Idrija—Most na Soči že povsem modernizirani, z asfaltnim cestiščem. Prav tako so lani asfaltirali cesto Zelin—Cerkno, kar bo koristilo predvsem cerkljanskemu turizmu.

»ZIDGRAD« IDRİJA

Podjetje zaposluje okoli 180 delavcev, letno pa znaša brutoprodukt okoli 450 milijonov dinarjev.

Uporabljajo vse načine zidanja, od gradnje z montažnimi elementi iz železobetona ali predtlačnega betona pa do klasične zidave z opeko iz žgane gline, oziroma elektrofiltrskih zidakov.

Gradijo stanovanjske stavbe, tudi bloke, kakršne vidite v Idriji, industrijske objekte, ceste, utrjujejo rudniške jaške in rove, betonirajo in gradijo preduhe za zračenje.

Za gradnjo uporabljajo mnogo mehanizacije, zaradi česar je delovna storilnost visoka. Zaradi velikih potreb po gradbenih storitvah pa gradijo zaenkrat samo še v Idriji.

HOTEL IN RESTAVRACIJA »NANOS«

Kolektiv, ki oskrbuje razen hotela »Nanos« tudi gostilno s prenočiščem »Soča«, Rozmanova 7, ter gostilni »Jelen« v Godoviču in »Belo« v Beli, šteje 32 članov.

Hotel in restavracija »Nanos« pa je največji idrijski gostinski objekt. Letos nameravajo, v vse sobe napeljati toplo in hladno vodo, prihodnje leto, pa opremiti z novim pohištvom.

V restavraciji hotela »Nanos« so razmeroma nizke cene, tam pa tudi dobite znana idrijska jedila. Vsak teden enkrat pa bo sploh večer idrijskih specialitet.

All jih poznate? To niso samo žlikrofi, ampak tudi ocvirkovca, smukavec (mineštra iz zelja in krompirja), šebreljski želodec, geruž (v špirt namočen pelin), bakalca (obara iz ovčjega mesa), želševka (valjano testo z drobnjakom). Pa tudi splošno slovenske jedi kuhajo tam: kisló zelje, polento, krvavice in pečenice, ki jih sami delajo. Zraven točijo domača vipavska in druga vina. Pri »pokušnji« dobite 6 idrijskih specialitet samo za 600 dinarjev.

GOSTILNA »POD GRADOM« IDRİJA

Gostinsko podjetje »Pod gradom« v Idriji posluje samostojno že devet let. Poznajo ga daleč naokoli in tudi tujim turistom ga radi obišejo. Gostom nudi vse vrste alkoholnih pijač ter hladna in mrzla jedila po zmernih cenah. Poleti lahko gostje posedajo na senčni terasi. Vsak teden, ob petkih, pa lahko gostje naroče znano idrijsko specialiteto »Idrijske žlikrofe«.

Kolektiv gostinskega podjetja »Pod gradom« v Idriji se priporoča vsem gostom, domačim in tujim izletnikom in ljubiteljem dobrih domačih jedi.

KMETIJSKA ZADRUGA IDRİJA

Kljub več obratom in KZ Idrija je maloštevilna, zato pa prizadeven kolektiv. Ustanovili so jo leta 1961 iz petih manjših KZ v okolici. Idrijska KZ se ukvarja s prodajo in odkupom poljskih pridelkov ter pitanjem in vzrejo živine. Razen tega njeni kmetijski strokovnjaki z nasveti pomagajo kmetovalcem ter jih učijo sodobnega obdelovanja zemlje.

Zadruga se je specializirala za vzrejo pitane goveje živine in ima svoja pitališča v Črnem vrhu in Šebalku pri Godoviču,

Hotel »Nanos« je prijetno gostišče

kjer redi okoli 70 krav molznic. Ima pa tudi svojo mlekarno, ki so jo zgradili leta 1961. Letos pa se je KZ pridružila tudi mestna klavnica v Idriji s svojimi mesnicami.

GOSTILNA »LOVEC«

Vodi jo gostilničarka Boža Rojc, ki kuha domačo hrano in pripravlja razna jedila iz mesa domače živine, po naročilu pa tudi krajevne specialitete. V gostilni je tudi 11 ležišč.

GABRIJEL ALBREHT, ZAGA

Med vojno so na tej žagi rezali les za potrebe NOV. Zdaj pa lastnik žaga les za krajevne potrebe, zlasti za potrebe kmečkih gospodarstev, ki jim velike žage ne morejo ustreči s svojo mehanizacijo za proizvodnjo v velikem obsegu.

KMETIJSKA ZADRUGA CERKNO

Na Cerkljanskem je približno 410 članov kmetijske zadruge. Zadruga ima 18 delavcev v rednem delovnem razmerju ter večkrat po nekaj v začasnem zaradi raznih sezonskih del. Ukvarjajo se z rejo živine, ki jo dajo kmetom v vzrejo ter jim potem garantirajo odkupno ceno. Zlasti pa je pomemben odkup mleka, ki ga večinoma predelajo v maslo in sir. Lani so pridelali 47 ton masla ter 44 ton sira grojčja in tolminskega sira. Razen tega se ukvarjajo s sezonskim odkupom krompirja, sadja, sena, gob, jagod, malin in borovnic. V zadnjem času se uveljavlja pridelovanje jagodičja, posebno na Šebreljskem. Zadruga je bila ustanovljena leta 1945, pa tudi pred vojno so bile v kraju zadruge za mlekarstvo in sirsarstvo.

Kmetijska zadruga se usmerja v pomoč kmetijstvu pri specializaciji in živinoreji.

Leta 1963 je KZ oskrbela tržišče s skoraj 500 tonami prvovrstne goveje živine, veliko pa je tudi izvozila. Od zasebnih kmetovalcev je na podlagi pogodb odkupila okoli

Okupatorjev zločin — grafika idrijskega rojaka Nikolaja Pirnata

120 ton dobrega krompirja po zelo nizkih odkupnih cenah, kar je omogočilo nižjo maloprodajno ceno potrošnikom.

Letos nameravajo modernizirati svoje obrate, povečati zmogljivost in izboljšati kakovost ter tako preseči predvideni plan v proizvodnji.

KZ ima svoj kreditni odsek, ki pomaga zasebnim kmetovalcem s krediti za razširitev in povečanje kmetijske proizvodnje po najnižjih obrestnih stopnjah.

AVTOPREVOZ TOLMIN — OBRAT CERKNO

Lani za novo leto se je podjetje »Transport Cerkno« združilo z Avtoprevozom Tolmin in postalo njegov samostojen obrat. Zdaj ima kot obrat 11 kamionov, bencinsko črpalko, ki so jo odprli lani 8. septembra za obletnico vstaje na Primorskem ter mehanično delavnico, ki je še v razvoju. Ta delavnica je potrebna z ozirom na to, da je Cerkno postalo in bo postalo še bolj turističen kraj, daleč okoli pa ni nobene druge mehanične delavnice, kjer bi popravljali motorna vozila. Drugače pa opravljajo v delavnici posamezna naročila za servis v Tolminu.

Za samostojen obrat v Cerknem se je pokazala potreba tudi zaradi ETA, ki potrebuje mnogo prevozov, celo po drugih republikah. Poleg tega pa zaposluje obrat 21 delavcev, ki bi se drugače morali ali izseliti ali pa voziti v službo.

SPLOŠNI OBRATNI SERVIS CERKNO

Podjetje zaposluje 20 delavcev in ima letno okoli 25 milijonov brutoprodukta. Gradijo manjše hiše, imajo eno delavnico. Opravljajo kleparska, vodoinstalaterska, mehanična, kovaška, predvsem pa zidarska dela. Kovaštvo nameravajo še razširiti, tako da bodo lahko popravljali poljsko orodje za krajevne potrebe.

»POSTREŽBA CERKNO«

Trgovsko podjetje ima 4 poslovalnice v samem Cerknem, 6 pa po okoliških vaseh. V Cerknem so trgovine specializirane, in sicer knjigarna s papirnico, železnina, tekstil in jestvine z gospodinjstskimi potrebščinami. V vseh desetih trgovinah na področju bivše cerkljanske občine je zaposlenih 25 delavcev in uslužbencev. Letos bodo v novem stanovanjskem bloku, ki se gradi, pridobili novo trgovski lokal. Kakšne vrste trgovina bo v njem, se pa še niso odločili.

Letos se je »Postrežba« združila z »Univerzalom« v Idriji

»PREHRANA« CERKNO

Podjetje ima tri poslovne enote: pekarno, prodajalno kruha in mesnico. Pekarna je bila pred zadnjo vojno vojaška. Tudi ledenica je še predvojna. Oskrbujejo s kruhom domače prebivalstvo.

Posebnost je zlasti klavnica z mesnico, ki je odprta štirikrat na teden. V njej koljejo predvsem domačo živino, zato je posebno goveje meso odlične kakovosti.

KAVARNA CERKNO

Kavarna ima 3 uslužbenke, ki so hkrati upravljalci. Točijo odprta in zaprta vina, brezalkoholne in žgane pijače, tople pijače, prodajajo prigrizke in pecivo. V sezoni prodajajo tudi sladole. Lani pred 8. septembrom so kavarno z lastnimi sredstvi na novo opremili. V sezoni obiše kavarno zlasti mnogo šolskih otrok, ki prihajajo na izlete v bolnišnico »Franjo«.

JE POSVEČENA OBČINSKEMU PRAZNIKU OBČINE IDRİJA IN SPOMINSKEMU PROSLAVLJANJU ŽRTEV OB DVAJSETLETNICI NAPADA NA PARTIJSKO ŠOLA

JE POSVEČENA OBČINSKEMU PRAZNIKU OBČINE IDRİJA IN SPOMINSKEMU PROSLAVLJANJU ŽRTEV OB DVAJSETLETNICI NAPADA NA PARTIJSKO ŠOLA

DANES OBJAVLJAMO PISMA NA SMRTI OBDOJENIH AVSTRILJSKIH PROTIFAŠISTOV FRANZ MITTENDORFER, po poklicu krojač, je bil rojen 1. julija 1909 v Ritzingu na Tirolskem. Sprva je bil član Socialistične delavske mladine, leta 1934 pa je bil sprejet v KP Avstrije. Dve leti pozneje ga je Dolfussov režim spravil prvih v zapor, drugič pa je padel v roke policiji decembra 1937. Med vojno je organiziral protinacistično skupino v tovarni usnja »Vereinigte Ledertfabriken« v mestecu Stadlau pri Dunaju. Tam ga je areiral Gestapo dne 19. februarja 1941. Sodišče »Landesgericht I« na Dunaju ga je obsodilo na smrt 10. novembra 1942 in se istega dne je bil obglavljen skupaj s desetimi tovariši.

Draga mama! 10. XI. 1942 Ne vem, kaj bi ti rekel ob svoj zadnji uri. Najlepa ti hvala za vse, kar si mi dala v življenju! Zavedam se pa, da je ta zahvala dokaj skromna. Moral bi ti dati kaj več, draga mama, vendar na žalost tega ne bom utegnil več storiti.

Oprostite mi, draga mama, oprostite mi, da se nisem povračil še to boljše. Dostikrat sem razmišljal, ali je to bilo zares potrebno, ali ne bi morda moral ravnati drugače, toda vselej sem prišel do edinega zaključka: »Drugače nisem mogel storiti.« Zelo od samega začetka je bilo moje življenje polno bolesti, pomanjkanja in notreb. Nič koliko težav sva skupaj prestala med prejšnjo vojno in tudi poznalo življenje ni potekalo nič drugače. Življenje je ravnalo z mano drugače kot z marsikaterim drugim Avstrijcem, zato pa so morali biti moji odnosi do življenja povsem drugačni. Ni mi žal! Vsekakor sem bil pravičen in pošten in kot tak bom znal umreti. Moja draga mama, dobro vem, kako hudo te bo prizadela moja smrt, saj si lahko misliš, kako težko je materi »okopati lastnega sina, otroka, ki je stal toliko časa in skrbeli za njim, da neov in noči in ki je bil tudi drug dne same. Toda kaj si moreš, draga mama? Vedno je bilo tako, da otroci povzročajo staršem majhne skrbi, dokler so majhni in vse večje in večje, do doraščajo. Zato, draga mama, res ni nobene tolažbe. Prehude so bile trenute, ki se te dotelele v zadnjih letih. Da bi se vsaj Hans vrnil iz vojske živ in zdrav in da bi Karl kmalu »krevat!« Dragi mama, to so nekateri izmed mojih zadnjih želja.

Rad bi postal svoj zadnji pozdrav še vsem drugim, ki mislijo name. Poslednjčje te poljublja tvoj Franzi!

RUDOLF HLOBIL (Nagler), po poklicu strojnik, rojen na Dunaju dne 19. maja 1908, je bil že kot mladinec sindikalni aktivist in eden izmed ustanoviteljev mladinske sekcije v sindikalni organizaciji tekstilcev. Leta 1938 je postal član KP Avstrije. Ilegarno je deloval v floridsdorfski skupini. Gestapo ga je areiral 22. junija 1941 na Dunaju. Obsodilo ga je »Landesgericht I« dne 28. septembra 1942, dne 18. novembra pa so ga obglavili skupaj s šestimi tovariši. V celici smrti 18. XI. 42

Preljuba moja Finerier! Usoda je odločila, da moram zaključiti svoje mlado življenje. Pa naj

Pre-les-liva pisma

bo tako! Odhajam z mirno vestjo, ker vem, da nisem storil nič zlega. Za to, kar sem storil, me ni sram, saj je dolžnost vsakega človeka, da pomaga drugim. Upam, da te ne bo sram, da si imela za moža človeka, ki je dal nekaj tudi drugim in ki se je ravnal odkrito po svojem prepričanju in načelih. Žal mi je, da si morala prenesti zaradi mene toliko žalosti in bolečin. Ne bodi žalostna, saj ni bilo zaman!

No, dovolj je tega. Kmalu bom napravil tvoj korak. Prejmi poslednjčje moje najskrajše zahvale za vse, prav za vse. Tako lepo je bilo živeti s teboj! To mi je tudi dajalo moč, da sem prenašal sedemdeset mesecev udarce usode. Vse, kar je bilo mogoče, da bi te vsakega dne moralo biti moje, je tvoja last. Na žalost se mi ni posrečilo, da bi spravi skupaj kaj več.

Prosim te, ne izgubi morale; od tega ni nobene koristi. Misli si, da sem izgubil življenje, na bojišču za svobodo in pravico za tisoč drugih. Bodi pomorna, veži se, kakor da bi čakala na moj povratek. Ustvari si novo življenje, ki naj ti bo prijetno in vredno tebe. Želim ti vse srečo in dobroga druga. Se enkrat mi pozdravi vse prijatelje in vse »poštene ljudi«. Ostani zvesta naravi in čeram, pozdravi jih v mojem imenu! V duhu bom vedno s teboj.

Ne boji, marveč začni vse na novo! Ostani trdna vsemu naklubi! Priščne nozdrave in poljube prejmi od ljubečega te Rudifa.

PS — Nič ne trpih in na svojo zadnjo not odhajam nososen.

ODGOVORI NA »ZNAJJE IN SPOMIN«: Štandrova in Zidanska brigada.

Bračičeva brigada; njen komandant, narodni heroj Ilja Baččinac, je padel v dolini Gračnice 12. februarja 1944.

Polkovnik von Trecek. Franc Šljapah-Aki.

»Hrvaška je ostala za nami in z njo lepi dnevi,« pripoveduje Matevž Hacc v »Komisarjevih zapiskih« o pohodu XIV. divizije na Štajersko. Nemci so se zavedali nevarnosti tega prihoda in pričeli zbrati velike oddelke esesovcev, gorskih lovcev in policajev, ki so jih pognali v boj. Pokati je začelo po vsem Kozjanskem, XIV. divizija pa se je prebijala proti Bohorju. Naša slika kaže XIV. divizijo pri Jurklostru 12. februarja 1944. — Kateri dve brigadi sta se bojevali na Štajerskem že pred prihodom XIV. divizije?

Ze v prvi noči, to je od 6. na 7. februar, ko je divizija srečno prešla Sotlo in stopila na slovensko ozemlje, se je zapletla v hude boje, ki so trajali 7. februarja ves dan. Nemci, ki so dotlej napadali z manjšimi oddelki, so bili povsod odbiti. V noči od 9. na 10. februar je divizija celo napadla Senovo pri Rajhenburgu in mobilizirala rudarje, kjer je utrpela tudi prve večje izgube. Nato se je divizija premaknila proti Keleznici Celje-Maribor, da bi z eno brigado operirala proti Halozam, z drugo pa proti Pohorju in Paškemu Kozjaku. Slika: XIV. divizija na Paškemu Kozjaku 14. februarja 1944. Katera brigada je dva dni pred tem izgubila komandanta?

Medtem je zapadel visok sneg. Nastopila je zima z divjimi meteži in hudim mrazom, ki so jim bili premeženi in se stradani borci XIV. divizije, na mejah človeške zmogljivosti, koš le z velikimi napori in samopremagovanjem. Zdjaj se je nad hudo utrujeno divizijo spravil še sovranski. Če so Nemci dostej napadali le z manjšimi silami, so sedaj iz številnih postojank zbrali kakih 6000 vojakov, ki so od zunaj začeli divizijo obkoljevati, na smotraj pa jo neprestano nadlegovati z manjšimi napadi. — Kdo je bil komandant teh sovražnih sil?

Pri Sv. Marjeti se je divizija 18. februarja razbila na dva dela: štirje bataljoni so se prebili na Pohorje, drugi del pa je ostal v obroču in se je šele po štiridnevni krvavi boji prebil iz njega za ceno 50 mrtvih in 20 pogrešanih. Tako je imela divizija do 26. februarja 1944 159 mrtvih, 35 ranjenih, 48 pogrešanih in okrog 100 popolnoma ozeblih. Med ranjenimi je bil tudi politikomisar Bračičeva brigade, ki so ga nato Nemci njeli in ubili. — Kdo je bil?

PERSONALNA POLITIKA NA PSU...

Avstrijsko vojaško poveljstvo za Koroško je dobilo novega moža, ki se vede zelo skrivnostno, prav nič pa v tajinstvenosti ne zaostajata njegov urad in zlasti še njegova služba. Ni preprosto priti do majorja Walterja Kainza, zavitega v skrivnost.

Ali vedo vojaki, ki stoje na straži pred Rudolfovo vojašnico v celovski Miesthalerstrasse, kdo

ga za voditelja NAST (Nachrichtenstelle — obveščevalna postaja) v Celovcu, prevzel je posebno nalogo: voditi vohunsko dejavnost v jugovzhodni Evropi nasploh in posebej v sosednjih deželah. Po mnenju vodilnih oficirjev obveščevalne skupine, zlasti še svojega neposrednega predstojnika polkovnika Wrabla, je Kainz primeren mož za ta položaj. Toda kakor je ugotovil list »Volks-

verzantska, teroristična in vohunsko enota, ki je — pogosto v uniformah zavezniških enot in v nasprotju z mednarodno veljavnimi pravili o vojskovanju — delovala za fronto, v tako imenovani »sovražnikovi deželi«. V njej so bili možje, vajeni ubijanja z golimi rokami, z dobro merjenim udarcem roba dlani, z nožem na vzmet, s samokresom in z minami. Ukvarjali so se z vohunstvom in s sabotažo, razstreljevali so mostove in tovarne, ni bilo umora ali drugega zločina, ki bi se ga ustrašili; z razstreljivo oddajnika v Gliwicah so prišli v zgodovino — to dejanje, zločin zoper določila mednarodnega prava, je bilo začetek druge svetovne vojne.

Vojnem dnevniku te enote — leta 1938 je izšel pod naslovom »Maskirano, preliščeno, pa vendar zvesto!« — je rečeno v sklepnih besedi: »Navsezadnje so bili brandenburgovci usposobljeni za to, da bi se — tako je zapisano v splošnih navodilih — borili povsod tam, kjer se ni bilo več mogoče ali, kjer se še ni bilo mogoče boriti. Tam, ne več in še ne pa predpostavljata boj izven okvira pravil o vojskovanju. Česa takega dotlej še ni bilo v nemški vojski.«

In na strani 290: »Odslek »Abwehr - 1« pa se je ukvarjal z ofenzivno obveščevalno službo, tako v miru kakor v vojnem času je torej moral zbirati podatke o sovražniku kot osnovo za vojaško, politično in gospodarsko vojskovanje. Med vojno je nastala iz kartoteke teh ljudi v okviru »Brandenburga« (tako imenovana »V-Abteilung«) okrajšava »Vertrauensleute-Abteilung« — odslek zaupnih ljudi.)

Takšen »V-Mann« je bil tudi Walter Kainz. Počeljal je isto kot drugi brandenburgovci, »udejstvoval« se je predvsem v Jugoslaviji.

Po vojni se je Kainz za nekaj časa potuhnil, vendar se je kmalu spet začel udeleževati kot vohun, to pot v službi zasedbenih oblasti. Ko mu je na Dunaju postalo prevroč, se je preselil v Innsbruck. Takrat je imel Kainz tesne stike z zahodnonemško »Zvezno obveščevalno službo« vohunskega generala Geheleja. Nemške publikacije so Kainza obtoževale — nihče ni ugovarjal — da je Gehlenov »V-Mann« v Avstriji.

o sklenitvi avstrijske državne pogodbe je dobil Kainz zatočišče v špijonagem oddelku avstrijske vojske. Predvsem bivšemu polkovniku Wrablu se ima zahvaliti za to, da je zdaj prevzel obveščevalno postajo v Celovcu.

Seveda se najdejo ljudje, ki tudi še zdaj trdijo, da je špijonaža neizogibna in torej neobčutljiv sestavni del še vedno ne posebno urejenih mednarodnih odnosov. Morda. Spričo tega pa se nikakor ne smemo čuditi, če vohunske službe čedalje pogosteje nastopajo kot tisti činitelji, ki kalijo odnose, namesto da bi svojim vladam služile kot informatorji. V primeru majorja Walterja Kainza je že tako. H. F. R.

Luksemburžani v Litiji

Dne 10. maja 1940 so nacistične čete zasedle malo državico Luksemburg, ki leži ob tromeji Francije, Nemčije in Belgije. Njene prebivalce so šteli za Nemce in so zato kaj kmalu mobilizirali v svojo vojsko mlajše moške. Razdelili so jih po enotah in jeseni 1941 je prišla stotinja Luksemburčanov tudi v Litijo. Nekaj jih je bilo v restavraciji na Pošti, nekaj v gradu Ponočevce ter po drugih stavbah.

Luksemburžani v nemških uniformah so se zelo razlikovali od drugih nacističnih vojakov. Nekateri so se kmalu naučili nekaj slovenskih besed in kaj kmalu poiskali stike s prebivalstvom. Zelo so se čudili, ko so zvedeli, da je Litija z okolico zasedena država, ker so jih njihovi nemški oficirji prepričevali, da je pokrajina nemška. Pa tudi napredni, protifašistični Litijani so spremenili o teh fantih svoje mišljenje. V začetku so jih sovražili kot vse Nemce, pozneje pa so jim pomagali in jih bodrili.

Proti koncu leta 1941 je odpor mladih Luksemburčanov proti nacistom vedno bolj narasčal. Ko so se partizani konec decembra pripravljali za napad na Litijo, so se nekateri luksemburški fantje — nemški vojaki, izrekli, da bodo v primeru partizanskega napada streljali na svoje pešalje in ter se sami pridružili partizanom. Zaradi upornosti so 6. januarja 1942 vojaški policisti vso enoto Luksemburčanov razorožili. Začela se je stroga preiskava o dogodkih na Tišju. Luksemburžane so zato zbrali v Ponočevcah ter jim sklekli nemške uniforme. Preoblekli so jih v delovne obleke, podobne taktim, kakršne so nosili kaznjenci, nato pa ponoči odpeljali v neznanu. Po raznih krajih Nemčije so jim nato sodila vojaška sodišča. O večini se je izgubila vsaka sled.

Mislím, da bi bilo dobro, če bi ZB v Litiji poiskala tesnejše stike z Luksemburgom. Nekaj znanec, ki je bil na službenem potovanju v tej državi, mi je pripovedoval, da je izgubila več tisoč svojih državljanov, ki so jih nacisti prisilno mobilizirali. Za njimi ni ne sledu, ne podatkov in čisto zagotovo so med njimi litijski uporniki.

V zvezi z Luksemburžani v Litiji je še dosti okoliščin, ki niso preiskane. Prav bi bilo, če bi jih raziskali in zapisali ter tako oteli pozabi. Jože Župančič

Spomenik padlim borcem v Litiji

REZERVNIM OFICIRJEM IN PODOFICIRJEM!

Predsedstvo zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije namerava letos in v prihodnjem letu izdati tri brošure, ki bodo vsebovale:

- glavne teme strokovnega programa za rezervne oficirje in podoficirje,
- članke o praktičnih izkušnjah s področja strokovnega izpopolnjevanja rezervnega starejšega kadra,
- podatke o sodobni oborožitvi in tehniki,
- spisek knjig in časopisov z vojaško tematiko.

Vsaka brošura bo imela 160 do 200 strani, stala pa bo približno 200 din. Brošure bodo v srbskohrvatskem jeziku. Rezervne oficirje in podoficirje, ki bi se želeli naročiti nanje, prosimo, da nemudoma sporoče svoj naslov upravi »Vojaškega informatorja«, Ljubljana, Beethovnova 10.

in kaj je ta mož, ki so mu dolžni izkazovati vojaške časti? »Volks-wille«, komunistični list, ki izhaja na Koroškem, je te dni nekoliko odgrnil tančico skrivnosti, ki se vanjo zavija major Kainz, in postregel z novim primerom za to, kakšni možje dandanašnji v avstrijski vojski pogosto zavzemajo vodilne položaje.

Major Walter Kainz je z Dunaja doma, tam je bil na oddelku za informacije in špijonažo pri vojaški obveščevalni skupini »Bundesheera« (uradni naziv za avstrijsko vojsko). Imenovali so

Prejetno prijateljsko obvestilo o prijateljsko kolenje

FILTER 120 FILTER 120

Več prihrankov — prijetnejši dopust!

Vaš denar nalagajte na hranilno knjižico v Komunalno banko Celje ali Celjsko mestno hranilnico

Komunalna banka Celje z ekspoziturami in podružnico Celjsko mestno hranilnico obrestuje hranilne vloge po najugodnejši obrestni meri

Več prihrankov — udobnejši dom — večje zadovoljstvo! Komunalna banka Celje in Celjska mestna hranilnica vam hranilne vloge najugodneje obrestujeta

Hranilna knjižica je vaš zanesljivi prijatelj, ki vam pomaga, ko je pomoč najpotrebnejša

Vloge zbira Komunalna banka Celje s Celjsko mestno hranilnico in jih najugodneje obrestuje